

Kungl Utrikesdepartementet

Avd: 5

Grupp: 2

Mål: En^I

Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1955, aug. - sept.

24.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Lorentzon

Telegram



STOCKHOLM 3 aug. 1955 19		
56 ✓		
N:o CHIFFER. Bud.	BIL	
INK. D. N:o		
AVD. P P	GR. 2 1	MAIL Pu I Lorentzon (2)

h/.
Svensk Wien

från

Dnr 56 För Allard från Jarring. Hbr/Kabsekr. 28.7. åberopas
Lorentzon endast gripbar under augusti varför svar
önskvärt ~~omgående~~ *snarast*.

Cabinet

exp. 3/8 1525 u.s.

Jarring/ib

KUNGL. UTRIKES

DEPARTEMENTET

Sjöborgsutredn.

Telegram



STOCKHOLM 3.8.55 19		
N:o	Enclair.	BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.
P	2	Eu I

ly

Svensk

~~Bonn~~ Köln

94. Den försändelse från kabinetssekreteraren ställd till Kumlin som kommer med dagens kurir bör brytas och behandlas av Göransson.

Cabinet

3 1548
8
9/

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Wien

Avsändt den ~~telex~~ 19 kl.

Inkom den 4 / 8 1955 kl. 1130

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

Lult.

Orig. P, L-m

*4/8. ut. tel
Wien.*

54.

Edert chiffer 56. För Jarring. Då jag icke
mottagit kabinettsssekreterarens handbrev 28 juli,
förstår jag icke vad Du åsyftar.

Allard

KOPIA KOPIA

Coll.: *Jan*

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

angående förhör med dr
Maximilian Manfred.

Röd Capp. 58/487 4/8

Wien den 2 augusti 1955.

Nr 487

4 bil.

HP 1 Strängt förtroligt

HEMLIG.

Jarring/DS
9/8

a + b
Danielsson, f.k.
u.Jarring

överl. 11/8-55



MR

41

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

/1-3.

Härmed får jag vördsamt överlämna dels tre prome-
morian rörande beskickningens tvenne förhör med dr Maxi-
milian Manfred, varunder denne bl.a. lämnat vissa uppgif-
ter angående Raoul Wallenberg, dels en promemoria rörande

/4-.

de upplysningar som inhämtats från österrikiska myndig-
heter m.fl. för kontroll av Manfreds tillförlitlighet.

Jag får i detta sammanhang fästa uppmärksamheten
vid Manfreds påpekande, att större delen av de hemkomna
f.d. österrikiska fångarna i Sovjetunionen befinna sig
i ett sådant psykiskt tillstånd, att det torde taga en
avsevärd tid, innan de kunna och våga avgiva vittnesmål
om sina upplevelser i Sovjetunionen eller lämna informa-
tioner om de utländska fångar de träffat där. Manfreds
intryck härutinnan överensstämmer med uppfattningen hos
de österrikiska myndigheter som omhänderhaft förhören
med hemkommande fångar.

447

Sven Allard

Sven Allard

C₀

*Bil, 1 ad borta i Wien
den 4/8/55*
Strängt förtroligt.

1 bil.

P.M.

angående det första förhöret med dr Maximilian Manfred ang.
Waldenberg.

Då jag den 20 juli uppsökte dr Maximilian Manfred i bostaden, släppte han omedelbart och påfallande vänligt in mig, så fort jag hunnit presentera mig. Han var förvarnad om mitt besök genom att jag sökt honom per telefon hos en god vän, till vilken jag fått telefonnumret av dr Pammer i inrikesministeriet.

Manfred hälsade mig med att säga, att han väntat sig ett besök av mig och att han ju hade något att berätta för mig. Innan jag hann bedja honom förklara sig närmare, avbröt han mig med att be om ursäkt för att det var så slarvigt i våningen. Han bad mig så sitta ned och sade, att han förstod, att jag hade något att fråga honom. Jag svarade, att jag kommit för att höra, om han träffat några svenskar i Sovjetunionen och att det särskilt var en speciell uppgift han lämnat vid återkomsten till Österrike, som intresserade oss. "Javisst, jag har ju träffat Waldenbergs dubbelgångare", sade Manfred. Han avbröt sig emellertid återigen och frågade, om jag hade bilen med och kunde skjutsa honom på ett ärende i centrum av staden. Jag gick med härpå, och han gick ut ett par minuter för att tala med sin mor. När han återkom, började han plocka i sina papper och sade, att livet i Wien var ett enda jäktande, men det var ändå bättre än det liv han fört i Sovjetunionen. Han beklagade återigen, att det var stökigt i våningen; hans egen våning hade beslagtagits av ryssarna, och nu måste han bo här hos sin åldriga mor, som dessutom hade blivit sjuklig av oro för sin son under de år han hade varit borta.

När vi kommit ut på gatan, var han mycket nöjd med att

jag ställt min bil runt hörnet vid nästa kvarter. Jag bror här i sovjetryska zonen med många kommunister omkring mig, sade Manfred, och folk tittar och pratar så mycket, och en bil med CD-skyltar är ju så iögonfallande

När vi kommit in i bilen, började han åter tala om den falske Waldenberg i Vorkuta. Jag vill här inskjuta, att Manfred hela tiden uttalade namnet som Waldenberg och icke som Wallenberg - ibland sade han von Waldenberg. Vid ett tillfälle antecknade han själv på ett papper namnen på ett par vittnen, som hört talas om den verkliga Wallenberg (se nedan), för att jag skulle få stavningen riktig och fortsatte att skriva, att dessa "haben mir erzählt, dass v.Waldenberg ". Här avbröt han sin anteckning för att berätta något annat, men detta gjorde det fullt tydligt, att Manfred trodde eller ville låta påskina, att han trodde, att namnet stavades så.

Jag frågade Manfred, hur han visste, att det icke var den verkliga Waldenberg, som han träffat i Vorkuta. Manfred svarade, att det ju var känt, att Waldenberg hade suttit i Lubljanka i Moskva. Då jag ställde mig oförstående och okunnig och frågade, hur han visste det, svarade han, att han i Wladimir-fängelset träffat två tyska diplomater, som hört talas om Waldenberg. Han nämnde namnen på dessa och ytterligare detaljer. Då avbröt jag honom och bad honom, att vi skulle uppsöka något ställe, där jag fick tillfälle att göra anteckningar under samtals gång. Detta gick han med på på villkor, att jag tillät honom att först som hastigast uträtta det ärende, för vilket jag skjutsade honom. Till beskickningen ville han dock icke komma - "Ni vet väl icke själva, vilka ryska spioner Ni ha på beskickningen" - utan han utvalde ett litet kafé vid Ringen mitt emot universitetet. Alldeles bredvid låg ett större kafé, men dit ville han icke gå, ty dit brukade vänner till honom komma, som kunde känna igen honom. Han bad mig vänta några minuter, medan han uträttade sitt ärende, och gick därefter in i en bredvidliggande stor affärsbyggnad, innehållande kontor för ett antal huvudsakligen import- och exportfirmor och ett italienskt försäkringsbolag. Jag satte mig så, att jag kunde diskret bevaka ingången till byggnaden. Efter 20 minuter kom han ut ur

samma port och godkände den plats vid trottoarserveringen, som jag hade utvalt. Han ville icke sitta inne i kaféet, där man lättare kunde lyssna på oss. Härefter började det egentliga förhöret.

Manfred började på min begäran med att berätta om den Waldenberg han träffat i Workuta under sommaren 1950. Denne skulle ha hetat Raoul von Waldenberg och vara född 1911. Han hade uppgivit, att han talade tyska, ryska, franska, engelska, spanska och tjeckiska, och hade berättat om Wien, Berlin och Madrid, som han tycktes väl känna. Han hade vidare uppgivit sig vara jurist och nationalekonom samt att han varit anställd i diplomatisk tjänst. Han hade till en början befunnit sig i schakt 8 som löpare åt en rysk politisk officer, men senare råkat i onåd och som bestraffning skickats i tvångsarbete i gruvan. Waldenberg hade gjort ett dåligt intryck på fångarna i lägret och ej verkat sympatisk. Hans roll som löpare till den ryske officeren innebar, att han var dennes förtrogne. Man misstänkte honom för att spionera på sina kamrater, som därför tyckte illa om honom och allmänt undvek honom.

På min begäran gav Manfred följande beskrivning av mannen: Längd cirka 171 cm., kraftigt och muskulöst byggd, svart hår, mörka ögon, knotigt (knochig) ansikte. Anletsdragen liknade mest en förråad Göbbels-typ. Han hade varit ganska temperamentsfull. Han talade flytande tyska med en accent, som enligt Manfred tydde på, att han kunde komma från Oberschlesien (vid ett annat tillfälle sade Manfred Ost-Oberschlesien). Jag tog nu fram de 11 fotografier av olika personer, som för ändamålet finnas på beskickningen och av vilka tre föreställa Wallenberg. Manfred kunde icke identifiera något av fotografierna såsom Waldenberg. Han plockade däremot ut ett av dem, nämligen av Wallenberg i militäruniform med profil åt höger, och sade, att nedre ansiktshalvan från mitten av näsan nedåt liknade en av de svenska officerare han sett i Workuta (se särskild rapportering). Fotot bifogas.

Waldenberg hade aldrig talat om, vilken nationalitet han tillhörde, och icke heller antytt, i vilket lands diplomatiska tjänst han var. I de ryska lägermyndigheternas papper gällde han som tysk.

Innan vi gick vidare i samtalet, meddelade Manfred

på min fråga, att han suttit i Vorkuta från januari 1950 till oktober 1952, då han förflyttats till Wladimirfängelset, där han vistats till befrielsen i maj 1955.

Här övergick Manfred till att berätta om andra svenskar han sett i Vorkuta. Hans redogörelse härom har upptecknats i en särskild promemoria, till vilken jag hänvisar.

Jag bad så Manfred återigen redogöra för, vad han i Wladimir hört om Waldenberg. Manfred upprepade då, att han i Wladimir träffat tvenne tyska diplomater, nämligen förre attachén vid tyska beskickningen i Bukarest, Rensinghoff, och legationsrådet av första klassen vid samma beskickning, dr Stelzer. Den förre hade berättat, att han, då han 1953 tillfälligt överfördes till Lubljanka i Moskva för rannsaking, genom knackningar i väggen erfor, att en svensk diplomat Waldenberg befunno sig i samma fängelse. Dr Stelzer hade på samma sätt 1954 tillfälligt överförs till Lubljanka för förhör och då likaledes genom väggknackningar fått reda på, att en svensk diplomat Waldenberg skulle finnas i en s.k. transportcell, där man satte fångar, som skulle komma att överföras till Butirki (enligt Manfred skulle fängelsets officiella namn vara Butirskaja). Waldenbergs namn hade av dessa två tyskar nämnts tillsammans med flera andra och såvitt Manfred nu kunde erinra sig, hade aldrig några ytterligare detaljer relaterats. Manfred sade sig aldrig tidigare ha hört talas om den "verkliga" Waldenberg och kom först nu till den uppfattningen, att den Waldenberg han lärt känna i Vorkuta levde där under antaget namn.

Jag frågade, hur Manfred över huvud taget kom på idén, att en fånge skulle leva under ett antaget namn. Manfred svarade, att det vore en vanlig rysk taktik att tvinga interner att antaga en mera prominent fånges namn för att förvilla spåren för den, som försökte bedriva efterforskningar. Som exempel berättade han, att detsamma hänt honom själv i lägret Novo Tcherkask i Sibirien. Där hade nämligen ryssarna tvingat en fånge att kalla sig Manfred, varigenom hemvändande österrikiska fångar år 1954 för hans moder berättat, att sonen befunnit sig i nämnda läger, och att han vore sjuk.

Jag vill här genast inskjuta, att, då jag relaterade detta för envoyén Allard, denne erinrade sig, att Wilfred Günther nämnt, att Manfred skulle ha funnits i Verchne Uralsk, och bad

mig därför ytterligare förhöra Manfred på denna punkt. Jag gjorde detta två dagar senare, och Manfred uppgav då, att den person med hans namn, som skulle ha funnits i Verchne Uralsk vore den falske Manfred. Då jag erinrade honom om, att han förut sagt, att den falske Manfred suttit i Novo Tcherkask, svarade Manfred, att dessa båda läger ligga relativt nära varandra utmed samma järnvägslinje, och att det ofta förekom, att fångar överfördes från det ena stället till det andra. Han berättade ytterligare, att den falske Manfred vore en österrikisk straffånge, som sedermera hemkommit och för statspolisen erkänt, att han av de ryska fängelsemyndigheterna tvingats uppge namnet Manfred.

Jag sade Manfred, att jag gärna ville höra litet närmare om hans egna upplevelser i Sovjetunionen och data om hans resor etc. Detta ämne ville Manfred emellertid undvika och sade, att härom skulle han berätta någon annan gång. Under samtals gång kom det emellertid fram, att han häktats på våren 1949. Han hade varit advokat hos USIA-förvaltningen och bl.a. haft till uppgift att göra utredningar rörande tysk egendom. De sovjetryska myndigheterna hade misstänkt honom för att ha sökt undanhålla en del av den tyska egendomen. Han hade förhörts i fängelset i Baden under svår kroppslig tortyr; man hade slagit honom, låtit honom i timmar stå i en cell, som var så liten, att han icke kunde lägga sig ned, under förhören bländat honom med starka strålkastare och tydligen även satt någon sorts tvångströja på honom. Ingenting konkret hade emellertid kunnat bevisas mot honom, varför han slutligen blivit dömd "genom ett brevkort från Moskva", d.v.s. på s.k. administrativ väg. (Jfr Günthers berättelser härom.) Domen hade först lytt på dödsstraff men sedan ändrats till 25 års straffarbete.

Om livet i Vorkuta ville Manfred bara berätta, att det var mycket svårt. Förplägnaden var dålig, arbetet var mycket hårt och fångarna blevo svårt tärda. Han berättade också, att mellan Inta och Vorkuta fanns en stor dammbyggnad med en 90 km lång damm. Denna dammbyggnad var en av 150 i Sovjetunionen, som helt och hållet byggts av slavarbetare. Av 100 arbetare på detta bygge dogo 30 stycken i månaden och insjuknade svårt 50, men nytt folk strömmade ständigt till. Rys-

sarna äro ett mellanting mellan människor och djur, tillade Manfred, de hade ingen känsla för människolivets värde.

Jag frågade också Manfred, hur det kommit sig, att han börjat samla uppgifter på fångar. Han svarade, att han icke haft så mycket annat att göra. Den tyskspråkiga litteraturen i fängelset i Wladimir hade han snart läst slut, och i övrigt fanns endast rysk kommunistisk litteratur. Efter någon eftertanke tillade han, att han redan i Workuta blivit intresserad av insamlandet av dessa uppgifter, när han började försöka utforska, var hans fru fanns. Han hade nämligen i Österrike gift sig med en sovjetryska, och hon hade bortförts på samma gång som han själv, men vart visste han icke. Så hade han fortsatt att systematiskt samla upplysningar för att ha något att göra. Det var inte alldeles ofarligt, och de andra fångarna vågade inte. Manfred ville icke säga, hur han hade smuglat listorna med sig hem.

Förhållandena i fånglägren och fängelserna voro förfärliga, men det hade blivit litet bättre efter Berias fall. Då hade man åtminstone då och då fått rena kläder, och kosten tycktes förbättras något. Men man skulle icke tro, att det skett någon varaktig förändring i Ryssland. Den ryska kommunismen har bara ett mål, nämligen världskommunismen.

Manfred gjorde ett glatt och öppet intryck. Han var mycket försiktig, men drev inte denna försiktighet in absurdum. Betecknande är att, då jag en gång lade handen över mitt papper för att kyparen, som närmade sig vårt bord, icke skulle se, vad jag skrev, sade Manfred: "Gör inte så. Låt honom lugnt se, att Ni antecknar, det ser mindre misstänkt ut." Han var orolig över, att hans namn skulle nämnas till Stockholm och utbräst vid ett tillfälle: "Ni tänker väl icke publicera det här?" Redan i samband med befrielsen hade de ryska myndigheterna uppmanat fångarna att icke berätta något, när de kommit hem, och nyligen hade en god vän till honom, en, som han sade, "välsinnad" österrikisk kommunist varnat honom för, att hans kamrater öppet berättade om de namnlistor han haft med sig hem, och manat honom till försiktighet.

De strödda ting Manfred nämnde om fånglivet överensstämde väl med de fakta Wilfred Günther tidigare meddelat beskickningen. Han hade synbarligen svårt att berätta om sina hem-

skare upplevelser och avbröt sig ibland, då han kommit in på sådant, och stirrade tyst ned i bordet. Han framhöll vid ett par tillfällen, att han ännu icke vore fullt psykiskt återställd. Han framhöll också, att det torde taga lång tid, innan annat än några få hemvändande fångar våga berätta om sina upplevelser. Själv hade han icke velat förhöras närmare av polisen utan nöjt sig med att lämna in sina namnlistor.

Wien den 25 juli 1955.

P.M.

angående nytt förhör med Maximilian Manfred.

Jag förhörde den 29 juli ånyo dr Manfred. Syftet med förhöret var bl.a. att söka få fram uppgifter, som kunde ligga till grund för ett bedömande av Manfreds allmänna tillförlitlighet.

1. Om sin häktning berättade Manfred följande:

Den 22 maj 1949 hade han inbjudits av en rysk USIA-tjänsteman att deltaga i en jakt vid St Pölten. Man hade rest från Wien i två bilar, herrarna i den främre och fruarna i den bakre. I St Pölten hade sällskapet stoppats av ryska soldater, som ville se identitetspapprena. Ett par soldater hade gripit Manfred som då gjort motstånd, tills han bakifrån fick ett slag i huvudet, så att han blev medvetslös och vaknade upp först i fängelset i Baden. Hans försvinnande upptäcktes först ett par dagar senare, när han uteblev från en rättegångsförhandling och inte fanns i sitt hem.

2. Manfred hade i oktober 1952 som ende österrikare överförs från Vorkuta till Wladimir och där placerats i den s.k. generalsetagen, där huvudsakligen tyska diplomater och generaler sutto. Jag frågade, om icke detta innebure, att ryssarna ansåge Manfred vara en speciellt viktig fånge, och vilka kategorier fångar, som ryssarna behandlade som prominenta. Här om kunde Manfred emellertid inte uttala sig. Han hade själv inte kunnat se efter vilka principer ryssarna gingo, när de utvalde fångarna för placering i olika fängelser. Jag frågade då, om det fanns några kategorier fångar, som ryssarna av någon anledning aldrig komme att frigiva. Manfred kunde inte säga något generellt härom, men berättade, att det hade hänt, att utländska fångar på väg från ett fängelse till ett annat tillfälligt placerats i något fångläger och där av förbiseende förlagts i en barack, där andra fångar funnos, som betraktades som speciellt farliga, därför att de visste för mycket. Om detta

misstag rapporterades till lägerchefen, skulle det komma att medföra, att transitofångarna försvunno för alltid. Efter någon tvekan berättade så Manfred i förtroende följande exempel. Vid ett tillfälle hade fem österrikiska fångar, som voro under förflyttning, placerats i en barack, där i övrigt endast ryssar befunno sig. Dessa hade genast omtalat, att de voro internerade, därför att de på sin tid varit med vid Katyn, och att det vore ryssarna och icke tyskarna, som voro ansvariga för dådet vid Katyn. De österrikiska fångarna hade bara uppehållit sig i baracken en halvtimme, då de hastigt blevo bortförda igen. Genom ytterligare något förbi-seende hade emellertid en av dem sedermera blivit frigiven och fanns nu i Wien. Vem det var ville Manfred icke säga.

3. Jag frågade Manfred, om icke alla österrikiska fångar flyttats samtidigt från Vorkuta. (Jag vill erinra om att Günther meddelade, att alla österrikiska fångar vid samma tidpunkt förflyttats från lägren vid Inta.) Manfred svarade, att så gott som samtliga hade förflyttats vid ungefär samma tidpunkt. Manfred gav i övrigt samma skildring av denna över-förång till fängelse som Günther tidigare lämnat beskickningen.

Några österrikiska fångar hade emellertid fått kvarstanna i Vorkuta ända till befrielsen. Dessa voro sådana, som på ett eller annat sätt arbetade för ryssarnas räkning.

4. Om de namnlistor som han medfört hem berättade Manfred, att han och en tysk journalist systematiskt bedrivit efter-forskningarna under tiden i Wladimir. Så fort en ny fånge anlände, hade man genom knackningar i väggarna frågat ut honom om vilka utläningar han träffat i andra fängelser. Upplýsningar-na hade Manfred dels memoriserat, dels nedtecknat i en code som han utarbetat med hjälp av ett ryskt lexikon. Under de sex veckor han efter befrielsen tillbringat i genomgångsläger i väntan på den definitiva hemresan, hade det insamlade materialet renskrivits och därefter i en hylsa smugglats hem av en kvinna. Manfred antydde med en gest, att kvinnan hade gömt hylsan i barmen. Försiktighetsåtgärden var i själva verket onödig, då fångarna aldrig visiterades vid hemresan.

5. Om fängelseförhållandena i övrigt berättade Manfred inte mycket. Han sade emellertid, att om man tillsatte en

FN-kommission för att på ort och ställe granska fängelserna, skulle han kunna bli kommissionens guide och visa ohyggliga ting. Han skulle kunna peka ut en grop inne i Kreml, där skeletten lågo packade flera meter djupt. "Hur vet Ni det; vem har berättat det", frågade jag överraskad. "Jag såg dem själv dö", svarade Manfred, men avbröt sig tvärt och såg en stund ned i bordsskivan. Han ville sedan inte återvända till ämnet.

6. Om den falske Manfred i Verchne Uralsk nämnde Manfred, att det vore fråga om en österrikare vid namn Klaus. Han påpekade, att jag måste ha missförstått honom vid vårt förra samtal. Klaus hade nämligen aldrig själv uppgivit sig heta Manfred, utan blott, därtill tvingad av lägerchefen, falskeligen uppgivit, att Manfred funnes i fängelset.

7. Mitt under samtalet frågade jag Manfred oförberett, om han kände en person vid namn Cyrus. "Cyrus". - Manfred tänkte efter - "Sirius Sirius, nej, den känner jag inte". Svaret verkade äkta. Jag frågade då, om han hade talat med någon journalist om sin fångenskap i Sovjetunionen, men detta förnekade han bestämt.

8. Manfred var alltså mycket försiktig och rädd, att det skulle bli bekant, att han lämnade beskickningen uppgifter. Samtalet ägde även denna gång rum på ett kafé. Till beskickningen var Manfred villig att komma först, när de främmande trupperna lämnat landet. Trots att hans gamla våning nu frigåves av ryssarna, ville han icke återvända dit utan ämnade sälja den. Han var övertygad om att den var bevakad, han hade sett personer som stått och sett upp mot fönstren. Två gånger hade han av vänner, som voro kommunister, blivit varnad för att berätta om vad han upplevt i Sovjetunionen.

Han klagade för övrigt återigen över att han ännu inte vore fullt psykiskt återställd. Då jag frågade, om han trodde det var rådligt, att beskickningen direkt tog kontakt med eventuella vittnen, svarade Manfred, att nog relativt få ^{ännu} skulle våga berätta, vad de visste. Nittio procent av österrikarna hade för övrigt blivit "mjuka i hjärnan" under fångenskapen, och det komme att taga lång tid, innan de hade återhämtat sig, om de någonsin skulle bli fullt återställda.

Wien den 30 juli 1955.

*Bil. 3 med beakt. 7
Waldenber. 487*

Strängt förtroligt.

P. M.

angående kompletterande upplysningar om Waldenberg, som lämnats av Manfred den 29 juli 1955.

Manfred förklarade, att han suttit i samma cell. som Rensinghoff och Stelzer, och att dessa personligen nämnt Waldenbergs namn för honom. I övrigt upprepade Manfred sin tidigare skildring och kunde inte erinra sig något nytt om Waldenberg.

Manfred hade i Wladimir varit placerad i vad fångarna själva kallade "generalsetagen", där huvudsakligen tyska diplomater samt sådana högre officerare, som ådömts straff, hade samlats. Manfred själv satt i en cell, där tidvis sammanlagt 14 personer befunno sig. Med övriga interner på samma våning eller i fängelset i övrigt hade han icke kunnat personligen sammanträffa. Däremot hade man rätt väl reda på varandra genom knackningar i väggarna och genom att använda ventilationsrör och dylikt som talrör. Manfred räknade upp namnen på de tyska diplomater, som befunnit sig i fängelset i Wladimir och vilka han för ögonblicket kunde erinra sig, nämligen:

minister Bekërle, Sofia,
generalkonsul Schellhorn, Chernovitz, Rumänien,
se Moskvaunion konsul Adelmann, Ploesti, Rumänien,
attaché Franz Langer, tyska beskickningen i Bukarest,
Mohrman Muschke kanslist Müschl, tyska beskickningen i Sofia,
attaché Wittern, tyska beskickningen i Sofia,
attaché Souprian, tyska beskickningen i Sofia,
general Gerstenberg, tyska militärmissionen, Bukarest,
general Hansen, tyska flygmissionen, Bukarest.

Samtliga tyska diplomater och officerare, som Manfred hörde talas om i Wladimir, funnes emellertid upptagna på hans

namnlistor.

Manfred nämnde vidare, att han säkert skulle erinra sig flera namn på fångar i Wladimir, om han finge se listan över de österrikiska krigsförbrytare, som väntas komma att frigivas av Sovjetunionen inom kort. Manfred trodde, att med denna transport skulle komma förre österrikiske Gestapochefen Sanitzer och krigsministern i Seyss-Inquarts regering, general Angéles, vilka båda sutto i Wladimir.

Enligt Manfred skulle Gottlieb veta mycket om Wallenberg. Manfred hade icke träffat Gottlieb i Wladimir utan först under hemtransporten. Gottlieb hade då omnämnt Wallenberg men inte lämnat några detaljer, såvitt Manfred kunde erinra sig.

Wien den 30 juli 1955.

Bil. 4 ad ... 487/55
Strängt förtroligt.

P.M.

angående kontroll av Manfreds sakuppgifter.

1. Poliskommissarie Kräus i Avd. 2 i inrikesministeriet har på uppdrag av sin chef, ministerialrådet Pammer, och i dennes semesterfrånvaro, den 27 juli lämnat mig följande uppgifter ur Maximilian Manfreds dossier.

Manfreds försvinnande hade upptäckts den 25 maj 1949, då brodern fick se, att dörrarna till Manfreds våning i Wien voro förseglade av de ryska myndigheterna. Enligt senare inkomna vittnesmål hade Manfred, tillsammans med sin ryskfödda maka, Tamara, och en rysk USIA-tjänsteman och dennes maka den 22 maj avrest i bil från Wien. De skulle till St Pölten. Samma dag hade en lastbilschaufför sett hur sällskapet stoppats vid en rysk vägspärr vid Traisenbrücke i St Pölten. Då de ryska soldaterna skilde fru Manfred från hennes man, hade Manfred slagit till en rysk officer och omedelbart arresterats. Denna skildring stämmer väl med Manfreds uppgifter till mig.

2. Då Manfred icke förhörts av inrikesministeriet efter hemkomsten, finns på hans dossier därstädes inga andra uppgifter om hans vistelseorter under fångelskapen i Sovjetunionen än vittnesmål av några f.d. österrikiska fångar, som frigivits och återvänt till Österrike 1953 och 1954. Dessa olika och av varandra oberoende vittnesmål gå ut på följande.

a/ Manfred var i Verchni Uralsk till juni 1953.

b/ Manfred var i Vorkuta till maj 1952

c/ Manfred kom 1953 till Vorkuta

d/ Manfred sågs 1950 i Lemberg

e/ Manfred var i september 1952 i Verchni Uralsk

f/ En fånge har träffat Manfred i fängelset i Baden 1949, varvid Manfred berättat, att han dömts till 25 års straffarbete enligt art 58/6 i ryska strafflagen. En-

ligt samma vittne skulle Manfred 1952 ha funnits i Verchni Uralsk

g/Manfred kom 1953 till Vorkuta.

Motsägelserna i vittnesutsagorna torde dels hava sin grund i de falskt utspridda ryktena om Manfred i Verchni Uralsk (se nedan), dels däri att det, enligt Kraus, är mycket vanligt, att hemvändande fångar missminna sig beträffande tidpunkterna för olika upplevelser under fångenskapen.

Att intet vittnesmål förekommit om att Manfred skulle ha suttit i Wladimir, beror på att ingen fånge tidigare torde hava hemkommit från detta fängelse.

Jag har bett Kraus att om möjligt söka utröna, huruvida vittnet f/ själv sett Manfred i Verchni Uralsk och då känt igen honom från Baden.

3. Med anledning av Manfreds uppgift att den falske Manfred skulle ha vistats både i Novo Tscherkask och Verchni Uralsk har Kraus tagit reda på att Verchni Uralsk ligger vid Uralfloden och Novo Tscherkask på 900 kms avstånd därifrån nära Azovska sjön. Kraus bekräftar att det varit vanligt att fångar förflyttats frändet ena till det andra av dessa fängelser.

4. Chefen för statspolisen i Wien, ministerialrådet Peterlunger, bekräftade vid samtal den 30 juli Manfreds uppgifter om en falsk Manfred i Verchni Uralsk. En österrikisk fånge, Karl Klaus, har för statspolisen tillstått att han av fängelsemyndigheterna i Verchni Uralsk övertalats att utsprida uppgiften, att en dr Manfred skulle befinna sig där. Enligt Peterlunger är det en rätt vanlig taktik av ryssarna att mot erbjudande av diverse förmåner övertala fångar, särskilt sådana som redan övertalats att bli cellspioner eller angivare, att antingen ikläda sig en annan fånges identitet eller utsprida ett rykte, att en viss person befinner sig i fängelset eller att sprida falska uppgifter om personer, som icke existerar. Avsikten synes vara att förvilla spåren för dem, som bedriver efterforskningar och att över huvud taget skapa förvirring. Peterlunger uppgav att även Dr Ottilinger utsatts för en liknande falsk ryktesspridning.

5. Enligt Peterlunger har Manfred icke själv från början haft klart för sig, att hans uppgift om Waldenberg hade någon större betydelse. Manfred hade utan närmare kommentarer till säkerhetspolisen inlämnat sina namnlistor. En polistjänsteman,

som fått kännedom om Wallenberg genom affären Balcar, upptäckte namnet i listan och rapporterade saken till sin chef. Peterlunger frågade då Manfred, om han gick med på att svenska beskickningen förhörde honom.

6. Peterlunger är själv fast övertygad om att Manfred är tillförlitlig. Manfred var mycket populär hos sina medfångar, som voro honom tacksamma för hans ansträngningar att samla upplysningar om alla utlännningar i Sovjet. Alla de upplysningar han lämnat statspolisen och som kunnat kontrolleras ha visat sig vara riktiga. Enligt Peterlunger har Manfred icke varit kommunist.

Pammer däremot är misstänksam mot Manfred. Såvitt jag förstår, har Pammer inga konkreta belägg för otillförlitlighet hos Manfred. Hans misstankar synas snarast vara grundade i en obehaglig känsla av att Manfred vet för mycket och är för säker, parad med vetskapen om Manfreds antecedentia som advokat hos den ryska USIA-förvaltningen. Pammer har på tal om Manfred sagt mig, att om han icke kan hysa fullt förtroende för en person, måste han säga, att han icke har förtroende för honom. Det gives icke grader av förtroende, icke mer eller mindre förtroende.

7. Frågan om identitet mellan Cyrus sagesman och Manfred. Manfred förnekar, att han känner Cyrus eller berättat något för någon journalist. För ett par veckor sedan frågade jag Cyrus, om hans källa var någon av följande personer: Otti-linger, Manfred, Spann eller Wesseli. Detta förnekade Cyrus. Den 29 juli frågade jag Cyrus, om han kände dr Manfred. (Även denna gång vävde jag in frågan i ett samtal om flera personer, för att Cyrus icke skulle förstå, att vi voro särskilt intresserade av Manfred. Cyrus förnekade på ett sätt, som verkade äkta, att han kände Manfred.

Peterlunger har emellertid dagen därpå uppgivit, att Cyrus känner Manfreds broder, en poliskommissarie hos statspolisen, mycket väl. Peterlunger har lovat att fråga denne broder, om han möjligen har pumpat dr Manfred på Cyrus uppdrag.

Wien den 1 augusti 1955.

röd tapp. 58/488 4/8

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 2 augusti 1955.

Nr 488 1 bil.

HP 1 Strängt förtroligt.

angående beskickningens kontakt
med österr. myndigheter rörande
efterforskningarna av svenska
fångar i Sovjetunionen.

487 B 2.8.55

HEMLIG.

Jarring/DS
9/8

a + b
Danielsson, f.k.
u.Jarring

Öved. 10/8-55

12
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

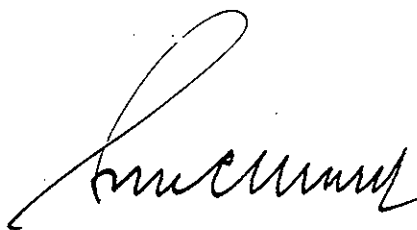
47
Härmed får jag vördsamt översända en promemoria
rörande beskickningens kontakt med vissa österrikiska
myndigheter i samband med efterforskningarna av svenska
fångar i Vorkuta. Promemorian är närmast avsedd att
åskådliggöra arbetsförhållandena inom inrikesministeriet,
där anhopningen av ärenden och personalbristen synas hava
bidragit till de svårigheter beskickningen haft att från
detta ministerium få fram erforderliga upplysningar.
Under rådande semestersäsong försvåras beskickningens
arbete ytterligare därav, att flera av de högre tjänste-
männen inom olika ämbetsverk äro bortresta.

Såsom framgår av promemorian genomför polisen i Wien
systematiskt förhör med de hemvändande fångar, som bo
inom dess distrikt. Beskickningen torde därför genom
direkt kontakt med polispresidenten i Wien och dennes
närmaste underordnade i framtiden snabbare än tidigare

C2

varit fallet, kunna erhålla material beträffande i huvudstaden bosatta personer. I vad avser vittnen, som hava sin hemvist i andra delar av landet, måste däremot inrikesministeriet alltjämt anlitas.

Slutligen får jag fästa uppmärksamheten vid att inrikesministeriets speciella avdelning för krigsfångärenden (avd.14) i dagarna upplösts och ersatts blott av en föredragande för krigsfångärenden. Denne kommer emellertid att underrätta beskickningen, därest några vittnesmål om svenska fångar i Sovjetunionen dit skulle inkomma.



Sven Allard

Det är bekräftat i Wien 11/11/55
188/55

Strängt förtroligt.

P. M.

ang. kontakt med österrikiska myndigheter rörande svenskar
i Workuta.

1. Under den vecka, som chefen för avd. 2 i inrikesministeriet, ministerialrådet Pammer, varit borta på semester, har jag hållit kontakt med en av dennes medarbetare, poliskommissarie Kraus. Under våra samtal har en del förhållanden framkommit, som kan förklara, varför Pammer varit så snål med upplysningar.

Jag sade Kraus, att det var ytterst angeläget, att vi fick reda på, vem som lämnat de upplysningar om svenskarna i Workuta, som Pammer tidigare givit mig, och som beskickningen insänt med 445 B. 21.7.55. Det visade sig, att Pammer redan beordrat Kraus att undersöka detta, men att Kraus icke kunnat återfinna uppgifterna någonstans. Kraus omtalade, att man låg långt efter med registreringen och katalogiseringen av inflytande upplysningar. Personalen vore alldeles för Eiten för att hinna med allt arbete. Den 30 juli meddelade Kraus, att han nu hade hittat det papper han sökte. Det härstammade från statspolisen i Wien, men på akten stod ej angivet, vem som lämnat upplysningarna. Kraus skulle därför fråga statspolisen härom. Då jag samma dag uppsökte chefen för statspolisen i Wien, ministerialrådet Peterlunger, bad jag honom direkt att undersöka, från vem upplysningarna kommit. I dag gick jag på nytt till statspolisen för att höra, om man hade något besked att lämna. Därvid visade det sig, att Peterlunger rest på semester, men dessförinnan uttagit de akter, som innehöll upplysningarna i fråga och lagt dem på något för hans medarbetare okänt ställe. Man hoppades att om tre à fyra dagar ha kunnat återfinna dem igen.

Kraus berättade vidare, att Pammer brukade skicka ned små lappar med namnen på de personer, om vilka han ville ha fram upplysningar. Varför Pammer ville ha upplysningarna,

visste emellertid Kraus aldrig. Pammer hade sålunda bett honom skaffa fram allt aktmaterial om Schickelgruber och Wesseli, men Kraus hade inte vetat, att det var bråttom, och så hade ärendet fått ligga. För övrigt hände det ofta, att inga dossiéer hunnit läggas upp för de personer, som Pammer sökte.

Kraus var förvånad över stavningen av namnet Olson. Han hade nämligen fattat, att den svenske fiskaren skulle heta Ulson, och förgäves sökt i kartoteket under bokstaven U.

Jag har bett Kraus undersöka, om upplysningar inkommit rörande namnen Langeberg och Gulbranson, vilka Pammer aldrig nämnt för honom, samt för säkerhets skull även namnen Lindström och Christiansen.

2. Chefen för statspolisen i Wien, Peterlunger, meddelar, att han systematiskt låter förhöra alla hemvändande f.d. fångar, som bor i Wien. Över personer, som bor i andra delar av landet, har han dock ingen kontroll.

Peterlunger nämnde vidare, att fångarna hellre låte sig förhöras av den lokala säkerhetspolisen än av inrikesministeriet.

Peterlunger var korrekt och mycket tillmötesgående. Han gav mig omgående adressen till Otto Wesseli och sade, att han inte har något emot, att vi själva sköter förhören med f.d. fångar. Han ville minnas, att man hade fått in flera av varandra oberoende vittnesmål om Olson. Jag gav honom alla de namn vi söker, och han lovade att låta efterforska dem i sitt arkiv.

En rätt stark rivalitet tycks bestå mellan Pammer och Peterlunger.

3. Avd. I4 (avd. för krigsfångar) inom inrikesministeriet håller på att upplösas, och chefen, Regierungsrat Berdach, har avgått. Kvar kommer endast att finnas en föredragande för krigsfångefrågor. Avdelningen har i princip icke haft något att göra med civilinternerade. Så snart uppgifter om utländska fångar inkommit, underrättas automatiskt vederbörande lands beskickning i Wien. Hittills har dock inga uppgifter om svenskar erhållits.

Wien den 11 augusti 1955.

Med Lapp: 58/489. 4/8

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 2 augusti 1955.

Nr 489. 1 bil.

nytt vittnesmål om Walden-
berg i Vorkuta.

HP 1 Strängt förtroligt

487 B 2.8.55

HEMLIG.

Jarring/DS
9/8

a + b
Danielsson f.k.
u. Jarring.

Utv. 10/8-55

AK

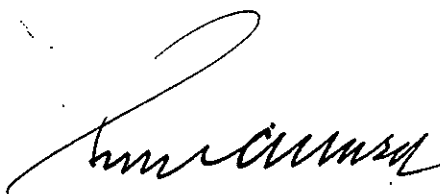
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

89

./.

Härmed får jag vördsamt överlämna en promemoria rörande ett nytt vittnesmål om den föregivne i Vorkuta befintlige Waldenberg. Vittnesmålet ifråga har avgivits till Wien-polisen av en från Sovjetunionen återkommen krigsfånge vid namn Paul Krannitser.

Såsom därav framgår, skulle Waldenberg för Krannitser hava uppgivit, att han känt en polistjänsteman i Wien vid namn Hipfinger. Wien-polisen kommer på beskickningens begäran att efterforska och förhöra den sistnämnde i syfte att fastställa den ^{föregivne} ~~frigivne~~ Waldenbergs identitet. Jag avser att avvakta besked om detta förhör, innan beskickningen tager direkt kontakt med Krannitser.



Sven Allard

C

Strängt förtroligt

P.M.

angående Waldenberg i Vorkuta.

Chefen för säkerhetspolisen i Wien, ministerialrådet Peterlunger, meddelade idag, att en hemvändande österrikisk fånge, Paul Krannitser, avgivit följande vittnesmål:

År 1951 fanns i Vorkuta, schakt 8, läger 9, barack 50, en person vid namn Waldenberg, som vore svensk eller schweizare. Denne vore under 45 år gammal, cirka 180 cm lång, smärt, hade mörkt hår och var närsynt. Utseendet var judiskt. Waldenberg hade berättat att han arresterats 1947 i Wien och att han där känt en polistjänsteman vid namn Hipfinger.

Peterlunger tror att Krannitser berättat allt han vet om Waldenberg men har intet att invända mot att beskickningen själv söker kontakt med honom. Huruvida Krannitser är villig att tala med beskickningen är en annan fråga. Krannitser beskrives av sina kamrater under fångenskapen som en angivare, men detta behöver icke betyda, att hans vittnesmål skulle vara falskt.

Peterlunger kommer att höra Hipfinger om saken.

Wien den 30 juli 1955.

Lorentzon/ib

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Sjöborgsutredn.

Telegram

STOCKHOLM		4.8.55	19
N:o 57	Chiffer.	BUD	BIL
INK. D. N:o (9/			
AVD.	GR.	MÅL.	
P	2 Eu ^I		

Svensk

Wien

61
Dnr. Edert 56. Genom slarv på departementet av-
går brevet först fredagens kurir.

Cabinet

Exp 4/8 kl 15³⁸ Ju

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
I
LONDON

29 PORTLAND PLACE
W.1.

London den 30 juli 1955

den brittiske soldaten
Kelly.

STRÄNGT FÖRTROLIGT

5/8 Mr. Jarrington

Broder,

I anslutning till mitt brev den 5 juli ber jag få nämna, att vi i förrgår fick ett telefonsamtal från Kelly, som önskade besöka beskickningen för att, som han sade, få bekräftat, om den person, som sökt honom för samtal om hans upplevelser i Ryssland, "kom från svenska ambassaden". Jag tog kontakt med vederbörande i Foreign Office och sade, att vi hade för avsikt att taga emot Kelly. Min kontaktman svarade, efter samråd med vederbörande interna myndigheter, att man skulle vara mycket tacksam, om vi i vårt samtal med Kelly klargjorde, att den, som samtalat med honom, handlat på uppdrag av Foreign Office efter svenska ambassadens hemställan.

Kelly mottogs av Odevall i går. Han föreföll att vara en hygglig och öppen ung man, som icke hade långt på väg att bliva fullständigt återställd efter de schockskador, som han helt naturligt ådragit sig under sin fängelsetid. Han tycktes lättad över att få den önskade bekräftelsen på att hans kontakt-Herr Utrikesrådet G. Jarring, Kungl. Utrikesdepartementet, Stockholm.

ba

man varit bona fide och berättade självant och gärna om sina upplevelser i Ryssland. Han skulle i september fara på semester till Tyskland och där bl.a. sammanträffa med kamrater från fängelsetiden. Han erbjöd sig att vara behjälplig vid våra särskilda efterforskningar i den mån han så kunde. Odevall tog reda på hans telefonnummer och adress.

Jag har tänkt att vid tillfälle nämna i Foreign Office, att vi ha för avsikt att någon gång efter Kellys återkomst från Tyskland taga kontakt med honom för att fråga, om han råkat sina kamrater och om han erfarit något av intresse. Det naturliga vore, att jag gjorde detta i samband med överlämnande av de fotografier, som jag återsände till Dig med mitt ovannämnda brev. Överhuvud vore jag tacksam att så snart som möjligt bliva satt i tillfälle att överlämna dessa fotografier. Här är ju fråga om ett generöst brittiskt erbjudande av ett potentiellt mycket stort värde i de här ifrågavarande efterforskningarna. Sett ur brittisk synpunkt är det kanske litet förvånande om vi förefalla att dröja med att begagna oss av erbjudandet.

Sverker Åström
Sverker Åström

Roland Gottlieb.

Artikel i "Husmodern" nr 31, 2-9 aug.
finnes å doss. nr 35.

Även följ. art. å
Gottliebs doss nr. 35

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ang. Kelly

STOCKHOLM 5 augusti 1955

Stockholm den 5 augusti 1955

Strängt förtroligt.

/ BIL

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 30 juli angående Kelly
ber jag härmed få återsända de önskade fotografierna.

Vi äro mycket tacksamma för det brittiska erbjudan-
det om fortsatta efterforskningar och emotse även med
stort intresse vad Kelly kan ha att förtälja efter åter-
komsten från Tyskland.

u/Jarring

t.f. Chargé d'affaires Åström
L o n d o n.

exp. 6/8 - 55
B.

Ba

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

STOCKHOLM

19

Stockholm N:o 4/ den 5 augusti 1955.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

Förtroligt

Broder,

För ordningens skull vill jag icke underlåta att redogöra för det beklagliga missöde som gjorde att Lundbergs handbrev till Dig av den 28/7 icke expedierades med kuriren den 29/7 utan först den 5/8.

Lundberg hade personligen skrivit brevet den 28 och kl 12.00 skickat sin sekretererska att avlämna det på kurirexpeditionen före Wienkurirens stängning kl 12.30. Så skedde också, men genom ett oförlåtligt slarv kom brevet icke med i kurirpaketet. Detta förhållande anmälades icke heller till Lundberg, varför vi först fick klart för oss att brevet icke avgått förrän Du meddelade oss att det icke framkommit.

Vi ha nu vidtagit åtgärder för att förhindra ett upprepande.

(Gunnar Jarring)

Envoyén Allard,
W i e n .

EXPEDIERAT	
mod	8/8 1955
sv. kurir	
o'l. kurir	
luftpost	
vanl. post	

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Wien

Avsant den Telex 19 kl.

Inkom den 6 / 8 1955 kl. 13.10

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 60: B 55	
Avd. p	Gr 2
p	1
Mål 2u I (a) Lorentzon	

Jarring lagibdel/
kun

aa.

55.

87

Edert chiffer 56. För Jarring. Då spanings-
arbetet synes bliva mycket omfattande önskvärt
Lorentzon utsändes såsom tillfällig arbetsförstärk-
ning. Enär han huvudsakligen bör bedriva efterforsk-
ningar i inrikesministeriet samt hos andra myndig-
heter, bör han hos Bundeskanzleramt anmälas som
legationssekreterare under den tid hans tjänstgöring
varar. Närmare i brev.

Allard

Coll.: Dan

65

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

6/8-55
Bryssel den 3 augusti 1955.

P 95

1 bil.

Strängt förtroligt.

Med kurir.

HEMLIG.

Jarring/DS
9/8

a + b
Danielsson f.k.
u.Jarring.

ävel. 10/8-55

Ärade Broder,

9
I anslutning till mitt handbrev den 1 september 1954
ber jag få i avskrift överlämna närslutna skrivelse den
30 juli 1955 från belgiska säkerhetspolisen till beskick-
ningen i ärendet Adolfo Kön. Meddelandet har först idag
kommit oss tillhanda.

Med vänlig hälsning
Din hängivne
Sune Johansson

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet,
Stockholm.

453

js

S.W.

MINISTERE DE LA JUSTICE
ADMINISTRATION DE LA SURETE
PUBLIQUE

POLICE DES ETRANGERS

Direction

Bureau

No. 2.224.331

Bruxelles, le 30 juillet 1955.

Place Poelaert, 4

Monsieur Sture Johanson

Chargé d'Affaires
Ambassade de Suède

Avenue G. Bernier, 13,

Bruxelles.

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Me référant aux visites que vous avez bien voulu me faire les 29 et 31 juillet 1954, j'ai l'honneur de vous faire savoir que d'après un additif aux notices internationales, qui vient de rejoindre le dossier, le nommé KON, Adolfo, Jack, a été arrêté le 12 décembre 1954 à Aix-la-Chapelle (All), pour escroqueries.

Cet individu a été, à cette occasion dactyloscopié sous le nom de: KON, Adolf Jack Hubert, né le 16 février 1910 à Varlov (URSS), fils de Zeno Boris et d'Anna BRABINOV.

Le renseignement ci-dessus sera peut-être pour vous de quelque utilité.

Veillez agréer, je vous prie, Monsieur le Chargé d'Affaires, les assurances de ma haute considération.

Le Conseiller-Chef de Service,

BODART.

454

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

från Sovjetunionen åter-
vända österrikare.

(S. S.) budet dec 74 P 2 Eu I

Wien den 5 augusti 1955.

Nr. 500.

1 bil.

HP 1 Strängt förtroligt

Ink. UD D.nr 58/500

den 8 aug. 1955

HP 1 C6

P 2 Eu I

orig. 22

as

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

ef
be

Härmed får jag vördsamt insända en namnförteck-
ning över de f.d. österrikiska straffångar i Sovjet-
unionen som återvänt till Österrike med en transport
den 21 nästlidne juli. Förteckningen har av en av
beskickningens tjänstemän skrivits av från original-
handlingen i österrikiska inrikesministeriet. Ori-
ginalhandlingen innehöll i övrigt endast uppgifter om
vederbörandes adresser i Österrike, men däremot ingen
upplysning om var de befunnit sig under fångenskapen
i Sovjetunionen och dylikt.

Sven Allard

Wien 5.8.55 500/1

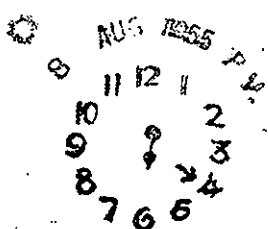
455

C6

500/55

Österrikiska fångar i Sovjetunionen som återvänt till
Österrike med transporten den 21 juli 1955.

<u>Namn:</u>	<u>Födelseår:</u>	<u>Anm.:</u>
Gertrude Adam	16.9.1927	Försvann 6.2.1948
Stefan Benikowski	1925	Skall ha försvunnit i Jugoslavien
Dimitrov Wladimir Belov	1892	
Paul Franz Binder	1914	
Ernst Eger	12.3.1921	i Jugoslavien
Boris Kasimir Ganusovsky	10.10.1906	statslös. Krigsfånge utlämnad av engelsmännen. Tidigare utgivare av rysk emigranttidning
Martin Paul Habenschuss	1911	
Peter Anton Helfrich	1920	
Franz Kappel	23.4.192	krigsfånge
Maria Karaverditsch	1924	
Johann Ferdinand Kempf	1925	
Juri Kosirew	2.1.1925	
Michael Kozowski	1891	
Radko Milowanowitsch	1908	
Rudolf Kristian Misotitsch	1920	
Michael Petrow Nesterowski	1894	
Marian Orlitsch	1923	
Nikolaus Peter Pantz	1920	
Anton Bernard Prem	1919	
Anton Johann Rak	1921	
Christian Reitenbach	1924	
Josef Seemayer	1924	
Martin Thoma Scherer	1907	
Ernst Schoks	1925	i Jugoslavien. Häktades 1945. Misstänkt mord rysk polis
Johann Nikolaus Wilhelm	21.2.1922	i Jugoslavien



am. Sjöbogsutredn.

7 6/8 M. Wien.

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 55: A160		
- 9 AUG. 1955		
AVD B	GR. 2	MÅL Eu 2

ORIGINAL TELEGRAM

Kopia till: Jarring
svensk wien

cabinet stockholm 225 8.8.55

60. foer jarring. gottlieb traeffas till den 15 augusti under adress: c/o scharr, schuellerweg 2, bonn 8, vaesttyskland. anlaender sverige omkring den 20 och bor till 28 augusti i sin sommarvilla kap horn, moellesund, telefon namnanrop. fraan 28 augusti bor han med familjen i boraas = allard ++++

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
förhör med dr Bernert.

Wien den 9 augusti 1955.

Nr 509.

HP 1. Strängt förtrolig.

Jarring/DS
11/8

HEMLIG
a + b
Danielsson
f.k.

u. Jarring.

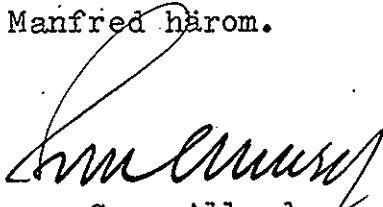
exp. 11/8-55
JS.

AL
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

ms
Hj
./.
Härmed får jag vördsamt insända en promemoria rörande förhör med dr Hans Bernert, vilken nyligen hemkommit från fångenskap i Sovjetunionen.

Såsom av promemorian framgår, har dr Bernert i Vorkuta träffat en man vid namn Mirmann, vilken uppgivit sig vara svensk medborgare. Uppgifterna härom förefalla emellertid tvivelaktiga och Bernert var själv icke övertygad om, att Mirmann verkligen var svensk.

Jag vill särskilt påpeka diskrepansen i dr Manfreds och dr Bernerts uppgifter om tidpunkten för legationsrådet Stelzers uppehåll i Wladimir. Beskickningen kommer att närmare höra Manfred härom.


Sven Allard

457

Strängt förtroligt

P.M.

En ur rysk fångenskap hemkommen österrikare, Dr. Hans Bernert, gammal vän till beskickningens läkare, uppsökte på anmodan den 1 augusti beskickningen för att berätta, vad han visste om svenska fångar i Sovjetunionen och om ryska fängelseförhållanden över huvud. Han förhördes av envoyén Allard personligen.

Bernert var påfallande skygg och verkade obehagligt berörd av samtalet. När han exempelvis vid ett tillfälle ombads att redogöra för omständigheterna kring sin häktning, blev han mycket orolig och inskränkte sig till att korthugget svara "jag togs i rådhuset". Under dessa förhållanden kunde förhöret med honom icke bliva alltför ingående och detaljerat utan måste huvudsakligen begränsas till vad han spontant berättade.

Bernert omtalade att han varit i Vorkuta till 1952, varifrån han kom till Verchne Uralsk för att slutligen 1954 förflyttas till Wladimir.

Mirman?
4.
Den ende svensk som Bernert under sin fångenskap träffade var en person vid namn Mirmann (enligt den ryska stavningen av namnet). I förnamn hade han förmodligen hetat Karl. Denne Mirmann hade Bernert träffat 1948 i schakt 3 i Vorkuta. 1949 hade Mirmann förflyttats till schakt 7. Mirmann hade själv hävdat, att han vore svensk, men då han talade perfekt tyska med utpräglad Berlinaccent, tvivlade Bernert på denna uppgift och trodde, att Mirmann på sin höjd kunde vara naturaliserad svensk. Mirmann hade berättat, att han häktats i Berlin 1945 vid stadens erövring av ryssarna och Bernert ville vidare minnas, att Mirmann nämnt något om att han varit attacherad till svenska konsulatet där. Mirmann var blond och hade blå ögon och talade god franska och engelska.

= Ridd
Bernert hade vidare i Verchni Uralsk hört talas om en svensk medborgare Cheld (med hårt Ch-ljud), vilken 1953 förflyttats till Moskva. Något närmare hade emellertid Bernert sig icke bekant om denne.

Bernert framhöll, att det icke var säkert, att en fånge

var svensk, bara för att han själv uppgav detta eller bad att få meddelanden framförda till svenska myndigheter. Man kunde icke heller lita på de ryska fängelsemyndigheternas uppgifter om fångarnas nationalitet. Det vore nämligen ganska vanligt, att fångar från Tyskland eller andra centraleuropeiska nationer utgåvo sig för att vara skandinaver, holländare, engelsmän eller dylikt, d.v.s. som tillhörande nationer, som stodo högst i kurs inom fånglägren och inför fängelsemyndigheterna. Den tyska nationaliteten hade sämst anseende, medan de amerikanska, engelska, holländska, belgiska och skandinaviska ansågos hava större värde.

Den ryska lokala fängelseadministrationen präglades i hög grad av slarvighet. I många fall hade myndigheterna utförliga och korrekta upplysningar om fångarna, i andra fall visste de nästan ingenting och läto sig lätt dragas vid näsan. Bernert hävdade sålunda, att han själv mycket väl kunde ha uppgivit sig för medborgare i ett annat land, och han kände till flera fall, där så skett; exempelvis hade en österrikisk fånge fram till 1953 gällt som tysk och en annan intill 1954 i de ryska handlingarna betecknats som ungrare.

Däremot hade Bernert icke hört talas om att de ryska myndigheterna själva skulle ha övertalat interner att antaga en prominent fånges identitet eller att sprida falska uppgifter om dennes uppehållsort. Han fann det osannolikt, att en sådan falsk ryktesspridning satts i system, då han icke kunde se, vad det skulle tjäna för ändamål. Dessutom hade medfångar sagt honom, att det skulle finnas minst 200 fångelser, där ryssarna kunde, om de så önskade, dölja en prominent fånge, utan att någonsin några uppgifter om honom skulle sippra ut. Bernert ansåg också, att den ryska hemliga polisen i regel icke utvecklade en sådan smartness, som den föregivna metoden med falsk ryktesspridning skulle tyda på. M.G.B. hade ingalunda varit så allvetande och farlig, som man i utlandet i allmänhet föreställde sig.

Såsom förklaring till att de uppgifter om utländska fångar, som hemvändande österrikare lämnade, voro så vaga och ofullständiga, nämnde Bernert vidare, att de hemvändande blivit så överlupna med uppdrag av kvarlämnade kamrater, att de omöjligt kunde erinra sig allt, i all synnerhet om man tar i betraktande vad

de i övrigt fått genomlida. Själv skulle Bernert icke kunna lämna exakta upplysningar om fler än fem eller sex personer.

Bernert berättade, att Vorkuta var ett stort fångläger med 4.000 till 5.000 utlänningar. De flesta av utlänningarna voro tyskar, därnäst funnos många fångar från Polen och andra satellitstater. Av bulgarer och jugoslaver funnos endast ett fåtal. I Vorkuta sutto vidare ett stort antal ostasiater, vilka alltid höllos åsskilda från de europeiska internerna.

Vorkuta var indelat i flera barackläger av två typer, s.k. regimläger, med strängare behandling av fångarna, och vanliga läger. De olika lägren höllos relativt isolerade från varandra, men möjlighet till kontakter funnes ändå. Av de många österrikarna i Vorkuta vore emellertid majoriteten enkla människor, som icke bekymrade sig mycket om sina landsmän eller andra utlänningar och aldrig brydde sig om att taga reda på ens vem deras närmaste grannar voro.

På hösten 1951 började utlänningarna evakueras från Vorkuta och utrymningen var i stort sett avslutad på hösten 1952. Detta innebure dock icke någon garanti för att inga utlänningar funnes kvar där; ett stort antal hade av olika anledningar fått stanna eller helt enkelt glömts kvar. Något system i förflyttningarna kunde icke heller skönjas. Det hade exempelvis hänt, att av 10 österrikare som tagits samtidigt år 1945 men dömts till olika straff, hade alla utom en evakuerats och sedermera hemkommit. Den som fick stanna kvar, hade ådömts det kortvarigaste straffet, nämligen 10 år.

Utlänningarna i Vorkuta hade numera samlats till två stora fångläger, nämligen Potsmar i Mordovskaja-distriktet nära Saransk och Solikamsk norr om Molotow i Ural. I Potsmar hade fångarna sysselsatts i industrien, framför allt trävaru- och möbelindustrien, radiofabriker och dylikt. I Solikamsk däremot skickades internerna i skogsarbete. Förutom dessa två läger hade utländska straffarbetare numera koncentrerats till ett stort läger utanför Karaganda samt ett läger i Taischet nära kinesiska gränsen öster om Bajkalsjön.

Om Wladimir berättade Bernert, att i detta fängelse funnos enbart politiska fångar, varav ett stort antal utlänningar. Dessa sutto i gemensamma celler och voro skilda från de ryska fångarna. Bernert hade själv aldrig träffat några tyskar i Wladimir och aldrig suttit i den s.k. generalsetagen,

som vore förbehållen fångar, vilka ådömts 25 års fängelse. Själv hade Bernert dömts blott till 10 år. Genom knackningar i väggarna hade man emellertid förbindelse med varandra och utbytet av upplysningar inom fängelset var omfattande. I regel meddelades med detta signalsystem endast upplysningar om fångarnas namn och tidpunkten för deras ankomst till Wladimir. Det förekom emellertid också, att fångar gav närmare upplysningar om sina antecedentia. Bernert själv hade emellertid icke velat lyssna på sådant; det vore farligt att veta för mycket. De ryska fångvaktarna märkte naturligtvis knackandet och sökte förhindra det. Fångarna blevo dock med tiden allt skickligare i att dölja signalerandet för vakterna och så småningom uppluckrades disciplinen så att man helt enkelt satte sig över fängelseledningens förbud och bestraffningar.

Bernert nämnde spontant, att han i Wladimir hört talas om det tyska sändebudet Bekerle från Sofia, den tyske diplomaten Starke från Moskva och legationsrådet Stelzer. Bekerle hade funnits kvar i Wladimir ännu i början av 1955. Stelzer hade däremot i februari 1954 förflyttats till Verchné Uralsk och senast i maj eller juni samma år till Alexandrovsk. Bernert var säker på att Stelzers förflyttning ej ägt rum senare än angivits. Flera bekanta till Bernert hade sett Stelzer i Verchné Uralsk.

På fråga förklarade Bernert, att han i Wladimir hört namnen Schellhorn och Souprian. Däremot hade han aldrig hört talas om Rensinghoff eller generalerna Gerstenberg och Hansen.

Bernert hade aldrig hört talas om några svenskar i Wladimir.

I Verchne Uralsk, som var ett stort fängelse för politiska fångar, hade 500 å 600 utlänningar funnits. I april 1954 hade emellertid alla politiska fångar evakuerats därifrån.

I Potsmar hade, så vitt Bernert visste, icke funnits några svenskar, men väl många finnar.

Bernert kände till att fångar hade förflyttats från Verchné Uralsk till Novo Tsjerkassk men trodde, att detta gällde enbart ryssar. I Novo Tsjerkassk, som vore ett litet fängelse,

vore behandlingen bättre än i andra fängelser. Bl.a. hade inter-
nerna inga särskilda fångdräkter.

Över huvud vore fängelsereglererna olika från fängelse till
fängelse. På ett ställe finge man sålunda endast använda bläck
vid brevskrivning, på ett annat var bläck förbjudet och blott
blyerts var tillåtet. Bernert trodde, att ryssarna upprätthöllo
dessa skiljaktligheter för att förvilla och för att hemvändandes
berättelser genom motstridiga uppgifter skulle verka osannolika.

Bernert uppgav att dr Manfred varit i Vorkuta, Wladimir
och Potsmar men icke i Verchne Uralsk. Manfred hade bl.a. pla-
cerats i regimläger 3 i Vorkuta en månad, efter det att Bernert
lämnat detta, och arbetat i schakt 12/14/16. Senare hade Manfred
flyttats till andra läger.

Wien den 8 augusti 1955.

Erik Braunerhielm

Paris den 9 augusti 1955.

1 bil.

aa.



106

Ink. 10.8		1955
Avd	Gr.	Mål
P	2	Eu I

Ärade Broder,

Att Wallenberg-affären fortfarande intres-
serar den franska opinionen framgår av en i Toulouse-
tidningen "la Dépêche du Midi" för den 19 nästlidne
juli införd artikel, som härmed översändes i urklipp.

Min tillfrågare
Claës I. Wollin
(Claës I. Wollin)

Utrikesrådet Jarring,
Utrikesdepartementet.

Révélations sur la guerre secrète

UN HÉROS SUÉDOIS

est au secret depuis dix ans dans les oubliettes de Moscou

Pour s'être mêlé de ce qui, paraît-il, ne le regardait pas, un homme de bonne volonté, un authentique héros, né en terre neutre, est condamné depuis dix ans au secret le plus total dans les prisons soviétiques. Wallenberg a disparu le 17 janvier 1945. S'il vit encore, c'est au fond de l'oubliette où l'ont jeté les Russes, sans prendre la peine de formuler le moindre grief.

Fils de banquier, Wallenberg est né le 4 août 1912, dans une des familles les plus riches et les plus fameuses de Suède. Il avait tout pour lui : la fortune, des muscles d'athlète, une connaissance approfondie des langues. Il eut pu mener à sa guise l'existence la plus vaine d'un héritier comblé par l'existence.

Il choisit de voyager, d'ouvrir les yeux sur le monde, fit ses études à l'Université du Michigan, étudia les problèmes sociaux en Palestine et en Afrique du Sud, séjourna longtemps dans les Balkans.

Vint la guerre. Pour les Alliés, la Hongrie posait un problème particulier et appelait quelques ménagements, car ce pays, très soucieux de sa personnalité, ne donnait au combat de l'Axe qu'une participation réticente.

Mais, vers la fin de 1943, la position de l'amiral Horthy devint intenable et le régent crut devoir donner des gages à ses alliés nazis.

La vie de centaines de milliers d'hommes était menacée : royalistes habsbourgeois, sociaux-démocrates, agrariens, israélites enfin se voyaient enlever la protection précieuse que leur avait valu le particularisme magyar.

Les Etats-Unis s'en émurent.

Pour intervenir à Budapest, ils ne pouvaient compter que sur les Suédois, seuls neutres gardant leur liberté d'allées et venues en Hongrie. Consultée par les Américains, la Croix-Rouge de Stockholm se mit en contact avec Raoul Wallenberg, qui accepta la mission et, pour la circonstance, fut promu conseiller de légation.

Singulier diplomate, en vérité, que ce colosse venant prendre son poste en godillots de ski et blouson de cuir, rucksack au dos, une couverture en bandoulière.

Il venait pour agir, non pour tenir de badins propos dans les salons des chancelleries.

Aux personnalités monarchistes et libérales hongroises, il donna des passeports diplomatiques et des certificats de Croix-Rouge qui furent généralement respectés même par les Allemands.

Le cas des Juifs était autrement épineux.

Sur huit cent mille qu'ils étaient, il en restait le quart. Tous les autres, parqués d'abord dans une briqueterie proche de la capitale, avaient été conduits, en wagon à bestiaux, vers les chambres à gaz d'Auschwitz et Majdanek.

Ordonnés par le Sicherheitsdienst, les rafles étaient exécutées

par les hommes de Szallasy Ferenc, le leader fasciste des Croix-Fléchées. A lui tout seul, Wallenberg entreprit d'y mettre fin.

Bien pourvu de dollars, il scouda d'innombrables gardiens, convoyeurs ou bureaucrates, pour laisser échapper des groupes de détenus. Il organisa un réseau de jeunes Hongrois qui, bientôt, passèrent à la lutte directe.

Sur ses ordres, un dépôt militaire fut mis à sac et ses camarades revêtirent des uniformes de la S.S. et de la Mouved hongroise.

Un jour, son commando de sauvetage, Wallenberg en tête et l'arme au poing, s'attaqua à un train de déportés dont la garde ne s'était pas laissé acheter et libéra les détenus.

Ce n'était pas assez. Le four crématoire aspirait plus de victimes qu'on n'en pouvait sauver en détail. Non content d'entretenir une milice privée en pleine terre ennemie, ce diplomate de choc décréta qu'un bloc de trente-deux immeubles serait placé sous sa protection et bénéficierait de l'exterritorialité.

Il y accrocha l'écusson royal de Suède, fit savoir aux Hitleriens que l'accès de ces maisons leur était interdit et, dans cet extraordinaire ghetto, treize mille personnes trouvèrent asile jusqu'à ce que le renversement de Horthy par Szallasy contraignit Wallenberg à se cacher.

Tandis que la capitale subissait un siège épouvantable, le don Quichotte scandinave gardait son quartier général dans une cave de la Benezur Utea. Il n'en sortit qu'une fois, pour aller trouver le général allemand Schmidthuber, qui se préparait à faire sauter son bloc d'immeubles tabou, et pour lui dire tout net :

— Mon général, vous me connaissez. J'ai l'honneur de vous faire savoir que si vous donnez cet ordre, je veillerai personnellement à ce que les Russes vous pendent haut et court !

L'Allemand s'inclina et Wallenberg regagna le trou à rats, où campaient ses amis pour y guetter l'arrivée des « sauveurs ».

Mais, sur le comportement de ces libérateurs, il était sans illusions.

Lorsque la ville enlevée de haute lutte, trois officiers rouges se faufilèrent jusqu'à lui et l'invitèrent à les suivre jusqu'au quartier général du maréchal Malinovsky. Wallenberg dit à ses camarades :

— Serais-je leur hôte ou leur prisonnier ? En tous cas, notre lutte continue...

Personne, de ce côté du rideau de fer, ne l'a plus jamais revu.

ment inconnu des autorités soviétiques. »

La Suède ne le croit pas mort

La Suède eut-elle connu de meilleurs résultats si elle avait mené plus grand tapage, à la façon des

Par
PETER HEESLING

Américains, et comme son statut de neutralité l'y autorisait ?

On ne sait. Toujours est-il qu'elle réagit à sa façon digne et solennelle, refusant de croire au décès d'un de ses fils les plus glorieux. En novembre 1952, le gouvernement royal décerna à Raoul Wallenberg la plus haute décoration du pays, « Illis quorum morere labores ». Puis le silence retomba sur le nouveau « masque de fer ».

Pourtant, il vivait, ou du moins il était encore vivant quand les communistes soutenaient le contraire, en février 1953, grâce aux articles publiés dans le « Dagens Nyheter », de Stockholm par un ancien diplomate mussolinien, M. Claudio de Mohr, ancien attaché à la légation italienne à Sofia, et libéré par les Russes après une longue détention.

Avec son collègue, Pietro Ronchi, il avait occupé la cellule 152 à la prison moscovite de Lefortovskaïa. Le 21 avril 1945, les échos de la cellule 151 révélèrent l'arrivée de nouveaux « pensionnaires ». Tapant contre la cloison, selon le code universel des prisonniers, les Italiens demandèrent l'identité de leurs voisins.

R.O.E.D.E.L. répondit l'un d'eux, ancien secrétaire à la légation d'Allemagne en Roumanie W.A.L. L.E.N.B.E.R.G., dit l'autre.

Ainsi, les compagnons de captivité se parlèrent-ils pendant un an. Depuis le printemps de 1946, M. de Mohr ne sait plus rien du diplomate suédois, mais son témoignage suffit à discréditer la version du meurtre sur la grand-route. Pourquoi Wallenberg fut-il arrêté, lui qui n'avait pu commettre au moment de sa disparition le moindre acte préjudiciable aux Soviétiques ? Le mystère demeure entier.

Un détail mi-sinistre, mi-bouffon, mérite d'être signalé : les notables monarchistes de Budapest et les survivants de la communauté israélite avaient élevé par souscription un monument à leur sauveur qui représentait saint Georges terrassant le dragon. C'était pendant la phase « correcte » de l'occupation soviétique. Or, ce bronze dressé dans la capitale, a été déboulonné en 1949, et transporté à Bebeszen. La plaque en l'honneur de Wallenberg fut enlevée, une dédicace à l'Armée rouge la remplaça et les autorités soviétiques...

Versions contradictoires sur une disparition

et en Afrique du Sud, sejourna longtemps dans les Balkans.

Vint la guerre. Pour les Alliés, la Hongrie posait un problème particulier et appelait quelques ménagements, car ce pays, très soucieux de sa personnalité, ne donnait au combat de l'Axe qu'une participation réticente.

Mais, vers la fin de 1943, la position de l'amiral Horthy devint intenable et le régent crut devoir donner des gages à ses alliés nazis.

La vie de centaines de milliers d'hommes était menacée : royalistes habsbourgeois, sociaux-démocrates, agrariens, israéliens enfin se voyaient enlever la protection précieuse que leur avait valu le particularisme magyar.

Les Etats-Unis s'en émeurent.

Pour intervenir à Budapest, ils ne pouvaient compter que sur les Suédois, seuls neutres gardant leur liberté d'allées et venues en Hongrie. Consultée par les Américains, la Croix-Rouge de Stockholm se mit en contact avec Raoul Wallenberg, qui accepta la mission et, pour la circonstance, fut promu conseiller de légation.

Singulier diplomate, en vérité, que ce colosse venant prendre son poste en godillots de ski et blouson de cuir, rucksack au dos, une couverture en bandoulière.

Il venait pour agir, non pour tenir de badins propos dans les salons des chancelleries.

Aux personnalités monarchistes et libérales hongroises, il donna des passeports diplomatiques et des certificats de Croix-Rouge qui furent généralement respectés même par les Allemands.

Le cas des Juifs était autrement épineux.

Sur huit cent mille qu'ils étaient, il en restait le quart. Tous les autres, parqués d'abord dans une briqueterie, proche de la capitale, avaient été conduits, en wagon à bestiaux, vers les chambres à gaz d'Auschwitz et Maidanek.

Ordonnés par le Sicherheitsdienst, les rafles étaient exécutées

S.S. et de la Mouved hongroise.

Un jour, son commando de sauvetage, Wallenberg en tête et l'arme au poing, s'attaqua à un train de déportés dont la garde ne s'était pas laissé acheter et libéra les détenus.

Ce n'était pas assez. Le four crématoire aspirait plus de victimes qu'on n'en pouvait sauver en détail. Non content d'entretenir une milice privée en pleine terre ennemie, ce diplomate de choc décréta qu'un bloc de trente-deux immeubles serait placé sous sa protection et bénéficierait de l'exterritorialité.

Il y accrocha l'écusson royal de Suède, fit savoir aux Hitlériens que l'accès de ces maisons leur était interdit et, dans cet extraordinaire ghetto, treize mille personnes trouvèrent asile jusqu'à ce que le renversement de Horthy par Szallasy contraignit Wallenberg à se cacher.

Tandis que la capitale subissait un siège épouvantable, le don Quichotte scandinave gardait son quartier général dans une cave de la Benezur Utca. Il n'en sortit qu'une fois, pour aller trouver le général allemand Schmidhuber, qui se préparait à faire sauter son bloc d'immeubles tabou, et pour lui dire tout net :

— Mon général, vous me connaissez. J'ai l'honneur de vous faire savoir que si vous donnez cet ordre, je veillerai personnellement à ce que les Russes vous pendent haut et court !

L'Allemand s'incline et Wallenberg regagna le trou à rats, où campaient ses amis pour y guetter l'arrivée des « sauveurs ».

Mais, sur le comportement de ces libérateurs, il était sans illusions.

Lorsque la ville enlevée de haute lutte, trois officiers rouges se faufilèrent jusqu'à lui et l'invitèrent à les suivre jusqu'au quartier général du maréchal Malinovsky. Wallenberg dit à ses camarades :

— Serai-je leur hôte ou leur prisonnier ? En tous cas, notre lutte continue...

Persone de ce côté du rideau de fer, ne l'a plus jamais revu.

d'un de ses fils les plus glorieux. En novembre 1952, le gouvernement royal décerna à Raoul Wallenberg la plus haute décoration du pays, « Illis quorum morere labores ». Puis le silence retomba sur le nouveau « masque de fer ».

Pourtant, il vivait, ou du moins il était encore vivant quand les communistes soutenaient le contraire, en février 1953, grâce aux articles publiés dans le « Dagens Nyheter », de Stockholm par un ancien diplomate mussolinien, M. Claudio de Mohr, ancien attaché à la légation italienne à Sofia, et libéré par les Russes après une longue détention.

Avec son collègue, Pietro Ronchi, il avait occupé la cellule 152 à la prison moscovite de Lefortovskaia. Le 21 avril 1945, les échos de la cellule 151 révélèrent l'arrivée de nouveaux « pensionnaires ». Tapant contre la cloison, selon le code universel des prisonniers, les Italiens demandèrent l'identité de leurs voisins.

R.O.E.D.E.L. répondit l'un d'eux, ancien secrétaire à la légation d'Allemagne en Roumanie W.A.L. L.E.N.B.E.R.G., dit l'autre.

Ainsi, les compagnons de captivité se parlèrent-ils pendant un an. Depuis le printemps de 1946, M. de Mohr ne sait plus rien du diplomate suédois, mais son témoignage suffit à discréditer la version du meurtre sur la grand-route. Pourquoi Wallenberg fut-il arrêté, lui qui n'avait pu commettre au moment de sa disparition le moindre acte préjudiciable aux Soviets ? Le mystère demeure entier.

Un détail mi-sinistre, mi-bouffon, mérite d'être signalé : les notables monarchistes de Budapest et les survivants de la communauté israéliite, avaient élevé par souscription un monument à leur sauveur qui représentait saint Georges terrassant le dragon. C'était pendant la phase « correcte » de l'occupation soviétique. Or, ce bronze dressé dans la capitale, a été déboulonné en 1949, et transporté à Debreszen. La plaque en l'honneur de Wallenberg fut enlevée, une dédicace à l'Armée rouge le remplaça et les autorités soviétiques procédèrent à une nouvelle inauguration de l'œuvre d'art, considérée désormais comme un hommage benévole de la population magyare à ses glorieux libérateurs...

Versions contradictoires sur une disparition

Tout d'abord, Moscou reconnut les faits et chercha à rassurer les Suédois. De sa propre initiative, M. Dekanosov, vice-ministre des affaires étrangères soviétiques, fit savoir au ministre de Suède que Wallenberg, découvert et sauvé dans son abri par les combattants, se trouvait « sous la protection de l'armée rouge ».

Ce fut la première et dernière fois que l'U.R.S.S. se déclara mêlée à la disparition du diplomate, la seule fois même qu'elle fit mention de son existence, dans une note officielle.

En février déjà le ton changeait. Mme Alexandra Kollontai, la vieille dame aux allures benignes qui représentait l'Union soviétique à Stockholm, usa encore de la manière douce, mais déjà laissait entendre que quelque chose de louche pourrait être mis à charge de Wallenberg. Recevant la mère du disparu, puis rencontrant le ministre des affaires étrangères, elle leur dit d'un ton apaisant et patelin :

« Moins on parlera de ce garçon, et plus vite il reviendra. »

On se garda donc de tout scandale. Les démarches suédoises, onze au total, furent discrètes, voire même timides au début. Pourtant, il ne fallut pas longtemps pour que le « regrettable malentendu » auquel croyaient certains officiels se changeât en drame de la guerre secrète.

Dès le 8 mars 1945, Radio-Kosuth, le poste communiste hongrois qui opérait en territoire soviétique, annonça négligemment qu'« Wallenberg avait été assassiné

par des agents de la gestapo. Cette version d'apparence irresponsable, n'allait pas tarder à devenir l'interprétation officielle des Soviets, revenant ainsi sur leurs premières déclarations.

Le 15 janvier 1946, le ministre de Suède à Moscou, M. Söderblom, demanda à Staline une entrevue particulière et s'entretint de l'affaire. Avec la rouscadise bonhomme qu'il savait si bien affecter dans les moments délicats, le maréchal dit qu'il ne savait rien de ce nommé Wallenberg et qu'il ferait tout son possible pour en retrouver la trace.

Déjà les Suédois retrouvaient l'espoir lorsque le ministre de Hongrie à Stockholm, M. Wilhelm Boehm, jette une douche froide sur leurs espérances : « On a trouvé, dit-il, sur la route de Budapest à Debreszen, des indices permettant de croire que Wallenberg et les officiers soviétiques qui le guidaient ont été assassinés par les Croix fléchées. »

La placidité scandinave ne put résister à pareille impudence. Le communiqué de M. Dekanosov suffisait à prouver que les Suédois et son escorte, en janvier 1945, étaient arrivés à bon port. Des pétitions furent lancées qui se couvrirent de 1.600.000 signatures. Dans leurs aide-mémoire, les diplomates haussèrent le ton. Rien n'y fit. Dans une note signée de sa main tout aussi officielle que celle qu'elle démentait, M. Vychinsky fit savoir que « Wallenberg, vraisemblablement assassiné par des agents de Szallasy... n'est pas en U. R. S. S. et est totale-

10/8 55
Wien den 9 augusti 1955.

Strängt förtroligt.

HEMLIG.

Jarring/DS a + b
11/8 Danielsson, f.k.
u. Jarring.

dep. 11/8-55

78.

Broder,

h
Med anledning av i Lundbergs handbrev den 28 nästlidne juli uttalade önskemål skall jag be att i det följande få lämna Dig några kortfattade allmänna intryck av spaningsarbetet. För den händelse Du skulle önska komplettering på någon punkt, vore jag tacksam för ett meddelande.

1) Till en början vill jag framhålla, att spaningsarbetet i hög grad försvåras och fördröjes genom den bristande organisation hos samt inbördes konkurrensskamp mellan olika österrikiska säkerhetsorgan, som omhänderhava spaningsarbetet. Det erfordras därför under den närmaste tiden framåt en särskild tjänsteman vid beskickningen för att systematiskt genomgå listor å återvända fångar samt anställa erforderligt kontrollarbete. Jag är därför glad åt, att Ni skickat Lorentzon hit, och utgår från, att han får stanna, tills den huvudsakliga delen av arbetet slutförts.

De myndigheter, som, såvitt vi kunnat fastställa, sysselsätts med omhändertagande^{av} och förhör med hemvändande krigs- och civilfångar, äro den av dr Pammer ledda säkerhetstjänsten i inrikesministeriet^{och} den s.k. avdelning 14 i samma ministerium, som dock officiellt endast handlägger frågor rörande krigsfångar men dessutom, i konkurrens med Pammers avdelning, börjat intressera sig för och anställa förhör med civilfångar. Slutligen bör här tillfogas den under polispresidenten Holaubek lydande säkerhetstjänsten hos Wienpolisen. Den sistnämnda ledes av dr Peterlunger, som likaledes tjänst-

gör såsom förbindelseman med dr Pammer.

Pammers avdelning är sämst organiserad, vilket i stor utsträckning förklarar de svårigheter vi haft att få fram utlovade listor över hemvändande samt andra uppgifter, som vi begärt. Ett kartotek över återvända fångar finnes, men detta är oftast slarvigt fört. Åtskilligtid förflyter, innan uppgifter antecknas, varför kartoteket likaledes kan betecknas såsom föga tillförlitligt. Pammer har visat sig förtegen och ogin. Han lovar ofta, att tillhandahålla uppgifter utan att senare infria sina löften. Som jag i det föregående framhållit, beror detta till stor del på bristande organisation och knapp tillgång på arbetskraft. Dessutom har jag nog det intrycket, att dr Pammer med sin byråkratiska läggning och utpräglade polismentalitet av sin misstänksamhet drivs att undanhålla oss uppgifter, som han icke har någon anledning att hemlighålla. Denna omständighet står möjligen i samband med, att han har sig bekant, att denna beskickning har nära förbindelser med ledarna för det socialdemokratiska partiet.

Såväl avdelning 14 som Wienpolisens säkerhetstjänst hava däremot visat stort tillmötesgående och på allt sätt sökt underlätta vårt arbete. Den förstnämnda skall emellertid, då krigsfångeangelägenheterna nu anses avslutade, under den närmaste tiden upplösas. Vad beträffar Wienpolisens säkerhetstjänst, vill jag i detta sammanhang starkt understryka, att en inbjudan till polispresidenten Holaubek att besöka Sverige under september månad säkerligen skulle i hög grad sporra denne att ytterligare underlätta våra efterforskningar. Jag vill därför ifrågasätta, om ej de relativt ringa kostnaderna för hans uppehåll i Sverige skulle kunna belastas anslaget för efterforskningarna efter Wallenberg och andra försvunna svenskar.

Vidare vill jag framhålla, att, sedan beskickningen nu erhållit förstärkning genom Lorentzons ankomst, jag tänker låta denne alltid parallellt göra efterforskningar i samma ärenden hos de tre ovan angivna myndigheter, som syssla med från Ryssland återvändande civilfångar.

2) Då dr Philipp besökte Wien, gjorde denne bl.a. gällande, att det vore nödvändigt att påskynda förhören med de återvändande fångarna, då man eljest löpte risk för, att dessas

minnesbilder skulle förflyktigas. Mina erfarenheter av de fångar, som jag själv samtalat med, samt av redogörelser för Braunerhielms förhör gå i rakt motsatt riktning. Ett litet fåtal av de hemvändande, som icke psykiskt eller fysiskt påverkats av fångenskapen, kunna visserligen redan nu utan olägenhet höras och erinra sig kanske för närvarande sina upplevelser bättre än vid en senare tidpunkt. Vad däremot beträffar de i vidare mening chockskadade, till vilken kategori det stora flertalet måste räknas, är nog förhållandet det, att de först efter några månaders vistelse i lugnare förhållanden våga berätta allt vad de veta. För dessas del gäller vidare, att de efter några månaders förlopp ingalunda glömma, vad de genomgått och vilka personer de träffat, utan i stället först då börja att kunna bättre erinra sig, vad de hört och sett. Enligt min mening bör man därför ej nu alltför hårt pressa de chockskadade utan snarare återupptaga förhören med dessa, sedan 3-4 månader förflutit och de ryska trupperna definitivt lämnat landet.

3) Jag har sökt bilda mig en uppfattning om, huruvida de ryska myndigheterna, såsom från officiellt ryskt håll vid upprepade tillfällen gjorts gällande, kunna förlora kontakten med inspärrade personer och sålunda sakna kännedom om, huruvida dessa befinna sig i Sovjetunionen eller i vilka läger de vistas. Mina intryck äro i korthet följande.

I de egentliga fängelserna synas, på få undantag när, ordning och reda vara förhärskande. Detta är däremot icke fallet med arbetslägren, där ett fruktansvärt "Schlamperei", för att använda ett österrikiskt uttryckssätt, råder. Fångarna utgiva sig ofta själva för att tillhöra andra nationaliteter än de egentligen äga. De tillägna sig av prestigehänsyn och andra orsaker falska namn etc. Det synes ofta förekomma, att de lokala ryska lägermyndigheterna utan kontroll godtaga fångarnas egna uppgifter och sålunda i sina listor uppföra dem under falska namn och under falska nationalitet. Om en dylik oordning råder i arbetslägren, får därav ingalunda den slutsatsen dragas, att detsamma skulle vara förhållandet hos de centrala polismyndigheterna i Moskva. Av allt att döma hava dessa tillgång till ett väl organiserat och tillförlitligt kartotek. Som belägg härför kan bl.a. anföras, att fångar, som

trott sig vara bortglömda i lägren och vilkas strafftid utgått, helt oväntat efter 9-10 års förlopp erhålla meddelande från den centrala polismyndigheten i Moskva, att de, oaktat straffet avtjänats, skola kvarhållas i lägren under ytterligare ett antal år eller på obestämd tid.

4) Flera fångar hava meddelat mig, att i snart sagt varje fängelse - till skillnad från arbetslägren - olika regler tillämpas. Detta sker avsiktligt i syfte att förhindra, att utlandet genom berättelser från hemvändande fångar skall kunna bilda sig en klar uppfattning om fängelseförhållandena och därav kunna draga generella slutsatser i fråga om behandlingen av olika kategorier fångar m.m. Med hänsyn till det nu sagda torde det vara svårt att lämna en tillförlitlig definition på innebörden av begreppet prominenta fångar. I fängelset i Wladimir tycks en viss klasskillnad fångarna emellan hava genomförts på grundval av den större eller mindre längden av det fängelsestraff de ådömts. Den högsta klassen tycktes där utgöras av fångar, som erhållit 25 års straffarbete. Dessa bodde i en våning för sig och saknade i stort sett förbindelse med de övriga. Klass nr 2 bestod av fångar, som dömts till 15 års straffarbete och klass nr 3 slutligen av fångar, som dömts till 10 års straffarbete. Till sistnämnda kategori hörde en av mina sagesmän, vilken före sitt försvinnande synes hava haft en lägre befattning i rådhuset i Wien. Till överklassen räknades, å andra sidan, de tvenne tyska generaler, som omhändertagits i Bukarest, legationsrådet Stelzer, förre tyske ministern i Sofia, Bekerle, m.fl. Det förekom icke, att någon inom kategori 3 placerades i samma cell som personer, tillhörande kategori 1 eller 2. Som jag i det föregående framhållit, innebär detta emellertid ingalunda, att samma ordning skulle råda i andra fängelser.

5) Det förekommer ofta, att hemvändande personer i god tro lämna oklara och vaga eller felaktiga uppgifter om sina medfångars namn, förutvarande vistelseort, signalement etc. Detta beror vanligen ej på någon avsikt att missleda utan har sin huvudsakliga förklaring däri, att de hemvändande, på direkt eller indirekt väg, mottagit framställningar om respektive hemmyndigheters eller släktingars underrättande från 100-tals kvarvarande fångar, som de ofta endast flyktigt råkat eller blott hört talas om genom meddelanden från andra olycksbröder i fångenskapen. Man torde

generellt kunna göra gällande, att en hemvändande är i stånd att lämna någorlunda tillförlitliga uppgifter blott angående de fångar, som suttit i samma cell eller med vilka han eljest genom väggtelegraf under en längre tid varit i ständig förbindelse. I arbetslägren synas de olika barackerna och schakten vara strängt skilda från varandra. Om en hemvändande person därför lämnar uppgifter om andra fångar i samma läger, måste han eller hon alltid tillfrågas, huruvida de befunnit sig i samma barack eller arbetat i samma schakt, som de fångar, rörande vilka de lämnat upplysningar.

Med vänlig hälsning
H. Engström
L. Engström

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen

*af
Jarring*

STOCKHOLM		10/8	19 55
N:o 58 ✓	BUD	BIL.	
INK. D. N:o			
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I	

(Pol)

870

Svensk
Wien

by

För Allard från Jarring.
Ditt enclair 60. Vi avser låta Danielsson
förhöra Gottlieb i Borås.

Cabinet

Gen. 10/8 kl. 12.05 L

13/8

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
Raoul Wallenberg

Tel Aviv den 11 augusti 1955.
R 13

Strängt förtroligt

aa

R

ly

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 27 sistlidne juni angående "fallet Kastner" ber jag få meddela, att vi varit i förbindelse med israeliske statsåklagaren M.H. Cohen för att söka utröna, huruvida namnet Wallenberg förekommit i samband med processen.

Herr Cohen har numera förklarat, att Raoul Wallenbergs verksamhet vid flera tillfällen berörts av vittnen i processen och - givetvis - alltid på ett mycket hedrande sätt. Därigenom att Kastner förklarats skyldig till samarbete med nazisterna, vill det synas som om Wallenberg och hans arbete kommit att framstå i ännu starkare relief. Emellertid finnes inga som helst hänsyftningar om vad som senare kunde ha hänt Wallenberg, då Kastner-processen hänförde sig till en tid då denne bevisligen fortfarande befunne sig i livet.

Hjärtliga hälsningar!
Din tillgivne
Ingvar Grauers
(I. Grauers)

Utrikesrådet G. J a r r i n g
Stockholm.

Lpa

13/8
Wien den 11 augusti 1955.

Förtroligt.

*St. Beskow sänd
Bakarna*

2/9 Besv.

By
Broder,

Vid våra olika efterforskningsärenden har det visat sig nödvändigt, att vittnena dels på en karta få utpeka de orter, där de vistats eller passerat, dels att vederbörandes geografiska uppgifter kan kontrolleras. Tyvärr förfogar beskickningen icke över någon tillräckligt detaljerad rysslandskarta och någon god sådan finnes icke heller att uppdriva här. Jag får för den skull bedja Dig att, så snart sig göra låter, låta tillställa beskickningen en bra karta över europeiska och asiatiska Ryssland. Om det icke existerar någon i allmänna handeln, kan måhända Försvarsstaten stå till tjänst.

Sven Allard
Sven Allard

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet.

13/8
Wien den 12 augusti 1955.
Förtroligt.

aa.
Ärade Broder,

Ly
I beskickningens skrivelse 489 den 2.8.55 har
på tredje raden nedifrån tyvärr insmugit sig ett fel.
Där står "den frigivne Waldenbergs identitet" och det
skall givetvis vara "den föregivne Waldenbergs identitet".

Din tillgivne
Erik Braunerhielm
Erik Braunerhielm

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Köln :

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 15/ 8 1955 kl. 1730

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.



Dnr 10-B 25	
Avd. P	Gr. 2
Mål. Eu I	

25.

För Jarring. Från rysk fångenskap hemkomne Roland Gottlieb, vars svenskfödda maka bosatt Borås, lär för närvarande befinna sig Bonn. Då Gottlieb torde varit kontakt beskickningen Wien, utgår jag ingen åtgärd vår sida påkallad. Gottlieb uppges ha för avsikt närmaste tiden besöka Sverige.

Göransson

Jarring/ib
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Sjöborgsutredn.

Telegram



STOCKHOLM 18.8.55 19		
N:o 42 ✓	Chiffer BUD	BIL
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

Svensk
Köln

h/

Dnr. För Göransson från Jarring. Av notis i Die Welt 16 augusti framgår tre ytterligare tyskar hemvända. Enligt Philipp är Bréer tysk diplomat och Paul professor. Sök på sedvanligt sätt utröna, om de ha något att berätta.

Cabinet

Dep. d. 18/8 kl. 15.55 af.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD.)

Från Köln

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 19 / 8 19 55 kl. 0650.

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 10: B		26
Avd. P	Gr. 2	Mål. E I

*20/8 Ch. Köln
Ch. Hamburg*

21

26.

Edert chiffer 42.

223
För Jarring. Legationsrådet Breer vis-
tas f.n. i Hamburg, där adressen uppges vara
Dammtor. Han väntas till Bonn närmaste tiden.
Professor Pauls adress uppges vara Stellingen-
weg 5 Hamburg. Ifrågasätter generalkonsulatet
där anmodas kontakta Paul eventuellt även
Breer, såvida icke dennes ankomst till Bonn
bör avvaktas. Tacksam besked sistnämnda
punkt.

Göransson.

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen.

Idu Jarring

STOCKHOLM 20/8 1955		
N:o 43 ✓	BUD. Chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Svensk
Köln

ry

Edert chiffer 26.

Vi ha ~~ve~~ uppmanat Hamburg utfråga båda.

Cabinet

Rep. d. 20/8 kl. 10.50 af.

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen.

Åke Jarring

STOCKHOLM			20/8	1955
N:o	3 v	BUD Chiffer	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD.	GR.	MÅL.		
P	2	Eu ^I		

Svensk
Hamburg

Ly

Sök kontakt med legationsrådet Franz Breer, adress
Dammthor samt professor Johannes Paul, adress Stelling-
weg 5, Hamburg, som nyligen återvänt från Sovjetunionen
för utfrågning enligt sedvanligt mönster.

Cabinet

Exp. 20/8 kl 11⁰⁰ Dae

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Wien

Avsänd den 23/ 8 19 55 kl. 1900

Inkom den 23/ 8 19 55 kl. 1930

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 60: B		S 7
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	En I

*aa
traktare
införd*

AL

(P. 09)

57.

För Jarring.

Mitt handbrev den 23 augusti åberopar beskick-
ningens skrivelse 539. Skall vara 545.

Allard

Avskrift.

ink. 23.8.55.

Kungl.Svenska Beskickningen

Sovjetunionen friger
nederländska medborgare.

Haag den 20 augusti 1955.

Nr 360

HP 39

527 B. 24.10.53.

2/9 Ch. Haag

orig. 200, Bm

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Dagens tidningar innehålla en av härvarande utrikesministerium utfärdad kommuniké rörande frigivning av nederländska medborgare ur sovjettryskt fångenskap. Jag får vördsamt återge kommunniken i svensk översättning.

"Nederländernas ambassadör i Moskva har meddelat att åtta nederländska medborgare, som sedan lång tid befinna sig i rysk fångenskap, skola frigivas av Sovjetunionen. På dag som kommer att närmare bestämmas skola de överlämnas till en representant för nederländska generalkonsulatet i Berlin. Efter identitetsundersökning skola vederbörande, om de så önska, via Oldenzaal återföras till Nederländerna. Familjerna ha redan underrättats.

De frigivnas namn jämte födelseår och tidigare hemvist äro:

J. Boumans, Maastricht (1925)

D. Bras, Amsterdam (1917)

A. Dirix, Heer (1919)

H. ten Hoff, Onstwedde (1910)

Q.A. Hansen, Alkmaar (1918)

H. Rollema, Oosthem (1911)

fru R.W.E. Krampen, Berlin (1905)

H. Raulf, (1925)

Fru Krampen och Raulf äro förmodligen icke nederländska medborgare."

Undert. Hans Björk.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

vissa uppgifter om
Wallenberg m.m.

58/545 rök lapp

7.12.58

Wien den 23 augusti 1955.

Nr 545. 4 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

HENLIG!

Jarring/DS
26/8

a + b
Danielsson, f.k.
u.Jarring

exp. 29/8-55
J.B.

141

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./. Härmed får jag vördsamt översända tre promemorior
angående förhör med dr Maximilian Manfred, ^{makan till} generalen Tarbuk-
Sensenhorst och Paul Kranitser.

./. Likaledes närslutes en förteckning över ett antal
hemkomna österrikare, vilka suttit fängslade i Ljubljanka,
Wladimir och Wörkuta, och vars adresser beskickningen er-
hållit av poliskommissarien Kraus i inrikesministeriet. Polis-
kommissarien Kraus har utfäst sig att efter återkomsten från
sin semester inom kort sammanställa fullständiga listor över
de österrikare, som suttit i de nämnda fängelserna.



Sven Allard

Viktigt i denna rapport synes vara återingen
av Ranningshopp och Stålgars uppgifter till 1953 samt
att Wallenstein fanns i Ljubljanka.

460

Co

Strängt förtrolig.

P.M.

angående uppgifter om Wallenberg m.m. lämnade av Dr. Manfred vid
samtal den 16 augusti 1955.

Jag bad Manfred närmare redogöra för omständigheterna kring de tillfällen, då Rensinghoff och Stelzer skulle ha nämnt om Wallenberg i Lubljanka. Hade dessa två personer suttit i samma cell som Manfred, innan de fördes till Lubljanka? Manfred svarade, att så icke vore fallet; de hade kommit till hans cell först efter återkomsten från Moskva.

Jag uppmanade Manfred att försöka erinra sig, huruvida Rensinghoff och Stelzer hade berättat något om Wallenberg eller blott nämnt hans namn. Manfred letade i sitt minne och svarade sedan, att han ville minnas, att de omtalat, att Wallenberg vore sjuk och att han ofta förhörts. Det var Stelzer, som hade sagt, att Wallenberg vore sjuk, när han satt i transportcellen. Jag frågade, om Stelzer alltjämt fanns kvar i Wladimir. Manfred svarade prompt, att Stelzer i januari 1954 hade flyttats från den cell, där Manfred satt och i februari eller mars skulle ha flyttats från Wladimir till något annat fängelse. I april månad skulle han ha kommit till Irkutsk. Beviset för att dessa uppgifter voro riktiga vore fru Stelzer, som numera frigivits och bodde i Tyskland och som hade släktingar i Österrike. Hon skulle veta, var hennes man fanns (på denna punkt synes Manfred vara felunderrättad, då ju fru Stelzer icke själv lär ha några upplysningar om sin mans öden. Manfreds uppgifter stämma ju dock väl överens med vad Bernert berättat).

Jag frågade hur Stelzer under sådana omständigheter kunde ha varit i Lubljanka så sent som 1954 och ha berättat här om. Manfred blev nu osäker på sin sak och erkände, att han vid vårt första samtal hade gjort en beräkning, vid vilken tidpunkt det måste ha varit, som Rensinghoff och Stelzer berättade om Wallenberg. I alla händelser hade Stelzer återkommit från Lubljanka någon tid efter Rensinghoff och med största sannolikhet mycket sent år 1953. (Då Manfred enligt egen uppgift kom till Wladimir först i oktober 1952, måste Stelzer och Rensinghoffs uppgifter under alla omständigheter ha lämnats efter detta da-

tum).

Jag bad Manfred lämna namnet på tyskar och österrikkare, som hade varit i Lubljanka under senare år. Manfred letade i sitt minne. Han kände tydligen till rätt många namn på tyskar, som suttit i detta fängelse men sade sig främst vilja nämna dem, som verkligen visste något. Han nämnde så en greve von Rantzau, vilken skulle ha hållit flitig kontakt med sina medfångar i Lubljanka genom väggknackningar; en Leutnant eller Oberleutnant Adam, som uppgavs ha "telefonerat" mycket, d.v.s. använt lufttrummor som talrör, samt en viss Wallenstein. Denne senare skulle ha varit en god vän till tyske ekonomiske överkommissarien på Balkan, Dr. Neubacher. Vid ryssarnas intåg i Bukarest hade Wallenstein tagit sin tillflykt till tyska beskickningen därstädes och därför bortförts till Sovjetunionen med hela beskickningsstaben. Manfred nämnde även generallöjtnant von Bentivegni men ville genast återtaga sin uppgift, då Bentivegni icke vore tillförlitlig. Bentivegni skulle ha varit chef för Abteilung 3 hos Canaris men vore numera alldeles senil och blandade ihop allting han fick höra. Han skulle dessutom stå i ganska gott förhållande till ryssarna. Samtliga dessa fyra personer skulle, enligt vad Manfred hört, ha varit i Lubljanka under de senaste åren och vore förmodligen ännu kvar där eller i något annat fängelse i Moskva.

Manfred nämnde också, att han kunde uppgiva namn på flera av ryssarnas förtrogna bland de tyska fångarna i Lubljanka. Då jag frågade, om han härmed avsåg cellspioner, sade han, att det ibland rörde sig om värre saker. Som exempel nämnde han en baltisk baron Yxküll (enligt Manfreds uttal), som nu skulle finnas i Lubljanka. Denne, som vore journalist till yrket, hade spelat en framträdande roll i samband med den s.k. Charkova-processen 1943, då ryssarna tvingade tyska generaler att erkänna en serie uppdiiktade krigsförbrytelser. Yxküll hade varit ledare för den stab cellspioner, som i fängelsecellerna bearbetade de tyska generalerna för att förmå dem att avlägga bekännelser. Han hade också tillsammans med en österrikkare, Jantschi, och en tysk, Kosch, författat en propagandabroschyr om tyska förbrytelser, vari bl.a. hävdades, att tyska soldater hade roat sig med "lerduveskjutning" med ryska småbarn som lerduvor.

Vi fingo tyvärr under detta samtal icke tid att tala om österrikkare i Lubljanka.

I detta sammanhang kan ytterligare nämnas, att Manfred

Sam
R.W.
Parten

lämnat namn på två hemkomna österrikare, som han vet känna till Waldenberg i Vorkuta (vilken Manfred nu kallar baron von Waldenberg) samt en likaledes hemkommen österrikare, som var Manfred behjälplig med insamlandet av uppgifter i Wladimir. Samtliga dessa personer bo i Wien och beskickningen kommer att uppsöka dem och förhöra dem närmare.

Manfred uppgav följande om sina förflyttningar under fångenskapen:

Han häktades i maj 1949, satt i fängelset i Baden ungefär 5 månader och i genomgångslägre i Neunkirchen i 3 månader. Mot slutet av år 1949 kom han till Lemberg och satt där i 4 à 5 månader. På vägen därifrån till Vorkuta satt han kortare tider i olika fängelser: Charkov 3 veckor, Gorkij 2 veckor och Kirov 1 vecka. Till Vorkuta anlände han sommaren 1950, placerades först en kortare tid i "Sammellager Schacht 1" och därefter i läger 9, schakt 8. I slutet av 1951 kom han till läger 12/14/16 och schakt 2/3 (det nordligast belägna av alla lägren). Efter en kortare tid i schakt 1 förflyttades han i oktober 1952 till Wladimir via Kirov, där han stannade två dagar. I Wladimir satt han till maj 1955 och sändes därpå hem över Potmar.

I kontrollsyfte frågade jag Manfred, om det verkligen funnits ryska fångar i hans cell (jfr Manfreds tidigare berättelse om sammanträffandet med Berias sekreterare). Han bekräftade detta men tillade, att de ryska internerna vid årsskiftet 1953/54 skilts från de utländska fångarna.

När jag påminde Manfred om hans berättelse om en massgrav i Kreml, svarade han, att det var en felsägning; han hade menat fängelset i Baden.

Wien den 17 augusti 1955.

Erik Brannerhielm

P.M.

Över samtal med fru Tarbuk, maka till generalen a.D. Hans
Tarbuk-Sensenhorst, den 13 augusti 1955.

General Hans Tarbuk-Sensenhorst tillhör de 73 stycken österrikiska s.k. krigsförbrytare, vilka i början av innevarand månad återvänt till Österrike ur rysk fångenskap. Jag begav mig till Tarbuks bostad, Schönbrunnerstrasse 152, den 12 dennes i avsikt att förhöra mig om, i vilka fängelser han suttit i Ryssland. Jag mottogs av fru Tarbuk, som meddelade, att generalen omedelbart efter hemkomsten måst intagas på sjukhus, då han var svårt sjuk. Man hade amputerat en del av ena foten och han hade ytterligare två svåra operationer framför sig. Han var nu 61 år gammal och mycket illa medtagen och kunde icke mottaga något besök på sjukhuset. Jag bad därför fru Tarbuk att endast ställa en fråga till honom och det var, om han sett eller hört talas om några skandinaviska medfångar i Ryssland.

Dagen därpå sökte jag åter upp fru Tarbuk och hon kunde då meddela mig, att generalen aldrig hört talas om några skandinaviska fångar i Ryssland. Han hade emellertid lovat att, så snart hans hälsa det medgäve, meddela svenska beskickningen Wien, i vilka fängelser och läger han suttit under sin fångenskap.

Wien den 13 augusti 1955.

Jonas Lönner

P.M.

Över samtal med Paul Kranitser den 16 augusti 1955.

Paul Kranitser, född den 30.4.1920 i Pecs i Ungern, österrikisk medborgare, adress Othmargasse 11, Wien XX.

Kranitsers namn har erhållits av ministerialrådet Dr. Peterlunger (se skrivelse 489 B.2.8.55.).

Kranitser arresterades den 13.12.1946 i Wien av rysarna. Han tjänstgjorde då såsom chaufför hos den franska ockupationsmyndigheten i Wiens 16:de Bezirk. Om anledningen till sin arrestering visste Kranitser egentligen icke mycket. Han hade emellertid 4 dagar före arresteringen sammanträffat med en schweizisk dam vid namn Annie Ofner, vilken tydligen var misstänkt för spioneri för brittisk räkning. Kranitser var tillsammans med Annie Ofner på en restaurang i Wiens ryska zon, då han arresterades och fördes till den ryska kommandanturen vid Plösslgasse. Där visiterades han och då det visade sig, att han innehade en pistol utan vapenlicens, insattes han i s.k. förhörshäkte. Trots att Kranitser sade sig innehava vapenlicens i sin bostad, blev han kvarhållen och underkastades ständiga förhör. Då han emellertid, enligt egen uppgift, icke hade begått något brott eller gjort sig skyldig till någon fientlig handling mot den ryska ockupationsmakten, trodde han, att han snart skulle bli släppt. Efter någon tid meddelade honom emellertid förhørsledaren, att han nu sett för mycket av sina medarrestanter i kommandanturen och att han därför icke kunde räkna med att bli släppt. Förhørsledaren framhöll emellertid, att Kranitser, som var en god fotbollsspelare, skulle kunna få flytta till Sovjetunionen, där man hade användning för honom. Detta vägrade Kranitser till en början. Efter 9 månaders vistelse i cellen i kommandanturen beslöt sig Kranitser för att antaga det ryska "anbudet".

Den 25 september 1947 fördes Kranitser till Sopron i

Ungern och under transporten behandlades han mycket väl, varför han trodde, att han verkligen var på väg att bli rysk fotbollsspelare med en god framtid i Moskva. 9 km utanför Sopron intogs emellertid Kranitser i ett MGB-fängelse och då först gick det upp för honom, att han "råkat verkligt illa ut". I fängelset utanför Sopron ålades Kranitser 10 års undersökningshåkte, vilken tid skulle tillbringas i arbetsläger. I Sopron kvarhölls Kranitser 3 månader, varefter han i november fördes via Lemberg och Kiev till Leningrad. I Leningrad insjuknade Kranitser svårt i scarlatina och intogs på ett civilsjukhus julen 1947. Kranitser var mycket svårt sjuk och vistades på sjukhuset till mars 1948, varefter han direkt fördes till Vorkuta. I Vorkuta vistades Kranitser till maj 1952, varefter han fördes till Verchne Uralsk, där han vistades till maj 1954, varefter han fördes till Alexandrovsk. I Alexandrovsk anhöll Kranitser om s.k. rehabilitering, varefter han i slutet av maj 1955 via Irkutsk fördes till det i Moskvas närhet belägna lägre (Ilinskaja) Pikova. Det hade emellertid under tiden beslutats, att Kranitser skulle frigivas och han meddelades, att därest han fortfarande önskade rehabilitering, han hade att ansöka om denna hos de ryska myndigheterna i Wien.

När jag kom in i Kranitsers bostad och sagt honom, vem jag var, sade han omedelbart, att jag säkerligen önskade upplysningar om svensken Wallberg eller -- eller Wallenberg i Vorkuta. Härpå svarade jag, att jag vore intresserad att höra om Kranitser över huvud taget under sin fångenskap sammanträffat med skandinaviska medfångar. Härpå svarade han, att han endast mött Wallenberg, med vilken han hade bott i samma rum i barack nr. 40 i Vorkuta, under tiden "någon gång" 1951 till januari 1952. Baracken var belägen i läger 9, schakt 8. I januari 1952 förflyttades Kranitser till läger 6, schakt 8. Kranitser beskrev Wallenberg sålunda:

185 cm lång,
sannolikt mörkt hår (rakad)
ögon sannolikt bruna
ålder cirka 40 år nu
sannolikt jude.

Wallenberg bar guldfinfattade glasögon med mycket stark optik. "Han var praktiskt taget blind utan glasögon!" "Wallenberg talade minst 6 språk." Kranitser kunde icke erinra sig Wallenbergs

förnamn. Wallenberg hade bett Kranitser att, därest han bleve frigiven, han skulle varsko en viss polistjänsteman Hipfinger i Wien om att han vistades i Vorkuta. Wallenberg hade dömts för spionage (§ 58/6) till 25 års straffarbete. Om anledningen till Wallenbergs arrestering berättade Kranitser följande fantastiska historia.

Wallenberg hade återvänt till Wien från krigsfångenskap någonstans i Ryssland år 1947 med uppdrag, att han skulle lura ovannämnde Hipfinger, vilken han kände från tidigare, i en rysk fälla. Då han i stället för att göra detta varnade Hipfinger, så att denne kunde hålla sig undan, arresterades han och återfördes i rysk fångenskap. (Hipfinger har ännu icke kunnat höras).

Kranitser gjorde på mig ett minst sagt ovederhäftigt intryck och han berättade blott alltför gärna om sin arrestering och sina upplevelser i Ryssland. Skildringen var späckad med fantastiska och osannolika detaljer.

En sak, som dock talar till Kranitsers fördel är, att han sade sig i kommandanturen vid Plösslgasse i Wien hava träffat en amerikansk kapten vid namn Jimmy Fabian. Vid kontroll hos amerikanska ambassaden i Wien har det nämligen visat sig, att det finnes en amerikansk löjtnant Jimmy Fabian i rysk fångenskap. Denne skulle sist hava setts i Karaganda under tiden oktober 1954 till maj 1955. Ytterligare kontroll pågår.

Utan att bliva tillfrågad meddelade Kranitser, att han känner Dr. Maximilian Manfred.

Kranitser igenkände icke någon av de personer, som jag visade fotografier av. (Wallenberg-serien, flygarna och fiskebåtsbesättningarna).

Kranitser, som förhörts av österrikiska säkerhetspolisen, betecknas av denna som psykopat.

Wien den 17 augusti 1955.

Gunnar Lönn

Lubljanka

Rubišch Mirko	Wien V, Nevillegasse 2/V/20
Oliger Anna Helene	Wien XIV, Hadikgasse 112/61

Wladimir

Gabriel Felice	Wien VI, Liniengasse 15
Schindler Maria	Wien I, Bräunerstrasse 11 a
Ertl Dionys	Hörgas 1, Gratwein, Stmk
Hertel Josef	Wien V, Siebenbrunnengasse 90-92
Ruprecht Daniel	Stiefern am Kamp

Workuta

Kranitser Paul	Wien XX, Othmargasse
Kern Karl	Hausmeining Fabriksstrasse 57
Ziërhofer Karl	St.Veit Triesting Ödlitzstrasse
Fuchs Franz	Kirchberg am Wald 124 NÖ
Pinter Ernst	Wien VI, Stiegengasse 10
Datl Hermann	Veicter 13, Gem.Hagenberg
Fellhofer Alois	Stratberg 18, Bez.Rohrbach, OÖ
Reinthalder Anton	Lembach 72, Bez.Rohrbach, OÖ
Leibnitz Gerhard	Baden/W, Karlsgasse 6
Ebrner Friedrich	Wr.Neustadt, Wattgasse 5
Kaufmann Josef	Albrechtsberg 32, Bez.Krems
Weber Paul	Köstendorf 31, Bez.Neumarkt
Neumayer Andreas	Döttlensdorf 13, Gde Köstendorf
Bauböck Johann	Andorf Hutstock 6, OÖ
Teutsch Johann	Klingenbach 183, Bez.Eisenstadt
Pirker Alfred	Hüttenberg 112, St.Veit/Glan
Schiller Hubert	Innsbruck, Anichstrasse 3

red. Capp.

58/549

Jul 27/8

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 23 augusti 1955.

dr Maximilian Manfreds
tillförlitlighet.

Nr 549.

1 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

HEMLIG.

Jarring/DS
26/8

a + b
Danielsson, f.k.
u. Jarring

up. 26/8-55
73.

MR

R/

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria rörande dr Maximilian Manfreds tillförlitlighet. Därav framgår, att det numera klarlagts, att det är dr Manfred, som till statspolisen och journalisten Cyrus lämnat de upplysningar om svenska fångar i Vorkuta, som beskickningen tidigare insänt under beteckningarna "Pammers sagesman" respektive "Cyrus' sagesman". Manfred har emellertid icke velat tillstå, att så är förhållandet.

Såsom i promemorian närmare utvecklas, torde Manfreds nekande i sistnämnda hänseende icke med nödvändighet behöva betyda, att han skulle vara agent eller i övrigt hysa ohederliga avsikter. Förklaringen kan vara den, att Manfred först började lämna beskickningen uppgifter anonymt genom Cyrus och sedan, då beskickningen uppsökt honom personligen och samtidigt hållit anonym kontakt med honom genom Cyrus, funnit sig invecklad i en genant situation, som han, i det psykiska tillstånd han befunnit sig i, icke funnit någon utväg ur.

Sedan promemorian skrivits, har japanska beskickningen

465

Ki An o.
cu

på förfrågan bekräftat, att den dels genom Cyrus, dels från statspolisen fått emottaga vissa upplysningar om i Sovjetunionen fångna japanska diplomater, vilka, enligt vad jag av Cyrus och polisen erfärit, lämnats av Manfred. Den japanska beskickningen har emellertid icke lyckats utröna, vem som lämnat dessa uppgifter, och vet således icke, att de härstamma från Manfred. Upplysningarna stämma emellertid väl överens dels med vad man redan tidigare visste, dels med vad tvenne från sovjetrysk fångenskap hemvända österrikare, vilka frivilligt uppsökt japanska beskickningen, meddelat. Uppgifterna ha dessutom visat sig vara av för Sovjetunionen gravande art. Den japanska beskickningen hyser därför den åsikten, att en person, som lämnat upplysningar av för sovjetryska vederbörande så besvärande slag, knappast kan vara sovjetagent.

Härvarande norske chargé d'affaires har uppgivit, att norska beskickningen likaledes från Cyrus och statspolisen erhållit upplysningar om fångna norrmän i Vorkuta, dock utan att ha fått reda på, att uppgiftslämnaren är Manfred. Såvitt bekant har Manfred icke heller varit i förbindelse med någon annan utländsk beskickning. Sannolikt har Manfred därför från början helst sett, att han fått lämna sina uppgifter anonymt utan att hans namn blev känt vare sig för den svenska eller någon annan beskickning.



Sven Allard

P.M.

angående Dr. Maximilian Manfreds tillförlitlighet.

Statspolisen i Wien har bekräftat, att det är Dr. Manfred, som lämnat de uppgifter om tre svenskar i Vorkuta, som Dr. Pammer i inrikesministeriet sedermera vidarebefordrat till beskickningen ("Pammers sagesman").

Vidare är det numera fullt klarlagt, att Manfred också är identisk med Cyrus och Dagens Nyheters korrespondent Santners sagesman. Manfred själv framhårdar emellertid i att förneka detta.

Den 16 augusti hade jag ett samtal med Manfred i dennes hem (d.v.s. moderns bostad) för att få en del kompletterande upplysningar. De uppgifter jag därvid erhöll rörande svenskarna i Vorkuta och Wallenberg ha redovisats i särskilda promemorior.

Min huvuduppgift var emellertid att utröna, huruvida Manfred hade lämnat upplysningar till journalisten Cyrus. Jag frågade Manfred härom och sade honom, att jag inte alls ville kritisera honom eller komma åt honom på något sätt men att jag måste veta, om jag hade att göra med ett eller två vittnen. Jag berättade för Manfred hela historien om de uppgifter vi fått anonymt av Cyrus och fru Inge Santner. Trots mina lugnande försäkringar förnekade Manfred mycket kategoriskt, att han kände dessa två personer. Han hade icke velat taga kontakt med några journalister, då tidningsmän vore alltför opålitliga. Han bad mig t.o.m. att beskriva fru Santners utseende för att möjligen kunna identifiera henne och sade, att namnet Cyrus nu föreföll honom bekant på något sätt, men att han icke kunde erinra sig var han hört det.

Jag påpekade, att den berättelse Manfred lämnat till polisen om svenskarna i Vorkuta så gott som exakt stämde med de uppgifter Cyrus första gången fått från sin sagesman och att i övrigt allt vad vi visste om det anonyma vittnet stämde med Manfreds person. Icke heller detta fick Manfred att ändra sin berättelse. Manfred framhöll också, att uppgifterna kunde hava kom-

mit till Cyrus' kännedom i andra hand. Han hade nämligen berättat om svenskarna i Vorkuta både för sin broder och för flera av sina vänner bland de hemvändande fångarna. Det funnes också många andra fångar, som mycket väl kunde hava sammanträffat med svenskarna. Han föreföll en aning besvårad av mina frågor men ådagalade inga yttre tecken på nervositet och var även i fortsättningen lika vänlig, munter och tillmötesgående som tidigare.

Efter en knapp timme måste vårt samtal avbrytas, då Manfred lovat sammanträffa med några vänner på en restaurang. Jag erbjöd mig skjutsa honom i bil till restaurangen.

Tidigare under samtalet hade jag fått Manfreds bekräftelse på, att han under föregående vecka varit i München. Jag frågade honom också: "Ni skriver ju på en bok om Bädra upplevelser i Sovjetunionen." Manfred viftade bort detta med att han visserligen gjort vissa uppteckningar, som han möjligen komme att publicera, men att han icke definitivt bestämt sig för att utgiva något av trycket. Han lovade att icke nämna några namn på andra fångar i en eventuell tryckt skrift.

Under bilfärden påpekade jag nu för Manfred, att han aldrig själv för mig berättat, att han skulle till München eller att han planerade att skriva en bok, utan dessa uppgifter hade fru Santner nämnt om sin sagesman. Måste inte detta tyda på, att Manfred ändock talat med henne? Manfred förnekade detta ånyo och sade, att uppgifterna kanske kommit från chefen för statspolisen, Peterlunger, för vilken han berättat allting. Jag påpekade, att Peterlunger sedan ett par veckor varit på semester och icke kunde veta något om Manfreds Münchenresa eller författarskap. Manfred framkastade det ena antagandet efter det andra om varifrån uppgifterna kommit. Han ville dock icke tro, att hans broder kunde hava lämnat ut hans berättelse till pressen. Jag framhöll, att vi ju genom Cyrus fått ett svar på ett frågeformulär och att det var svårt att tänka sig, att Cyrus icke varit i direkt kontakt med sitt vittne. Manfred slutade med att säga, att det hela föreföll mycket egendomligt, men att han absolut icke lämnat uppgifter till journalister. Jag frågade då, om han icke blivit antastad av journalister på stationen vid hemkomsten. Manfred medgav, att så varit fallet, och att han därvid nämnt namn på amerikaner, japaner m.fl. och även på svenskarna. Därefter hade han emellertid icke intervjuats av någon pressman.

Den 18 augusti, två dagar efter mitt sammanträffande med Manfred, talade jag med fru Santner och hon meddelade mig då, att det varit Manfred, som lämnat henne och Cyrus uppgifterna om svenskarna i Vorkuta. Hon hade tillsammans med Cyrus av Manfreds broder, poliskommissarien, presenterats för Manfred redan på stationen vid dennes hemkomst från Sovjetunionen. Han hade därvid räknat upp namn på flera utländska fångar, som han känt till, däribland på några japaner. På en direkt fråga av fru Santner, om han även träffat svenskar, hade han då nämnt namnen på de tre svenskarna i Vorkuta. Fru Santner hade senare haft ytterligare fyra samtal med Manfred. Hon var emellertid av den uppfattningen, att Manfred talat med henne och Cyrus på en mera personlig basis, därför att de voro goda vänner till hans broder, och att han icke varit i kontakt med några andra journalister.

Om jag till ovanstående får foga några personliga reflexioner, vill jag först nämna, att jag alltjämt har svårt att tro, att Manfred skulle vara en sovjetagent. Om han hade haft i uppdrag att hos oss placera falska uppgifter om exempelvis Wallenberg, skulle han säkerligen använt en direktare metod än att till Wien-polisen överlämna en lista över cirka 400 tyska fångar, vari han insmugglat namnet på en Waldenberg i Vorkuta och litat på, att polisen skulle ha tillräcklig sinnesnärvaro och kunskap om affären Wallenberg för att underrätta svenska beskickningen. Vad beträffar hans kontakt med fru Santner och Cyrus synes han icke spontant nämnt namnen på svenskarna i Vorkuta utan först på direkt fråga. Vidare äro ju de upplysningar han lämnat av relativt ringa värde. Uppgifterna om Vorkuta-svenskar na synas vara för vaga för att möjliggöra identifiering. Avsikten kan knappast ha varit att genom uppgifterna om Stelzer och Rensinghoffs berättelser velat leda in efterforskningarna av Wallenberg på falskt spår, då man väl på sovjetrisk sida ändå måste räkna med, att alla möjligheter rörande Wallenberg systematiskt undersökas.

Vad beträffar möjligheten att Manfred velat utröna hur mycket man på svensk sida vet om Wallenbergs fångenskap kan nämnas, att han icke systematiskt sökt ställa några frågor härom. Då jag under samtalet den 16 augusti försökte pumpa Man-

fred på vad han själv visste om Wallenberg, svarade han undvikande med motfrågor, om vi icke redan visste var Wallenberg fanns och om ryssarna hade sagt, att Wallenberg vore död. Han har emellertid aldrig spontant tagit upp ämnet.

Två egendomliga omständigheter böra emellertid nämnas i detta sammanhang. Det ena är, att Manfred vid alla våra sammanträffanden frågat, om vi ännu hört Gottlieb och sagt, att Gottlieb vet något om Wallenberg eller vet mycket. Då jag under vårt sista samtal frågade Manfred, vad Gottlieb egentligen skulle veta, svarade han, att Gottlieb, såvitt han kunde erinra sig, icke nämnt mycket mer än Wallenbergs namn.

Den andra omständigheten är, att när Cyrus frågade Manfred, om han visste något om Wallenberg, har Manfred tydligt börjat tala om den falske Waldenberg i Vorkuta men icke för Cyrus nämnt vad han kände till om Wallenberg i Lubljanka. Hade Manfred talat om detta för Cyrus, skulle denne säkerligen antingen publicerat uppgiften eller vidarebefordrat den för mig. Att Manfred förteg vad han visste om Wallenberg i Lubljanka för journalisterna tyder möjligen på, att han visste, att uppgiften har stor vikt.

Till Manfreds förmån talar,

att de uppgifter om österrikiska fångar, som han lämnat, visat sig vara korrekta,

att hans uppgift om fångna japanska diplomater, enligt vad fru Santner och Cyrus sagt mig, hava visat sig vara riktiga eller troliga och varit mycket graverande för Sovjetunionen,

att alla de uppgifter om sig själv, som Manfred lämnat oss och som kunnat kontrolleras, varit riktiga,

att hans övriga sakuppgifter verkat plausibla,

att chefen för statspolisen i Wien, Dr. Peterlunger, som förhört Manfred anser honom fullt tillförlitlig,

och att hans österrikiska kamrater under fångenskapen värdesätter honom mycket högt på grund av hans insatser för dem.

Till Manfreds nackdel talar dels att han före sin häktning arbetat för de sovjetryska myndigheterna såsom advokat i USIA-förvaltningen, dels att han ljuger rörande sina förbindelser med fru Santner och Cyrus.

Vad förstnämnda förhållande beträffar sade Dr. Peterlunger, att det redan före Manfreds häktning blivit ganska all-

mänt bekant, att Manfred sökt undandraga tysk egendom från sovjettryskt beslag och kontroll. Manfred själv har uppgivit, att hans namn i detta sammanhang råkat nämnas i tidningen Wiener-Kurier strax före hans häktning.

Som en möjlig förklaring till Manfreds lögn om förbindelserna med pressen vill jag anföra följande.

Manfred gör i allmänhet ett öppet, gladlynt och rättframt intryck. Han är relativt liten till växten, undersätsig men icke alltför kraftigt byggd, har ett runt, nästan fryntligt ansikte med öppen blick, som varken fladdrar eller stirrar. Han röker måttligt amerikanska cigarretter, dricker icke gärna starksprit men tar gärna några glas vin och för ett livligt och glatt umgänge med sina vänner. Till sin natur är han nervöst rastlös; trots att han vid vårt första sammanträffande sade mig, att han ville vila ut en tid, innan han återupptog sin verksamhet såsom affärsjurist, synes han redan från början hava gripit sig an med flera olika affärsprojekt. Fru Santner, som haft flera tillfällen till personligt hållna samtal med honom än jag, hade emellertid ett intryck av, att Manfred saknar uthållighet och tar sig an mycket men avslutar litet.

I början var Manfred ytterst försiktig. Han hade både till mig och fru Santner sagt, att han vore rädd för att det skulle komma till sovjettryska vederbörandes kännedom, att han lämnat oss uppgifter. Han har aldrig tyckt om att bliva uppsökt i sitt hem och även med fru Santner har han endast sammanträffat på olika kaféer. Vid vårt sista samtal förklarade han sig emellertid villig att, när det passade honom själv, komma till svenska beskickningen och angav spontant som motivering till sin ändrade inställning, att MVD ju på sistone icke längre bortfört några österrikare. Trots att han alltid varit meddelsam, har han stundtals verkat besvärad av utfrågningarna. Andra gången jag träffade honom föreföll han överraskad över, att jag ville veta ännu mer än vad han redan berättat. Endast en gång hade han efter påstötning frivilligt ringt mig. Vid de övriga tillfällena har jag själv fått söka upp honom.

Fru Santner och jag ha haft fyra sammanträffanden vardera med Manfred och Cyrus säkerligen minst lika många. Under de sju veckor Manfred varit hemma - han återvände den 25 juni - har han således vid minst tolv olika tillfällen blivit utfrågad om de svenska fångarna. Det är kanske icke ägnat att

förvåna, att han känt sig plågad härav.

Manfred har ofta klagat över, att han ännu icke är fullt psykiskt återställd efter fångenskapen. Under vårt sista samtal var han en aning förkyld och sade mig, att en hel del fysiska följder av hans umbäranden nu börjat göra sig påminda. Det kan mycket väl tänkas, att han under fångenskapen fått komplexartade skador.

När jag första gången uppsökte Manfred hade han redan varit i kontakt med Cyrus och fru Santner. Till dem hade han sagt, att han icke ville få sitt namn utlämnat till beskickningen. Ett par dagar före vårt sammanträffande hade han anonymt besvarat beskickningens frågeformulär. Han vågade icke första gången berätta för mig om sin kontakt med journalisterna. När han sedermera ömsevis träffat mig och journalisterna hade hans situation blivit alltmera genant. Trots alla våra lugnande försäkringar, har han kanske i det psykiska tillstånd han befunnit sig, t.o.m. varit rädd för konsekvenserna av ett avslöjande. Fru Santner har omtalat, att hon för något år sedan stött på en liknande reaktion från en hemkommen fånge. Hon hade fått anvisning på denne från en journalistkollega, som träffat honom, men när hon hälsade från denna kollega, förnekade vederbörande blankt att de kände varandra. I övrigt hade han emellertid varit fullt öppen och meddelsam.

Vad så Manfreds allmänna tillförlitlighet som vittne beträffar har jag fått ett allt starkare intryck av, att han under vårt första sammanträffande gjorde sig sken av att vara mera säker på sin sak än han borde. Hans minne är icke osvikligt och han har själv nämnt, att minnesbilderna av svenskarna börjat blekna. Han har visserligen nämnt många namn på personer han hört talas om eller sammanträffat med under fångenskapen, men i betraktande av det arbete han nedlagt på att systematiskt samla uppgifter härom, är denna minnesprestation på intet sätt märklig, snarare tvärtom. Uppgifterna om svenskarna i Vorkuta och Wallenberg har han icke nedtecknat utan först efter hemkomsten berättat ur minnet. Det troliga är därför, att de först lämnade uppgifterna, nämligen de som lämnats till Cyrus och polisen, äro de vederhäftigaste. Av bifogade jämförelse mellan Manfreds utsagor till mig och de genom polisen och Cyrus lämnade uppgifterna framgår emellertid, att inga direkta motsägelser föreligga. ./.

Såvitt jag kunnat finna, är Manfred icke ett särskilt dåligt utan ett ganska normalt vittne. Hans uppgifter kunna måhända ändå icke användas i annan mån än om de kunna bekräftas av andra av Manfred oberoende vittnesutsagor. Härvidlag kan noteras att följande hittills framkommit.

Olson skall vara känd av Alois Schickelgruber, som ännu icke kunnat uppsökas.

Christiansen skall vara känd av Otto Wessely, som hittills varit bortrest och oanträffbar.

Om Italina ha samma uppgifter lämnats av Manfred och Reissner. Det är möjligt, att dessa båda talat om saken tillsammans, vilket skulle minska vittnesmålens värde.

Om Waldenberg i Vorkuta föreligger ett antagligen oberoende och något skiljaktigt vittnesmål (Kranitzer). Dessutom har Manfred själv hänvisat till två personer, som känna till denne Waldenberg men Manfred har efter hemkomsten talat med dem om saken.

Om Stelzers vistelse i Wladimir och förflyttning till Irkutsk föreligger ett sannolikt oberoende och med Manfreds uppgifter väl överensstämmande vittnesmål av Dr. Bernert.

Wien den 19 augusti 1955.

Ernst Braunerhiesl

<u>Manfred</u>	<u>"Cyrus sagesman"</u>	<u>"Pammers sagesman"</u>
1. Ols-någonting, Olson eller Olofsson	Olsen eller Alsen	Alsen eller Olsen
I Vorkuta sch. 8, år 1951 och sch. 1 år 1952	i Vorkuta sedan 1949 Såg honom sommaren 1952 i schakt 8; skall ha funnits kvar i V. 1955 Första uppgiften: Ej dömd till tidsbestämt straff. Uppgiften senare ändrad till: 25 års straffarbete för spionage.	I Vorkuta sedan 1949 Sågs i schakt 8 i juni- juli 1952. Skall ha fun- nits kvar i V. "Utän dom"

Mellan 50 och 60 år gammal. Har bott i Malmö.	Cirka 55 år Har bott i Malmö	Cirka 55 år Härstammar från Malmö
Fiskare	Första uppgiften: Fiskare eller sjöman. Senare ändrat till handlare och fiskare	Fiskebåtsmatros
Över medellängd, grått tunt hår, förlorat många tänder, böjd håll- ning	180 cm lång, mager, förmodligen gråhårig, påfallande mörk hüd- färg, böjd hållning. (Första uppgiften: medellängd, vithårig, dålig hälsa)	Stor till växten, vit- hårig
Uppbringad med sin fiskebåt på ryskt vatten, berättade ytterligare detaljer härom, men Manfred minns dem ej.	Uppbringad av rysk patrullbåt, berättade inga detaljer härom.	Uppbringad av ryssarna i fiskekutter
2. Två officerare	Adamson-Langeberg, Nilson-Gulbranson	Adamson-Langeberg, Nilson-Gulbranson
35-40 år gamla	35-40 år gamla	35-40 år gamla
Tystlåtna, höll sig för sig själva, "das nordische Schweigen"	Höll sig för sig själva, tystlåtna	---
Vorkuta 1951	Vorkuta, sch. 8, två månader 1951, därefter förflyttades de någon annanstans	Vorkuta sch. 8 till 1951, därefter förflyt- tade norrut till bly- gruvorna vid Ishavet
Officerare. Manfred mindes ej, att de hade varit flygare	Första uppgiften: Kunde ha varit fly- gare. Senare ändrat till: Enligt Olson voro de av ryssarna nedskjut- na flygare	---

Manfred

"Cyrus sagesman"

"Pammers sagesman"

Verkade som om de
varit spioner, som
sökte dölja sin rätta
identitet

Syntes söka dölja sin rätta ---
identitet

Dömda till 25 år

3. Olsons kamrat,
över medellängd

4. Christiansen
Svensk

Christiansen
Norrman
58 år gammal

Christiansen
Norrman
58 år gammal

Vorkuta sch. 3 juli/
aug.1952

Vorkuta sch. 6, möjligen
en missuppfattning av
Cyrus, 6.10.1952

1950-52 i Vorkuta, sch. 3

uppbringad av
ryssar 1950

uppbringad av ryssar 1950

dömd till 25 år

173 cm. lång, skarp
blick, dinarisk näsa.

25/8
Bonn, p.t. Köln den 23 augusti 1955.

Strängt förtroligt.

3 bil.

Jarring/DS
30/8

a + b HEMSLIG
Danielsson, f.k.
u.Jarring

exp. 30/8-55
H.

AK
Lj
Broder,

. /1
I "Frankfurter Rundschau" för igår fanns i avskrift bifogade AP-telegram från Washington angående frigivning ur rysk fångenskap av tre amerikanska medborgare, därav en soldat, som varit förlagd i Wien. Det slog mig, att denne möjligen kan vara identisk med den i Kumlins handbrev den 20 juni 1955 omnämnde Vladimir-fången Kumisch. Denne hade för amiral Voss uppgett, att han varit sergeant i de amerikanska ockupationstrupperna i Wien och tillfångatagits 1949.

. /2
För det intresse den må ha ber jag vidare få översända utklipp ur "Die Welt" för den 2 dennes av en intervju med den från Ryssland återkomne förre Greifswald-professorn Johannes Paul. Enligt intervjun har Paul tidigare haft livliga kontakter med Sverige och bl.a. byggt upp "svenska institutet" i Greifswald.

Min tillgivne
Tord Danielsson

P.S. 25.8.: Jag har just kommit

Herr Utrikesrådet J a r r i n g ,
Stockholm.

att se i avskrift bifogade Reuter-telegram från Washington, publicerat i "Neue Zürcher Zeitung" den 22 dennes, Fernausgabe nr 230. Enligt telegrammet heter en av de frigivna amerikanska soldaterna Wilfred Crunish. Det är väl högst sannolikt, att denne är identisk med den av Voss nämnde Kumisch.

3/3

D.S.

1. Tit. für einen
Jung. 23. 8. 55

SECRET

1

Der dritte, der von den Sowjets freiwillig entlassen werden soll, ist dem State Department unbekannt, da über ihn keine Akten vorliegen.

3. Bilg handbrev
on 1. 8. 1955
Jung 23.8.55

Neue Zürcher Zeitung

Montag, 22. August 1955

Fernausgabe Nr. 230.

FREILASSUNG VON AMERIKANERN IN DER SOWJETUNION.

Washington, 20. Aug. ag (Reuter) Wie amtlich mitgeteilt wird, hat die Sowjetregierung das amerikanische Staatsdepartement wissen lassen, dass drei in der Sowjetunion zurückgehaltene Amerikaner freigelassen werden, zwei davon sind Soldaten, die seit sieben Jahren vermisst wurden.

Einer der drei Amerikaner, die von der Sowjetunion freigelassen werden, ist Friederick Charles Hopkins. Wie das Staatsdepartement mitteilt, war es ihm bisher nicht möglich, diesen Mann zu identifizieren. Bei den beiden Soldaten, die freigelassen werden, handelt es sich um den Gefreiten Wilfred Cruikshank, der seinerzeit einer Einheit des amerikanischen Nachrichtendienstes in Wien angehörte und seit dem März 1948 vermisst wurde, und den Gefreiten Murray Fields der vermutlich bei einer in Deutschland stationierten Einheit im Dienste stand und seit dem Juni 1948 vermisst wurde.

2 Bf. handschriftlich: 4. August
Freitag 23.8.55

Welt am Sonntag 21. 8. 1955.

Aus Rußland heimgekehrt . . .

Der Greifswalder Professor Paul erzählt / Von GERD SCHARNHORST

Das war etwa zur gleichen Zeit, als 360 deutsche Schlachtenbummler an der russischen Grenzstation Baranovitschi mit Pauken und Trompeten begrüßt wurden. Sie saßen in dem bequemen Express, der sie in die sowjetische Metropole bringen sollte. Zur ersten Begegnung einer russischen Fußballelf mit einer deutschen Nationalmannschaft nach langen Jahren. Zu einem vermutlich fairen, sportlichen Wettkampf.

Zur gleichen Stunde also standen im Grenzdurchgangslager Friedland 36 Männer, die erst kürzlich den gleichen russischen Grenzbahnhof passiert hatten. In umgekehrter Richtung. Diese Männer waren nicht vergnügt. Sie freuten sich nur, waren von Herzen froh. Aber ihre Freude lag nicht auf den Lippen, sie lag im Herzen.

Ein kleiner, hagerer Mann in einem grauen Konfektionsanzug, den man ihm auf der Reise durch die deutsche Sowjetzone gegen die unansehnlichen Plennyklamotten ausgetauscht hatte, schälte sich aus der Gruppe heraus. Er ging ins Lagerkino und sah sich einen Film an.

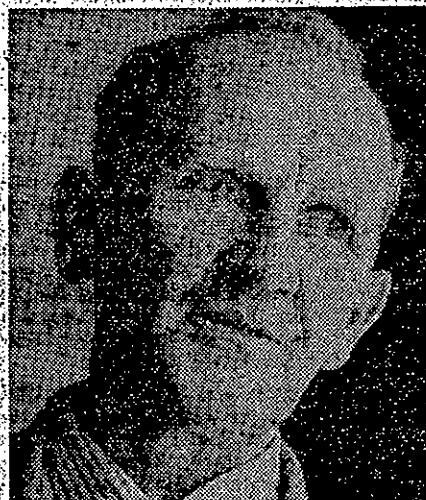
Trotz seiner 64 Jahre, trotz der Drangsalierungen wirkte er gefaßt und aufrecht, ja optimistisch. Wie alle, die in den letzten Jahren dieses Tor in eine noch ungewisse Zukunft durchschritten hatten, fühlte er sich endlich geborgen. „Es war wunderbar, als wir in Frankfurt a. d. Oder ankamen!“, sagt er. „Aber die richtige Grenze haben wir erst an der Demarkationslinie hinter uns gebracht.“ Er sagte nicht „Zonengrenze“, nicht „Eiserner Vorhang“, er sagte „Demarkationslinie“. Und damit distanzierte er sich schon unbewußt von dem, was bei uns in der vergangenen zehn Jahren in der Umgangssprache aufgegangen ist.

Dieser Mann hatte einmal den Lehrstuhl für neuere Geschichte an der Universität Greifswald inne. Sein Name: Prof. Johannes Paul. Mit besonderer Vorliebe hat er sich den nordischen Völkern gewidmet. Er hatte das schwedische Institut in Greifswald aufgebaut, war oft in Schweden, hat dort viele Verwandte und Bekannte, und seine Frau und seine Tochter erhielten die Nachricht von seiner glücklichen Heimkehr in Schweden.

Prof. Paul ist in Leipzig geboren, hat dort promoviert, ist 1914 Soldat geworden und 1918 als Offizier zurückgekommen. Von 1930 bis 1932 war er Professor in Riga. 1940 zog er die Reserveoffiziersuniform wieder an, wurde einige Zeit zur deutschen Gesandtschaft nach Finnland

kommandiert und geriet 1945 bei der Verteidigung Rügens in Gefangenschaft. Dann wurde er in ein Flugzeug nach Moskau verfrachtet und zu 10 Jahren verurteilt. Wegen „antisowjetischer Haltung“.

Prof. Paul hat viele Gefängnisse und Lager kennengelernt, er gab mit dem NS-Kommentator Hans Fritzsche zusammen, er war dabei, als der ehemalige Chefredakteur der Parteizeitung „Das Reich“, Dr. Sparring, starb; er wurde mit russischen „asozialen Elementen“ in ein Lager gesperrt und hörte ein halbes Jahr lang



10 JAHRE HINTER STACHELDRAHT:

PROF. JOHANNES PAUL

Foto: Scharnhorst

keinen deutschen Laut. Er traf mit Gefangenen aller europäischen Nationalitäten zusammen; er war kein Intellektueller mehr, sondern eine Nummer, eine von Hunderttausenden. Es ist bezeichnend, wenn er sagt: „Als Sechsjähriger habe ich mich nicht so oft herumgeprügelt wie als 60jähriger. Gegenüber meinen Mitgefangenen mußte ich die Hose, das Hemd, ein Stückchen Brot mit der Faust verteidigen. Oft, sehr oft bin ich von ihnen zusammengeschlagen worden.“ Und deshalb war für ihn die Beförderung zum Essenausteller weitreichender als damals seine Promotion.

Als Prof. Paul Anfang dieser Woche zusammen mit seinem Leidensgefährten, Legationsrat Dr. Franz Bräuer, auf dem Hamburger Dammtor-Bahnhof aus dem D-Zug stieg, tönte es aus dem Lautsprecher: „Wir begrüßen die beiden Heim-

kehrer aus der Sowjetunion recht herzlich!“. Mit Tränen in den Augen wurde der Professor von seinem 23jährigen Sohn und seiner Schwiegertochter in die Arme geschlossen. Dann fuhr er in die schmutzige Neubauwohnung der beiden und hatte erst mal ein Dach über den Kopf.

Prof. Paul ist zurückgekehrt in die Heimat. Aber er sagte noch etwas anderes, etwas, das in unserem Sprachgebrauch selten geworden ist: „In mein Vaterland“. Er hatte dieses zerbombte, zerschlagene Vaterland vor zehn Jahren verlassen. Inzwischen ist vieles geschehen. Der heimgekehrte Professor kennt das in undeutlichen Umrissen nur aus russischen Zeitungen. Aber das Ausmaß, mit dem diese Veränderung vor sich gegangen ist, kann er noch nicht umfassen. „Es ist vieles anders als früher“, sagt er, „aber gewiß ist vieles auch besser.“

Er kennt Adenauer dem Namen nach, aber er weiß noch nicht, was diesen Namen ausfüllt. Er weiß, daß wir uns eine demokratische Staatsform gewählt haben, aber er weiß nicht, wie sie funktioniert. Er sagt nur: „Wenn sich diese Staatsform einmal auf den Osten unseres Vaterlandes ausdehnen sollte, würde ich wieder rübergehen, eher nicht.“ Ein Angebot, das mir gleich in Fürstenwalde gemacht wurde, habe ich abgelehnt.

Wir, die das alles zehn Jahre lang entbehrt haben, verstehen uns auf den ersten Blick. Aber es wird uns schwerfallen, euch hier zu verstehen. „Aus diesen Worten klingt eine nur zu verständliche Unbeholfenheit, aber keine Skepsis.“ Dieser Professor, und mit ihm alle, die noch kommen werden oder in letzter Zeit gekommen sind, war aus einer zehnjährigen politischen Entwicklung ausgeschaltet.

Nach Ansicht Prof. Pauls sind es viele Tausende, die noch in den Weiten Rußlands hinter Stacheldraht und in Gefängnissen vegetieren. Aber sie alle sind davon überzeugt, daß die Stunde der Heimkehr einmal schlagen wird. Jetzt oder in einem Jahr — sie haben den Begriff für die Zeit verloren. Die Behandlung ist besser geworden, die Paketsendungen aus der Heimat halten sie über Wasser, und die Hoffnung bewahrt die meisten vor dem seelischen Zusammenbruch. Das sagt Prof. Paul, Ehrendoktor der Theologie, ehemaliger Kollege von Bundesminister Oberländer, den er deshalb als einzigen Minister kennt. Er weiß noch nicht, wo er wieder arbeiten wird. „Aber er sagt voller Optimismus: „Ich habe den guten Willen, meine Kräfte da einzusetzen, wo sie gebraucht werden.“

Wien den 22 augusti 1955.
Strängt förtroligt.

Lundberg/DS
23/12

a HEMLIG
Danielsson, f.k.
u. Lundberg

28/12-55
73.

AK

Broder,

I anslutning till skrivelse 509 B. 9.8.55 angående förhöret med dr Bernert vill jag för säkerhets skull framhålla, att den omständigheten, att Bernert icke hört talas om den föregivna metoden med falsk ryktesspridning och falsk identitet, som tillvitats vissa fångar, kan förklaras därav, att han vanligen icke lyssnade på samtal och synbarligen sökte undvika att inhämta upplysningar om sina medfångar.

Sven Allard
Sven Allard

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet.

Wien den 23 augusti 1955.
Strängt förtroligt.

Jarring/DS. a. HEMLIG.
26/8 Danielsson, f.k.
u. Jarring.

up 26/8-55
73

hy Broder,

I anslutning till dagens skrivelse nr 545 angående våra efterforskningar vill jag icke underlåta att giva Dig en orientering om arbetets gång.

Tyvärr befinner sig såväl Pammer i inrikesministeriet som statspolischefen Peterlunger på semester och väntas först åter till Wien under de första dagarna av september. Härtill kommer, att deras ersättare tydligen icke ha lika stora möjligheter att låta oss få inblick i det förefintliga materialet. Detta är för övrigt ännu i de flesta fall ganska knapphändigt. Det framgår exempelvis icke av fångförteckningarna, i vilka olika fängelser och läger, som vederbörande suttit. Den till ovannämnda skrivelse fogade listan över Ljubljanka-, Wladimir- och Warkutafångar har därför måst sammanställas av den inför Pammer föredragande tjänstemannen, dr Kraus. Detta gjorde denne välvilligt - men i största hast - dagen innan han själv reste på semester. Han har emellertid lovat att giva oss en fullständig förteckning över tidigare fångar på ovannämnda platser samt även över Lefortofskaja- och Butirkifångar, då han återkommer i slutet av innevarande månad. Någon annan tjänsteman i ministeriet är icke insatt i dessa frågor, varför vi måste ge oss till tåls ytterligare någon tid.

Detta innebär emellertid icke, att vi icke kunnat arbeta med efterforskningarna. Det material, som vi insänt, kan måhända synas magert, men detta hänger samman med att de personer som Lorentzon sökt dels icke varit anträffbara på sina Wien-adresser, då de varit på semester eller på "Erholung", dels med

Utrikesrådet G. Jarring,
Utrikesdepartementet.

att de vid återkomsten för polisen uppgivna adresserna varit provisoriska. Lorentzon har därför i första hand fått koncentrera sig på att spåra upp vederbörande, vilket kan vara nog så tidsödande i en så stor stad som Wien.

Han har nu emellertid fått kontakt med ett antal - som det synes intressanta - förhørsobjekt att utfråga under denna vecka. Materialet är emellertid så stort och efterforskningarna måste i enstaka fall göras på landsbygden, att jag icke anser det möjligt att komma någon vart och än mindre att slutföra desamma under augusti månad. Som exempel kan jag nämna, att de 73 s.k. krigsförbrytarna först börja förhöras av statspolisen den 3 september och dessförinnan veta vi icke, i vilka fängelser de suttit. Bland dessa 73 torde emellertid finnas flera personer, som äro att betrakta som prominenta och som kunna sitta inne med värdefulla upplysningar. När sedan Kraus, Pammer och Peterlunger återkomma, torde vi ha så många brunnar att ösa ur, att Lorentzon har mer än full sysselsättning med efterforskningarna.

Jag får därför bedja Dig och Lundberg att låta Lorentzon få fortsätta med arbetet här till dess att vi bättre kunna överblicka situationen och hunnit förhöra de viktigaste vittnena. Jag beklagar livligt, att augusti månad är en så "död" månad i Wien och vidare att Lorentzon har bekymmer för sina uppgifter på handelsavdelningen. Kanske ville Du tala med de Bésche om sistnämnda fråga.

Till sist får jag bedja Dig telegrafera, om jag kan påräkna Lorentzons medverkan även under september - detta för att vi icke i onödan skola sätta i gång en så stor apparat i inrikesministeriet etc., att den ordinarie beskickningspersonalen icke kan fullfölja den inom rimlig tid.

Sven Allard
Sven Allard.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med Gerhard Leibnitz.

58/558 rök lapp.

27/8

Wien den 25 augusti 1955.

Nr 558.

1 bil.
(i 3 ex.)

HP 1. Strängt förtrolig.

HEMLIG

Jarring/DS
30/8

a + b
Danielsson, f.k.
u.Jarring.

exp. 30/8-55
DS.

AL

2/

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria
angående samtal med den från rysk fångenskap återvände öster-
rikiske medborgaren Gerhard Leibnitz.



Sven Allard

468

Gr

Strängt förtrolig.

P. M.

Över samtal med Gerhard Leibnitz den 24 augusti 1955.

Gerhard Leibnitz, född den 6.1.1911 i Tyskland.
Sedan 1948 naturaliserad österrikisk medborgare. Färgmästare.
Adress arbetsplatsen: Wien XVI., Seeböckgasse 59 (U 52-1-21).
Leibnitz' namn har erhållits av dr Maximilian Manfred.

Leibnitz deltog i striderna i Nordafrika under det andra världskriget och kom därefter i kortare brittisk fångenskap. Leibnitz tjänstgjorde under Afrikatiden i det militära taktiska underrättelseväsendet.

Leibnitz arbetade efter kriget även en tid i U.S.A. såsom färgmästare och återkom till Österrike i mars 1946. Han tog då åter anställning i den firma, där han tidigare arbetat. Denna firma var i egenskap av s.k. tysk egendom beslagtagen av ryssarna och sålunda ett USIA-företag. Firmans namn är Alt Tribuswinkel Strumpffärberei.

Den 14 juli 1949 besöktes Leibnitz i fabriken av en rysk officer. Denne bad Leibnitz medfölja till en del av fabriken, som var belägen på ett annat ställe i Tribuswinkel. Leibnitz medföljde i en jeep med ytterligare två beväpnade ryssar. Färden ställdes mot Tribuswinkel men vid avtagsvägen till Baden svängde man in mot det ryska högkvarteret och då förstod Leibnitz, att allt icke stod rätt till. Han försökte slå sig fri men övermannades. I Baden underkastades Leibnitz långvariga förhör. Han utfrågades angående förhållandena i Afrikakåren. Han anklagades för att hava varit nazist och att han under sin vistelse i U.S.A. ingalunda ägnat sig åt färgmästaryrket utan genomgått en amerikansk spionageskola.

Här insköt Leibnitz, att han vid tillfället för sin arrestering umgåtts med planer på att emigrera till Förenta Staterna. Därvid hade han kommit i kontakt med bl.a. två ameri-

kanska CIC-män vid namn Browner och Mansspeaker. Då man på amerikansk sida visste, att Leibnitz var bekant med en i rysk tjänst anställd tjeckoslovakisk tolk, fru Ludmila Zwinger, ombads han att sätta amerikanska vederbörande i kontakt med henne.

Det var vid denna tidpunkt, som Leibnitz arresterades av ryssarna, och han medgav under samtalet, att han kanske icke var helt oskyldig till det spionagebrott, för vilket han åtalades. I Baden kvarhölls Leibnitz 6 $\frac{1}{2}$ månader. Den 21 januari 1950 ådömdes han enligt § 58/6 25 års strängt arbetsläger, under det att fru Zwinger, som även arresterats, ådömdes dödsstraff, vilket även gick i verkställighet. Anledningen till att Leibnitz icke fick dödsstraff var, att bevisen mot honom icke voro tillräckliga. Tre dagar efter domen fördes Leibnitz till fängelset i Neunkirchen, där han förvarades till mars 1950, då han fördes till Lemberg. Från Lemberg fördes Leibnitz i maj 1950 via Moskva till Vorkuta, där han inträffade i början av juni 1950. Han tilldelades schakt 8, läger 8 (det är möjligt, att Leibnitz här missminner sig och att lägernumret skall vara 9). I schakt 8 arbetade Leibnitz till april månad 1952. Vid denna tid började de österrikiska medfångarna att "portionsvis" transporteras till Verchne Uralsk över Kirov-Sverdlovsk-Magnitogorsk. Detta var i samband med, att österrikarna fingo sina domar ändrade från arbetsläger till fängelse i juni 1952. I Verchne Uralsk var behandlingen mycket korrekt. Leibnitz delade cell ca 3 månader med en annan österrikare vid namn Otto Mošeč. Denne torde även ha återkommit till Österrike. Leibnitz satt i Verchne Uralsk till april 1953, då han meddelades, att han skulle frigivas. Frigivningen drog emellertid ut på tiden "med anledning av Stalins död", men efter en tid fördes han via Magnitogorsk till ett genomgångsläger i Ripinsk, 500 km söder om Moskva. Den 15 juli 1953 skulle hemresan hava anträtts, men denna blev genom Berija-affären fördröjd till den 4 oktober 1953, varefter Leibnitz fördes över Lemberg-Chop-Budapest till Wiener Neustadt, där han inträffade den 14 oktober 1953.

Tillfrågad om Leibnitz under fångenskapen sammanträffat med några skandinaviska medfångar, sade han, att det icke var fallet. Han hade dock i Verchne Uralsk sammanträffat med en finne vid namn Harald Hielt, vilken sedermera frigivits och torde vara bosatt i Helsingfors. Tillfrågad om han icke i fångenskapen

träffat en tysk "baron von någonting" funderade Leibnitz mycket länge. Därefter kom han långsamt fram till namnet von Wandenberg. Denne Wandenberg beskrev han såsom c:a 168 cm lång, mörka ögon, judiskt utseende, icke glasögon, född 1910 eller 1911. Wandenberg talade ungerska, ryska, engelska och tyska. Leibnitz var mycket skeptiskt inställd till Wandenberg och trodde, att han arbetade för ryssarna, d.v.s. hade till uppgift att spionera på övriga fångar.

Tillfrågad om han kände Paul Kranitser brast Leibnitz i skratt och sade, att det var den största angivaren i Vorkuta "der aufgehängt gehört".

Leibnitz meddelade, att han i Vorkuta även sammanträffat med den tyske generalen Skorczyńskys broder. Med denne hade han sammanträffat i schakt 8 någon gång under 1950. Även Skorczyński vore nu fri och lär vistas i Wien. Leibnitz hade även träffat en kapten i Donaudampfschiffahrtsgesellschaft, Felix Wolfzettel, vilken möjligen kunde sitta inne med upplysningar. Även Wolfzettel är frigiven och torde vistas i Wien.

Leibnitz kunde icke igenkänna någon av de personer, av vilka jag visade beskickningens serie fotografier.

På tal om dr Maximilian Manfred sade Leibnitz, att han redan i Baden hade förbindelse med Manfred - dock icke direkt utan från cell till cell. Ett år senare hade han träffat Manfred i Vorkuta (schakt 8). Det framgick tydligt, att Leibnitz är god vän såväl med dr Manfred som dennes broder, polis-kommissarien.

På tal om anledningen till att Leibnitz frigivits, förklarade han, att han icke hade en aning om skälet för sin benådning. Av de samtidigt hemsända voro ca 90 % krigsfångar och 10 % politiska fångar och bland dessa senare endast 4 stycken, som dömts enligt § 58/6.

Wien den 25 augusti 1955.

(Gunnar Lorentzon)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med F.Hawlik.

58/559 *nr 559* 27/8
Wien den 25 augusti 1955.

Nr. 559

1 bil.

HEMLIG. HP 1. Strängt förtrolig.

Jarring/DS a + b
30/8 Danielsson, f.k.
u.Jarring.

30/8 Ch. Zorn.

*up. 30/8-55
R.*

AL

4/

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria angående samtal med den från rysk fångenskap återkomne österrikiske medborgaren, ingenjören Franz Hawlik. Hawlik har vid samtalet med Lorentzon lämnat följande namnuppgifter på personer, som varit i rysk fångenskap och som kunna tänkas sitta inne med upplysningar om eventuella skandinaver i Vorkuta eller annorstädes.

Med.dr. Alois Witschel, sannolikt Wien,

Fru Marga Reschl, sannolikt Wien,

Fotografen Werner Schneider, Amstetten,

Filologen Walter Pichl, sannolikt Wien.

Beskickningen har genast gått i författning om att söka införskaffa adresser till vederbörande för att så snart sig göra låter förhöra dessa.

Hawliks omnämnande av förre tyske ministern i Sofia, Bekerle, överensstämmer med tidigare utsagor av Bernert (509 B. 9.8.55.) och Manfred (487 B.2.8.55.) och synes därför tala till förmån för Manfreds tillförlitlighet.

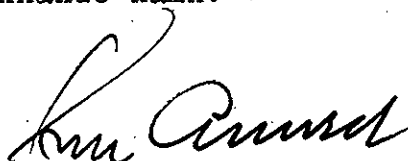
Hawlik har även förklarat, att det är möjligt, att alla fångar icke komma i kontakt med samtliga övriga medfångar i samma schakt och läger. I schakt 8 i Vorkuta fanns sålunda cirka

470

Cr

400 tyskar, 26 österrikare och "ett antal" tjecker, ungrare, rumäner, polacker etc. Den ständiga cirkulationen mellan de olika schakten och lägren bidrog även till att icke alla fångar kommo i beröring med varandra.

Med anledning av att flera vittnesmål nu föreligga om en sannolikt tysk medborgare, von Wallenberg, von Waldenberg, eller liknande, tillåter jag mig ifrågasätta, om det icke vore lämpligt om tyska Suchdienst tillfrågas, om man där känner till en tysk krigsfånge med liknande namn.*



Sven Allard

* Ch. tin Bour

29/2

P.M.

Över samtal med Franz Hawlik den
23 augusti 1955.

Franz Hawlik, född den 10 oktober 1919 i Niederösterreich. Montageingenjör i en metangasfirma. Wien XXI, Werndl-gasse 14-18, Stiege 3, Tür 10.

Hawliks namn har erhållits av Dr. Maximilian Manfred.

Den 13.1.1947 kallades Hawlik till den sovjetryska mineraloljeförvaltningen. Han hade icke någon aning om anledningen härtill men förmodade, att det hängde samman med en nyligen inträffad explosion i metangasfirman. Från förvaltningsbyggnaden fördes han till den sovjetryska kommandanturen i Plössl-gasse, där han förvarades i 6 veckor. Han anklagades icke för något brott och fördes den 26.2.1947 till Baden för ått, såsom det hette, där bliva frigiven. Den 13.8.1947 förklarades Hawlik emellertid häktad, dock fortfarande utan att någon anklagelse riktades mot honom. Den 19.9.1947 fördes Hawlik till Sopron i Ungern. Under transporten, som företogs i en lastbil med ett antal andra fångar, lyckades Hawlik kasta ut en lapp, på vilken han redogjort för sitt öde, och vilken lapp upphittades och sändes till hans föräldrar. Detta var det enda livstecken, som Hawlik kunde giva ifrån sig till dess att han erhöll rättighet att skriva under 1955. I MGB-fängelset i Sopron, som egentligen ligger 6 km utanför staden, dömdes Hawlik utan domstolsförfarande på administrativ väg enligt § 58/6 till 20 års straffarbete. Ryska vederbörande utöva sålunda domrätt i Ungern. Detta var ju även fallet med Kranitser (545 B.23.8.55.). Från Sopron fördes Hawlik den 24.12.1947 till Lemberg, där han insjuknade i en magsjukdom. Hawlik var återställd den 26 maj 1948 och fördes med en transitotransport över Vilna till Leningrad, där han förvarades i 4 veckor. Från Leningrad fördes Hawlik i juli 1948 till Vorkuta, där han tilldelades schakt 18. Hawlik

var den förste utlänningen i detta schakt och hans medfångar voro ryska kriminella element. Då Hawlik var tekniskt utbildad, fick han syssla med vattenpumpning ur kolgruveschakten. I schakt 18 stannade Hawlik till februari 1949, då han förflyttades till schakt 40 i det s.k. 5:e regimlägret, bestående av politiska fångar, huvudsakligen ryssar, men där fanns även österrikare, polacker, rumäner och ungrare. Från schakt 40 förflyttades Hawlik i maj 1950 till schakt 8, regimläger 9, där han arbetade till den 8 juni 1952. Därefter kom Hawlik till schakt 4, där han även arbetade såsom specialist till den 26 augusti 1952, då han flyttades till läger 62, ett s.k. Weiterleitungslager. I detta läger förvandlades hans straff från 20 års straffarbete till 20 års fängelse. Den 1 september 1952 fördes Hawlik till fängelset i Wladimir, 180 km nordöst om Moskva. I detta fängelse satt han intill den 1 december 1953 tillsammans med ryska medfångar, men dessa förflyttades därefter och ersattes av utländska fångar. Hawlik uppgav, att han suttit tillsammans med den tidigare tyske ministern i Sofia, Bekerle, från den 26 december 1953 till den 15 maj 1955. Hawlik meddelade, att Bekerle var sjuklig och led av reumatism och ischias samt att han behandlats mycket illa till en början. Han hade haft svåra besvär med sina tänder och det hade dröjt mycket länge, innan Bekerle fått dem ersatta med protes. Han beräknade, att Bekerle var född 1902. Hawlik hade även delat cell med fältmarskalken Schörner till dennes hemresa i november 1954.

Från Wladimir fördes Hawlik till Potmar den 18 maj 1955 och därifrån med transporten den 20 juni, vilken inträffade i Wiener Neustadt den 25 juni.

Hawlik gjorde ett gott intryck och han tvekade mycket litet angående ovan anförda data. Han hade under hela sin läger- och fängelsetid aldrig hört talas om några skandinaviska fångar "med undantag för finnar". Jag bad honom särskilt tänka efter, om han icke i schakt 8, läger 9, hört talas om någon skandinav. Detta förnekade Hawlik kategoriskt.

På min fråga, om han icke kände till en tysk "baron någonting" från schakt 8, sade Hawlik fundersamt, att det fanns en von Waldenberg i detta läger, som han icke närmare kände. Han beskrev Waldenberg sålunda: 184 cm lång, slank, född cirka 1915, judiskt utseende, sannolikt mörkblond, inga glasögon, talade ryska, engelska och tyska.

Hawlik ville minnas, att Waldenberg uppgivit sig vara officer eller diplomat. Hawlik hade aldrig satt någon tro till dessa uppgifter och icke på något sätt intresserat sig för denne Waldenberg, varför han betonade, att hans uppgifter voro mycket vaga.

Wien den 24 augusti 1955.

Gunnar Lorentzon

tråk lapp. 54/570

28/8

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 26 augusti 1955.

Nr 570.

1 bil.

samtal med Fritz Stöger.

HP 1. Strängt förtrolig.

Jarring/DS a + b HEMLIG
1/9 Danielsson, f.k.
u.Jarring

exp. 1/9-55
TS.

RA

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

sz

./.

Härmed får jag vördsamt insända en promemoria över samtal med den från sovjettrysk fångenskap återvändande österrikiske medborgaren Fritz Stöger. Stöger har meddelat, att följande tre österrikiska medborgare, sannolikt boende i Wien, kunna sitta inne med eventuella upplysningar om skandinaver, då de före fångenskapen, såvitt Stöger kunde erinra sig, haft intellektuella yrken.

Edwin Gastinger

Albert Kastner

dr Max Kührtreiber.

Beskickningen kommer om möjligt att upptaga kontakt med dessa.

Sven Allard
Sven Allard

472

CS

Strängt förtrolig.

P. M.

Över samtal med Fritz Stöger den 25 augusti 1955.

Fritz Stöger, född den 25.9.1911 i Wien, österrikisk
medborgare, "Hotelgeschäftsführer", Wien VI., Bennoplatz 2,
Stock 3.

Stögers namn har erhållits av dr Maximilian Manfred.

Efter kriget var Stöger anställd såsom "Hotelgeschäftsführer" för hotellet Anker i Saalfeld/Saale i Thüringen. Hotellet var icke rekvirerat av den sovjetryska krigsmakten men beboddes av ett flertal ryssar men även av civila "vanliga" resenärer. Den 16 april 1946 häktades Stöger tillsammans med hotellägaren. De anklagades för att vara ledare för en spionagecentral med säte i hotellet. De fördes till koncentrationslägret Buchenwald, där de vistades till den 12.2.1950. Vid denna tidpunkt sändes cirka 2.000 tyskar från Buchenwald till lägren i Waldheim och Bauzen. 200 fångar av olika nationaliteter fördes till Ryssland. Före avtransporten hade Stöger dömts enligt § 58/6 till 25 års arbetsläger. Transporten gick över Berlin och Brest-Litovsk till Vorkuta, dit Stöger ankom i september 1950 och placerades i schakt 8, läger 9, där han stannade till den 12 juli 1952. Sedan Stögers straff i likhet med övriga österrikares omvandlats från arbetsläger till fängelse fördes han till Verchne Uralsk, dit han ankom den 5 september 1952. Stöger förblev i Verchne Uralsk till mars 1954, då han fördes till Alexandrovsk, där han satt till den 16 maj 1955. Den 20 maj anträdde hemtransporten över Sverdlovsk och lägret i Revda, dit han ankom den 10 juni. Till Wiener Neustadt anlände Stöger den 20 juni 1955.

Tillfrågad om Stöger under sin fångenskap sammanträffat

med skandinaver, sade han bestämt, att så icke var fallet. Jag frågade honom då, om det icke vore möjligt, att det bland alla fångarna i Vorkuta skulle kunna ha funnits skandinaver, som han icke kommit i beröring med. Härpå genmälde Stöger, att det mycket väl vore möjligt, att han icke skulle ha kommit i personlig kontakt med vederbörande men att detskulle vara högst osannolikt, att han icke skulle ha hört talas om, att det skulle ha funnits exempelvis svenskar i det schakt, där han arbetade. Stöger uppräknade därefter ett antal nationaliteter, om vilka han hört talas i Vorkuta. Han nämnde däribland tyskar, ungrare, fransmän, holländare, italienare, japaner, kineser, koreander, "mongoler" samt en indier. Efter mycket funderande erinrade han sig slutligen namnet på finnen Harald Hjeld, med vilken han sammanträffat i Verchne Uralsk under tiden februari 1953 till juni 1953. Vid sistnämnda tidpunkt hade Hjeld lämnat Verchne Uralsk, enligt uppgift för att bli frigiven (jämför P.M. över samtal med Gerhard Leibnitz den 24.8.1955). Hjeld vore sannolikt selsatt inom trävaruindustribranschen, en uppgift som, ehuru vagare, även Leibnitz givit mig.

På tal om utlänningar i rysk fångenskap meddelade mig Stöger, att han sammanträffat i Alexandrovsk med en amerikansk medborgare vid namn Mike Feingersch från New York.

Då samtalet kom in på österrikiska medborgare, meddelade Stöger, att han i Verchne Uralsk suttit tillsammans med Reissner från februari 1953 till mars 1954 samt att han kände Paul Kranitser väl både från Vorkuta och Alexandrovsk. Kranitser vore en av de "största kreaturen" i Vorkuta och allmänt känd såsom "Klopfer" (Klopfer är en termus tekniker, som begagnas av fångarna i Vorkuta och som symboliserar en man, som knackar på det ryska befälets dörr för att meddela iakttagelser om medfångar). Kranitser hade för sitt skvaller fått "många kok stryk" av sina österrikiska medfångar. Ryssarna hade så småningom fått klart för sig, att österrikarna väl kände till Kranitsers "Klopferei" och när han slutligen ankom till Alexandrovsk, användes han icke mer av ryssarna för detta ändamål.

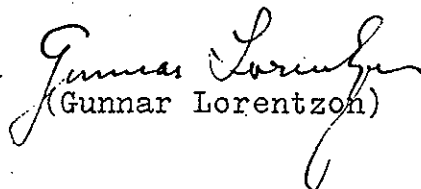
Under samtalets lopp nämnde Stöger, att han dagen innan sammanträffat med dr Manfred, varvid de dock icke talat så mycket om fångenskapen utan snarare om Stögers framtid - han är nämligen för närvarande arbetslös.

På min fråga, om han icke i Vorkuta sammanträffat med

en tysk "baron von någonting", svarade han på ett övertygande sätt nej. Jag var något förvånad häröver, sräskilt som jag visste, att Stöger sammanträffat med Manfred dagen innan och det vore tänkbart, att Manfred skulle ha talat om Waldenberg med honom. Stöger är emellertid - såvitt kan bedömas efter ett två timmars samtal - en relativt enkel och okomplicerad man, vilken knappast på ett trovärdigt sätt skulle kunna servera en uppenbar lögn. Till saken hör även, att jag sammanträffade med fru Stöger, vilken såsom krigsbarn efter första världskriget vistades en längre tid i Hallsberg. Familjen har även efter andra världskriget erhållit mycket omfattande hjälp från vännerna i Sverige. Då dessa fått kännedom om, att Stöger hamnat i rysk fångenskap, hade de kontinuerligt hjälpt fru Stöger. Både herr och fru Stöger ansågo sig därför stå i stor tacksamhetsskuld till Sverige och Stöger lovade, när jag skulle bryta upp, att försöka erinra sig så mycket som möjligt om sin fångenskap och därefter något framkomme, som kunde vara av intresse för mig, skulle han söka upp beskickningen.

Då jag bedömde Stöger så, att han icke sökte föra mig bakom ljuset, ställde jag en ledande fråga, om han dock icke kunde erinra sig en tysk "baron von Wall-någonting". Då klack det till i Stöger och efter ett febrilt letande i minnet sade han: jovisst, von Waldenburg. Om von Waldenburg berättade Stöger, att alla ansågo honom vara tysk och att man i Vorkuta misstänkte honom för att gå ryssarnas ärenden, varför man tagit avstånd från honom. Von Waldenburg vore cirka 167 cm lång, snarare kraftig än spenslig, sannolikt mörkt hår, judiskt utseende.

Wien den 26 augusti 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Lundberg/DS
17/10

HEMLIG.
a Danielsson f.k. 29.8.1955
u. Lundberg

exp. 17/10-55
q3.

AL

Betrifft: WALLENBERG

Bezug: Dortige Anfrage

Zu Ihren abschriftlich beigefügten Fragen erlauben wir uns mitzuteilen:

Zu Ziff. 1):

Juli 1944 - März 1945 Kgf. Lager 53 Tula
Apr. 1945 - Dez. 1946 " " 27/III Krasnogorsk
Dez. 1946 - Dez. 1948 Speziallager Agutseri b/ Suchum
-|| Dez. 1948 - Mai 1949 Gefängnis Lefortoskaja - Moskau
Mai 1949 - Juni 1951 Reg-Lager Karaganda
Juni 1951 - 10.12.1953 " " Karabas.

Zu Ziff. 2) bis 4):

Es liegen hier keine Angaben vor. Der Obergefreite soll zu diesen Punkten nochmals befragt werden. Sobald das Ergebnis vorliegt, erfolgt Mitteilung.

Zu Ziff. 5):

Der Name des Obergefreiten: Bayer, Friedrich, Stuttgart-Cannstadt, Normannstr. 4.

Der Name des Leutnants ist unbekannt. Auch hierüber soll der Obergefreite nochmals befragt werden.

CA

(19.9.1955)
2

ad 29/8-55

Abschrift zu Ihren Anfragen

Ihre Mitteilung vom 29. Juni 1955 von einem Obergefreiten interessiert uns sehr.

Bitte die folgenden Fragen an ihn zu stellen:

1. Genaue Angabe von Zeiten, wann er sich in den verschiedenen Lagern und Gefängnissen befand.
2. Wenn möglich, dieselben genauen Angaben über den Leutnant.
3. Namen von Personen, die zusammen mit dem Obergefreiten und dem Leutnant im Gefängnis waren, besonders zu der aktuellen Zeit in Moskau.
4. Bitte Zellnummer in Lefortovskaja für Obergefreiten und Leutnant.
5. Wenn Sie es möglich finden, die Namen des Obergefreiten und des Leutnants (für Kontrolle ob sie schon vorher in den Akten sind).

ct

Jarring/DS
10/9

a HEMMIG
Danielsson, f.k.
u. Jarring.

4.8.1955

ep 10/4-55
Zukom 30/8 55

AL
Nachforschungen nach dem schwedischen Legationsrat
Raoul WALLENBERG

27
Zeit der Feststellung: Bis 1.5.1949

Nachstehend übermitteln wir Ihnen eine weitere Information über W., die uns im Rahmen unserer Vernehmungsarbeit bekannt wurde :

- Obungsführer
Raufer*
- 1.) Ein Spätheimkehrer aus der Sowjetunion, der sich vom Dezember 1948 bis zum 1.5.1949 im Gefängnis Lefortoskaja in Moskau befand, machte dort die Bekanntschaft eines Leutnants der ehem. deutschen Wehrmacht, mit dem er eine Zelle teilte. Dieser Leutnant, der nach 1945 für den amerikanischen und französischen ND gearbeitet haben will, der "Gruppe BENDIG" angehörte, bei einem Einsatz in Leipzig 1947 verhaftet und zu 25 Jahren Gefängnis verurteilt worden war, machte dem Befragten gegenüber folgende Aussagen über den schwedischen Legationsrat Raoul WALLENBERG:
 - 2.) Um die Jahreswende 1947/48 wäre der Legationsrat WALLENBERG sein Zellengenosse im Gefängnis Lefortoskaja gewesen. WALLENBERG habe den Sowjets gegenüber in zahlreichen Vernehmungen jede Aussage verweigert und geäußert, er werde solange schweigen, bis man ihm Gelegenheit gebe, die russische Sprache zu erlernen. Daraufhin sei er mit entsprechendem Lehrmaterial versorgt worden und habe sich auch soweit sprachkenntnisse angeeignet, dass er lesen, schreiben und sich

auch russisch verständigen konnte. Im Jahre 1948 (der Monat war dem Leutnant entfallen) wurde WALLENBERG zu 25 Jahren Gefängnis verurteilt, obgleich ihn die Sowjets kein Vergehen nachweisen konnten. Als WALLENBERG sich weigerte, das Urteil anzuerkennen, wurde er bewußtlos geschlagen. Nach einigen Tagen sei er aus der Zelle herausgeholt und mit unbekanntem Ziel abtransportiert worden.

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM 30/8 1955		
N:o 44 ✓	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MAL. Eu ^I

Svensk

Bonn

Göransson från Jarring. Sök konstatera om
Suchdienst känner till någon von Wallenberg eller
von Waldenberg eller liknande, troligen tysk med-
borgare.

Cabinet

Exp. 30/8 0945 Rhen

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

samtal med Victor Hahn.

HEMLIG

Jarring/DS a + b
1/9 Danielsson, f.k.
u. Jarring

(ant. nedtill medtages)

häd lapp. 58/571 3/8

Wien den 29 augusti 1955.

Nr 571.

2 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

82 M
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

JK
Den 24 innevarande månad inkom till beskickningen
bifogade skrivelse av den 22 augusti från herr Victor Hahn
i Langenlois, Niederösterreich. Innan kontakt upptogs med
Hahn, hemställde beskickningen hos inrikesministeriet om
en snabb utredning om Hahns tillförlitlighet. Inrikesministe-
riet lämnade lördagen den 27 innevarande månad besked om,
att "nichts Nachteiliges" föreläge mot honom. Samtidigt till-
handahölls vissa personalia och data, vilka sedermera kunde
användas för kontrolländamål vid samtal med Hahn.

Q
Lorentzon uppsökte Hahn söndagen den 28 innevarande
månad i Langenlois, cirka 100 km nordost om Wien, och redo-
görelse för samtalet lämnas i bifogade promemoria.

Sven Allard
Sven Allard

*Viktig rapport, som bekräftar, att
promemoria inledde R.W. och vittnen i affären
efter Suppinski var 1947. Dateringar i
 denna rapport kan jämföras med Hahns
berättelse, som möjligen är tillförlitlig.*

474

AK
C

Avskrift

Victor Hahn
Langenlois, N.Ö.,
Haindorferstr. 36

Langenlois, 22.8.1955.

An die Gesandtschaft des Königreiches Schweden in
W i e n .

Ich habe am 19.9. von dem Spätheimkehrer Hertl, Josef, Wien V., Siebenbrunnengasse, erfahren, dass ein Beamter Ihrer Vertretung vorsprach, selber jedoch z.Z. in Stiefern im Kämtal auf Urlaub ist. Vor 1 Monat hatte ich in Salzburg ein Zusammentreffen mit Herrn Joachim-Hans von Hinkeldey, welcher den Essener-Arbeitskreis zur Hilfe für die in Russland zurückgehaltenen Kriegsgefangenen führt. Ich habe mit H. v. Hinkeldey über einen Fall, der das Aussenministerium vom König. Schweden interessiert gesprochen und besprochen wie ich und diese Arbeitsgemeinschaft Ihnen helfen kann. Ich habe dieser Arbeitsgemeinschaft Hinweise gegeben und selbst vorbereitende Arbeit geleistet. Da ich annehme, Ihre Vorsprache betrifft Ihren Gesandtschaftsrat, welcher mit seinem Kraftfahrer in Budapest in Russ.Hände fiel.

Da ich in der Lage bin, wenn auch nur Hinweise, zu geben, mache ich Ihnen den Vorschlag einen Erhebungsbeamten zu mir zu senden, bitte jedoch um eine kurze Verständigung, damit Ihr Weg hierher nicht umsonst ist. Ich hoffe Ihnen behilflich sein zu können.

Gruss

(undert.) Victor Hahn.

475

P. M.

Över samtal med Victor Hahn den 28 augusti 1955.

Victor Hahn, född den 18 maj 1919, österrikisk medborgare, före andra världskriget "Sportlehrer".

År 1939 inkallades Hahn till tysk krigstjänstgöring och tilldelades ett pansarförband. Han tillfångatogs i Bulgarien i september 1944 och fördes därefter till ett läger i närheten av Bukarest vid namn Kezia. Därefter transporterades han till flera krigsfängeläger i Rumänien bl.a. till Lager "Pyrotechnica", Lager "Michael Fidiasko" och hamnade slutligen i Lager "Budești", 60 km nordost om Bukarest, där han vistades intill januari 1945. (H. framhöll, att han vore osäker på de anförda ortsnamnens stavning.) Hitintills hade Hahn varit i rumänsk fångenskap men överfördes i januari 1945 till rysk fångenskap och vistades från januari till december 1945 i Focsani. Därifrån fördes han till Stalino, där han satt till februari 1949, då han formellt häktades och fördes till Moskva. I Moskva intogs Hahn under cirka 14 dagar i Lubljanka men endast för rutinförhör angående personalia. Efter Lubljankavistelsen satt han under februari till oktober 1949 i Butirki. Under denna tid dömdes Hahn såsom krigsförbrytare på administrativ väg till 25 års arbetsläger och han anlände i mitten av november 1949 till Vorkuta, schakt 8, läger 9. Där förblev han till juli 1950, då han på en månad förflyttades till tegelbruk nr 1, varifrån Hahn, utan för honom känd anledning, insattes i ett straffläger intill Vorkuta intill februari 1951. Från februari 1951 till augusti 1952 vistades Hahn i schakt 1 i Vorkutagruvorna. I augusti 1952 fördes han till Wladimir, varifrån han den 13 maj 1955 via Potmar fördes till Wiener Neustadt, där han inträffade den 25 juni 1955.

I Wladimir satt Hahn i cell nr 17 i den s.k. generals-

etagen. Där sammanträffade han med den tyske översten Heinz Helmuth von Hinkeldey, vilken är broder till den i bilaga 1 omnämnde Joachim-Hans von Hinkeldey. Heinz Helmuth von Hinkeldey bad Hahn, att, när han bleve frigiven, han skulle sätta sig i förbindelse med brodern. Då Hahn frigivits skrev han ett brev till Joachim-Hans von Hinkeldey, vilken tidigare varit major och generalstabsofficer i tyska armén och vilken återvänt från rysk krigsfångenskap 1950. Han arbetar numera som prokurist i en bank i Solingen och är bosatt under adress Am Birkenweiher 77, Solingen. Sedan Hahn per post kommit i kontakt med Joachim-Hans von Hinkeldey, telegraferade denne, att han om tre dagar önskade sammanträffa med Hahn i Salzburg. Detta skedde också, varvid Hahn lämnade alla upplysningar om den i Wladimir fängslade brodern. von Hinkeldey å sin sida berättade, att han och två vänner startat den s.k. "Essner-Arbeitskreis zur Hilfe für die in Russland zurückgehaltenen Kriegsgefangenen". Under samtalets gång frågade von Hinkeldey, om Hahn icke under sin fångenskap hört talas om den i Budapest vid krigsslutet försvunne svenske diplomaten. Vid närmare eftertanke erinrade sig Hahn, att han i cell nr 17 i Wladimir sammanträffat med en österrikare vid namn Ernst Huber. Huber hade varit telegrafist och utbildat telegrafister i det tyska Abwehr. Han hade dock endast Obergefreiters grad. I det civila handlade Huber med "Kunststeinfliessen und Grabensteine någonstans vid Simmeringer Hauptstrasse i Wien". Huber infördes i cell nr 17 i mars 1954 och stannade där cirka en månad, varefter han förflyttades till "sannolikt cell nr 6". Hahn kunde erinra sig, att han under vistelsen i cell nr 17 åhört ett samtal mellan Huber och den tyske generalen Rainer Stahell, varvid Huber hade berättat, att han suttit i ensamcell ända tills det han kommit till cell nr 17 i Wladimir. Hahn kunde även erinra sig, att Huber som anledning till att han suttit i ensamcell sagt, att han under 1948 eller 1949 i Butirki suttit tillsammans med "chauffören till den i Budapest vid krigsslutet försvunne svenske diplomaten". Detta hade blivit hans olycka, då samtliga, som suttit tillsammans med chauffören och diplomaten, "sannolikt i början av 1949 blivit helt isolerade". Huber hade suttit i ensamcell till 1950 i Butirki, varefter han förts till Wladimir, där han ävenledes suttit i ensamcell, tills han i mars 1954 intogs i cell nr 17.

*Hill es
beväntade
härmed
bekräftad*

Några ytterligare detaljer om samtalet mellan Huber och general Stahell kunde Hahn icke erinra sig. Såvitt han kunde minnas, hade aldrig namnet på diplomaten och chauffören blivit nämnt, och Hahn kände ännu i dag icke till deras namn. Hinkeldey hade i Salzburg icke heller nämnt namnet. Då jag frågade Hahn, om han var absolut säker på, att Huber sagt, att det var i Butirki, som han 1948 eller 1949 hade sammanträffat med chauffören, tvekade Hahn och sade, att det även kunde hava varit Lefortovskaja eller Lubljanka.

Han hade skrivit till fru Stahell under adress Bielefeld, Dornbergerstrasse 21, och även erhållit svar från henne.

På tal om övriga medfångar i Wladimir meddelade Hahn, att han i cell nr 17 träffat en tysk tolk vid beskickningen i Sofia, Divisch. Vidare hade han hört talas om förre tyske ministern Bekërle men icke delat cell med denne. Så var även fallet med Stelzer och Rensinghoff, vilka Hahn nämnde utan att jag frågade. Vidare kände han till en "tysk militärattaché från Sofia, vid namn von Hülse". Jag vill i detta sammanhang icke underlåta att nämna, att Joachim-Hans von Hinkeldey under samtalet med Hahn i Salzburg givit denne en lista över saknade tyskar, om vilka H. skulle försöka att erinra sig detaljer, och jag såg, när Hahn bläddrade i dessa, som hastigast namnen Stelzer och von Hülse. På min fråga, om jag kunde få låna von Hinkeldeys listor, sade Hahn, att han icke visste, om det skulle strida mot von Hinkeldeys intentioner, varför han föredroge, att först inhämta tillstånd från Hinkeldey. Han lovade emellertid, att han vid ett besök i Wien omkring den 10 september skulle medföra listorna, så att jag skulle kunna få läsa desamma. Hahns argumentering om namnförteckningen framfördes på ett trovärdigt sätt.

Jag frågade, om Hahn kände dr Maximilian Manfred, vilket Hahn sade sig göra. Han hade emellertid icke närmare lärt känna Manfred av den anledningen, att denne betraktades såsom cellspion. "Manfred satt i inte mindre än 6 olika celler i Wladimir och det vet man ju, vad det betyder". Jag frågade, om detta var den allmänna uppfattningen om Manfred bland österrikarna, varpå Hahn sade, att jag säkert kunde få bekräftande upplysningar om

Manfred av Landesgerichtsrat Otto Hesch, vilken lär vara bosatt i Wien (beskickningen kommer att taga kontakt med Hesch). Hahn nämnde även, att Kranitser och Hawlik gingo ryssarnas ärenden (se 545 B. 23.8.55 och 559 B. 25.8.55).

Hahn uppgav vidare, att följande tre personer, som återvänt från fångenskapen, borde känna Huber, nämligen:

Major Granitschek,

Herr Eisenhauer (en tidigare i Abessinien bosatt österrikare, som för närvarande lär vistas hos sin syster i Wien),

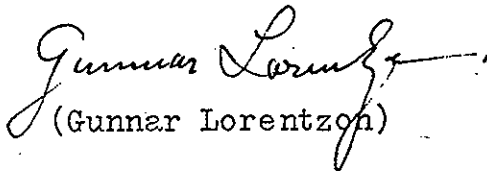
Herr Beñes, Baden bei Wien.

(Beskickningen kommer att efterforska och taga kontakt med dessa personer.)

Jag vill erinra om, att Ernst Huber är ett av de namn, som Philipp sökt, och vilket han vid samtalet med Pammer den 4 juli omnämnt som en av de personer, han har på de namnlistor, vilka han icke ville ställa till Pammers förfogande. Ehuru det icke är omnämnt i promemorian över samtalet (handbrev Allard/Lundberg 5.7.55), undersöktes av inrikesministeriet, huruvida Huber återkommit från fångenskapen, men det visade sig, att så icke var fallet. Efter vad som nu framkommit, kommer en ny undersökning att göras.

Hahn gjorde på mig ett intelligent och redigt intryck men tyvärr kunde vårt samtal icke hålla på tillräckligt lång tid, då han just hade ett privat sammanträffande på annat håll. Då Hahn på eget initiativ approcherat beskickningen, förelåg risk för, att han hade provokatoriska avsikter. Med anledning härav försökte jag få förbindelse med två från rysk fångenskap nyligen återkomna österrikiska poliskommissarier, vilka lär känna Hahn (Josef Hertel och Ruprecht Daniel) och som för närvarande vistas på semester i närheten av Langenlois. Då Hertel och Daniel voro på utflykt och jag efter flera timmars väntan icke fått kontakt med dem, återvände jag till Wien, sedan jag erfarit av de båda herrarnas pensionatsvärdinna, att de avse flytta tillbaka till Wien den 31 innevarande månad. Beskickningen skall därefter omedelbart kontakta dem.

Wien den 29 augusti 1955.


(Gunnar Lorentzon)

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

Hamburg, den 29. August 1955.

Hedin/KM 1.9.55.
a+b f.str.förtr.k.t.
Thulin, Statspolisen
u/G.Jarring

kap. Jönas Pol.I.

Strängt förtroligt.

2 bil.

Jarring/DS
5/9

a + b . HEMSLIG
Danielsson, f.k.
u.Jarring

exp. 5/9-55
B.

EXP 2/9-55
Kus

Ad

Broder,

ly
gl

Med anledning av i särskild ordning emottagen in-
struktion ber jag få överlämna två promemior beträffande
mina samtal med legationsrådet Dr. Bréer och professor
Dr.Dr. Johannes Paul. Sistnämnda P. M. har dikterats av
Paul själv.

N.-E. Ekblad
(N.-E. Ekblad).

Hedins kapt del 2

Herr Utrikesrådet G.V . Jarring,

S t o c k h o l m.

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET

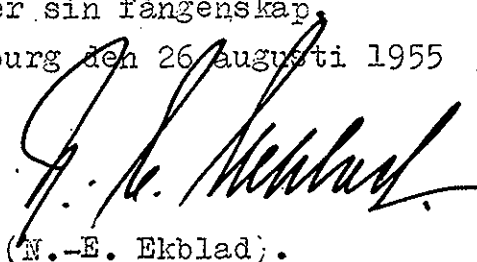
P. M.

angående samtal med legationsrådet Dr. Breer.

Legationsrådet Dr. Breer uppgav, att han under sin fångenskap i Ryssland aldrig vistats i krigsfängeläger utan hela tiden hållits i fängelse och alltid varit skild från alla "intressanta" personer. Av någon eller några medfångar hade han hört, att de varit tillsammans med en svensk vid namn Raoul Wallenberg; av vem, när och var han hade hört detta, kunde han icke minnas. Han hade särskilt fäst sig vid förnamnet Raoul på grund av att detta icke var något vanligt svenskt namn. Breer vore dock säker på, att det måste ha varit under fängelsetiden i Moskva, där han intill 1948 suttit i Bytyrka-fängelset.

Wallenberg hade varit den ende svensken, som han hört omtalas under sin fångenskap.

Hamburg den 26 augusti 1955



(W.-E. Ekblad).

P. M.

angående samtal med Professor Dr.Dr.Johannes Paul. ✓

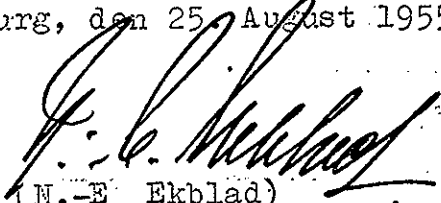
Professor Dr.Dr. Johannes Paul, fröherer Professor der Geschichte an der Universität Greifswald, Gründer und Direktor des Schwedischen Institutes daselbst, wurde am 5/5 1945 bei der Verteidigung der Insel Rügen als Offizier gefangen. In Moskwa, nach 13 Monaten Gefangenschaft wurde er zu 10 Jahren Straflager verurteilt, die er in Kasachstan abgebusst hat. Er war anfangs im Lager Orao am Balkaschsee, später in Spaask, in der Nähe von Karaganda. Nachdem er seine sogenannte Strafzeit 1 1/4 Jahr überschritten hatte, wurde er über die Repatriierungslager Potmar und Bykowo bei Moskwa entlassen.

Professor Paul teilt mit, dass er während seiner Gefangenschaft mit folgenden Gefangenen schwedischer Herkunft bzw. Staatsangehörigkeit zusammengetroffen hat:

- Bz. handte
understättas.*
- 1). Seekapitän Lagus aus Habsal (Estland), welcher zwei Söhne hat, einer in England und einer in Stockholm ansässig. Lagus befand sich im Straflager Spaask für politische Verbrecher, etwa 50 km. von Karaganda (Kasachstan). Er habe Lagus Anfang Februar 1955 zuletzt gesehen, welcher sich bei leidlicher Gesundheit befand.
 - 2) Fredriksson, jetzt über 70 Jahre alt, geboren in Uppsala, welcher den grössten Teil seines Lebens in Syd-Amerika und Deutschland zugebracht hat. Er wurde nach dem Kriege verhaftet und zu 10 Jahren Straflager verurteilt. Er befindet sich auch im Lager Spaask, bei schwacher Gesundheit.
 - 3) Einen weit über 80 Jahre alten Schweden, an dessen Namen Paul sich nicht mehr erinnert, befand sich 1952 im Lazarett in Spaask. Er habe in der letzten Zeit nicht mehr von ihm gehört, so dass er (Paul) annehme, dass er verstorben sei.
 - 4). Durch einen deutschen Physiker Dr. Riewe hörte Paul von einem "Baron" Anderson, welcher vorgab, nach dem Waffenstillstand in Berlin Mitglied einer internationalen Kommission gewesen zu sein. Er soll sogar behauptet haben, als schwedischer Hauptmann Mitglied einer internationalen Streitmacht gewesen zu sein. Bei einer Besuchsfahrt nach Ost-Berlin hat man ihn trotz seiner Ausweise verhaftet und nach Moskwa gebracht. Er wurde anfangs

gut behandelt und nach einiger Zeit von Molotow persönlich aufgefordert, im Rundfunk im russischen Sinne zu sprechen. Er hat dieses als schwedischer Offizier entrüstet abgelehnt. Daraufhin sei er in schärfere Gewahrsam genommen worden und Dr. Riewe habe ihn erst einige Jahre später, etwa 1951, in der Ukraina in einem Lager wiedergetroffen. Er habe erzählt, dass er auf Grund seiner Beschwerde hoffe, in absehbarer Zeit entlassen zu werden. Anderson soll angegeben haben, Schwiegersohn oder wenigstens näherer Verwandter von Aussenminister Undén zu sein.

Hamburg, den 25. August 1955.


(N.-E. Ekblad)

Jarring/DS a
31/8 Danielsson f.k.
u.Jarring

exp. 31/8-55
**DEPARTMENT OF STATE
FOR THE PRESS**

AUGUST 20, 1955

NO. 505

THREE AMERICAN CITIZENS TO BE RELEASED BY SOVIET GOVERNMENT

The Department of State, pursuant to its continued efforts to obtain the release of Americans detained in Communist bloc countries, submitted a note on July 16, 1955 through the American Embassy in Moscow to the Soviet Ministry of Foreign Affairs requesting the release of Wilfred C. Cumish and Murray Fields, missing US Army personnel whose presence in the Soviet Union had been reported by returning prisoners of war of other nationalities. The American Embassy in Moscow was informed on August 19, 1955 by the Soviet Ministry of Foreign Affairs that these two men would be released to American authorities. In addition, the Embassy was advised that a third American, Frederick Charles Hopkins, would also be released. The date and place of the release of the three Americans were not specified by the Soviet Foreign Office.

The case of Frederick Charles Hopkins has never been taken up with the Soviet Government. His background and the circumstances of his case are unknown to us. Previous reports from prisoners of war returning from the Soviet Union had mentioned an American named "Johnny Hopkins" as being held in the Soviet Union, but intensive efforts to trace a person by this name produced negative results.

Pertinent data on Wilfred Cumish and Murray Fields follows:

Wilfred C. Cumish

Private, U.S. Army. Serial Number 14208431. Missing as of March 24, 1948 from Headquarters 7769, Military Intelligence Serial Detachment, Vienna, Austria. Born September 18, 1915, Amesbury, Massachusetts. Next of kin: Mrs. Mary Cumish, 41 Merrimac Street, Amesbury, Massachusetts.

Murray Fields

Formerly known as Murray Feingersch. Private, US Army. Serial Number 10610213. Enlisted February 17, 1947 in Germany. Missing from his unit as of June 2, 1948. Born June 1, 1919, Brooklyn, New York. Next of kin: Mrs. Herman Bailles, 69-30 218th Street, Bayside, New York.

* * *

State--FD, Wash., D.C.

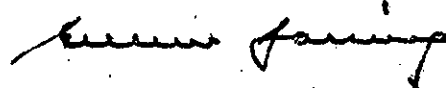
Whe

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

P.M.
- - - -

Vid telefonsamtal idag med Mr. Abbott, amerikanska ambassaden, bad jag honom att i enlighet med tidigare givet löfte genom de amerikanska militärmyndigheterna i Tyskland söka utfråga den från Ryssland återvändande amerikanske krigsfången Cumish.

Stockholm den 1 september 1955.



(Gunnar Jarring)

Avskrift. EM

HP 39 J/allm.
ang.internerade svenskar i
Sovjetunionen

Telegram

från besk. i Bonn, inkom
till UD den 2.9.1955 kl.
10.35

Orig. se HP 39 I

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 9:A		129
2 sept. 1955		
AVD.	GR.	MÅL. I
P	2	Eu

GJ

aa

cabinet stockholm

129 foer jarring. koelnische rundschau innehaaller idag ap-
telegram fraan wien daterat 1 september i vilket bl.a.
meddelas 'in dem oesterreichischen entlassungslager bad voes-
lau bei wien sind am donnerstag zehn oesterreichische kriegs-
gefangene und zivilinternierte eingetroffen. die heimkehrer
berichteten, drei amerikaner und eine anzahl niederlaender
und schweden sollten in der naechsten zeit entlassen werden.
die mit dem transport heimgekehrte deutsche dorothea clodius
(berlin-charlottenburg) berichtete, es befaenden sich auch noch
viele briten und etwa 900 franzosen in sowjetischen lagern.''

goeransson

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Haag

Avsant den TELEX 19 kl.

Inkom den 2/9 1955 kl. 1800

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 22: B		8
Avd. P	Gr. 2	Mål. 2-1

15/9 Ch. f. Berlin

AK

81

Ry

Edert chiffer 12. Föreslår, att liksom hösten 1953 generalkonsulatet i Berlin utverkar tillstånd av holländarna där att utfråga vederbörande. Jfr vår skrivelse 360. Jag skall snarast utverka direktiv från ministeriet här.

21P 39 e

Dahlman

KOPIA

Inkom den 9/9 kl 1035

cabinet sthlm

cabinet sthlm

svensk koeln

cabinet sthlm

svensk koeln 662.9.1955

orig. 26 39 J

66 2.9.1955

aa

cabinet stockholm

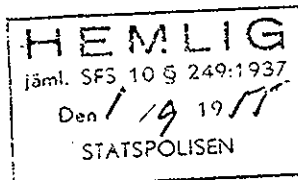
129 foer jarring. koelnische rundschau innehaaller idag ap-
telegram fraan wien daterat 1 september i vilket bl.a.
meddelas ' in dem oesterreichischen entlassungslager bad voes-
lau bei wien sind am donnerstag zehn oesterreichische kriegs-
gefangene und zivilinternierte eingetroffen. die heimkehrer
berichteten, drei amerikaner und eine anzahl niederlaender.
und schweden sollten in der naechsten zeit entlassen werden.
die mit dem transport heimgekehrte deutsche dorothea clodius
(berlin-charlottenburg) berichtete, es befaenden sich auch noch
viele briten und etwa 900 franzosen in sowjetischen lagern.''

goeransson

cabinet sthlm

svensk koeln kl 1035

3/9 Ch. Wies
Kamling



249-55

5 ex.

Ex.nr. 2

P.M.

över samtal med österrikiske medborgaren, konsults-
sekreteraren Roland Gottlieb, boende under adress Första
Villagatan 17, 3 trappor, Borås, telefon 23 455.

Samtalet ägde rum onsdagen den 31 augusti 1955, var-
vid följande framkom:

Gottlieb talar flytande svenska, vilket språk han
lärt sig dels under sin tid som krigsbarn i Sverige under
första världskriget och dels under sin tjänstgöring som
konsultssekreterare under åren 1932 - 1933 vid österrikiska
konsulatet i Göteborg och därefter som tjänsteman vid
österrikiska beskickningen i Stockholm under tiden 1/1
1934 - 13/3 1938, då han övergick till att tjänstgöra vid
tyska beskickningen i Stockholm (Anschluss). Här tjänst-
gjorde han till den 15/6 1940, då han kallades till Ber-
lin och tjänstgjorde där till den 19/9 1941. Sistnämnda
datum avreste han till tyska beskickningen i Sofia, där
han tjänstgjorde som konsultssekreterare intill den 18/9
1944, då han tillfångatogs av ryssarna och sändes per järn-
väg till Moskva. Han insattes den 3/10 1944 i Lefortovska-
ja fängelset i cell n:r 154 (reservation för cellens num-
mer, och det kan vara möjligt att han minns fel beträffan-
de hundratalet). Denna cell måste ha legat två eller
möjligtvis tre trappor upp i fängelsets huvudbyggnad.
Den var belägen till höger om ingången. Gottlieb var av
den uppfattningen, att denna cell skulle ha befunnit sig
i den översta våningen, men han är osäker härpå. I den-
na cell kvarstannade han till den 8/8 1946. Han kan
fastställa detta datum på grund av vissa familjeangelägen-
heter. Här hade han som cellkamrat chauffören vid tyska
beskickningen i Sofia Karl Waldschmidt (osäkert om det
stavas med dt eller bara d). Mannen torde nu vara omkring
45 år gammal. Han stannade kvar i cell 154, då Gottlieb

4177

ca

flyttades därifrån. Vidare fanns i cellen en ung tysk från Ober-Schlesien vid namn Johann Skatulla. Denna man verkade vara hälften tysk och hälften polack och talade båda språken brutet. Skatulla flyttades troligtvis i maj 1945 över till Butyrka.

Under vistelsen i cell 154 fick Gottlieb även sällskap med ytterligare en cellkamrat, översten Otto Armster, chef för Abwehretelle Wien, vilken varit aktiv deltagare i 20.juli-attentatet genom att anskaffa vissa sprängämnen. Han hade undgått att dömas till döden men satt i fängelse i Berlin. Just strax före kapitulationen hade han blivit frigiven ur fängelset men tillfångatagits av ryssarna och förts till Ryssland. Armster var kvar i cell 154, då Gottlieb lämnade cellen den 8/8 1946.

Av dessa tre personer lär Skatulla ha blivit frigiven och torde vistas i Syd-Tyskland.

Gottlieb har inte någon högre aktning för dennes tillförlitlighet och han torde närmast kunna betraktas som en småskojare. Som exempel anförde Gottlieb, att Skatulla påstått sig kunna morse-alfabetet och han lärde ut detta sitt morse-alfabet till Gottlieb, men sedermera erfor Gottlieb att det inte alls varit något morse-alfabet.

Den 8/8 1946 flyttades Gottlieb över till cell 116, belägen i vänstra flygelbyggnaden och på baksidan av denna. Denna cell borde enligt vad Gottlieb kan påminna sig ha legat minst en trappa lägre än cell 154. I denna cell stannade Gottlieb till någon gång på sommaren 1948, troligtvis i juni månad. Då han kom till cell 116 sammanträffade han på nytt med Skatulla, vilken dock under mellantiden varit nära ett år i Butyrka. Vidare fanns där en man vid namn Erich Thiede, vilken nu är fri och boende i Kiel under adress 7 Bülowstrasse, telefon 44 889. I denna cell satt Gottlieb hela tiden tillsammans med Skatulla och Thiede, vilka fingo stanna kvar, då Gottlieb sommaren 1948 flyttades från cell 116.

Under högst 14 dagar under sommaren 1948 satt Gottlieb i en cell, vilkens nummer han icke kan påminna sig, till-

sammans med den tidigare här kände Willi Bergemann. Bergemann måste ha missmint sig, då han säger att han satt tillsammans med Gottlieb under flera månader. På denna punkt är Gottlieb mycket säker. I vilken våning cellen var belägen kunde Gottlieb icke klargöra. Däremot vet han, att han efter cirka 14 dagar flyttades till cell 20 på nedre botten, där han som cellkamrater fick ungerske militärattachén i Sofia, sedermera stadskommendanten för Budapest, Otto Hath samt en annan ungersk medborgare vid namn doktor Galffy. I denna cell förvarades Gottlieb till den 24/12 1948, då han dömdes till 25 års straffarbete, anklagad för nazistisk aktivitet, enär det under förhöret med den tyske chargé d'Affaires i Sofia, framkommit att Gottlieb sysslat med kodetelegram. Efter domens avkunnande överfördes han till en gemensamhetscell i Lefortovaskajas huvudbyggnad, där andra till straff dömda personer förvarades i avvaktan på transport. Själv deporterades Gottlieb till Workuta och avresan ägde rum den 31/1 1949. Han ankom till Workuta den 28/2 1949. Efter en månads fängelsesjukhusvistelse började Gottlieb den 26/3 1949 att arbeta i kolgruveschakt n:r 40. Här var han kvar till den 26/3 1955 med undantag för 6 månader under 1954, då han under tiden 3/3 - 6/8 vistades i ett straffläger i närheten.

Från Workuta sändes han till Javas i Mordvinska republiken. Detta kallades "Dubrovlager". Lågrets nummer var 385-11 med fältpostnummer 5110-33. Huvudstation för detta läger var Potma, en station på sträckan Moskva - Ufa. Detta var ett uppsamlingsläger för utländska fångar, och där fanns bl.a. 500 tyskar, ått tiotal österrikare, 170 rumäner, 130 ungrare, ett mindre antal tjecker och polacker, en dansk, vars namn möjligtvis var Poulsen, en norsk medborgare Oswald Harjo från Kirkenes med det ryska täcknamnet Furumo.

Den 15/5 1955, då det österrikiska statsfördraget med Ryssland undertecknades, befriades Gottlieb från arbetet och sades vara en fri man, som endast hade att vänta på

- 4 -

utresetillstånd. Den 21/6 1955 överfördes han tillsammans med andra österrikare till ett läger i närheten, där man skulle avvakta utresetillstånd.

- - - - -

Cellgrannar under vistelsen i Lefortovskaja.

Cell 154 hade grannar endast på ena sidan, enär den andra vette mot trappan, där det fanns ett litet rum för vaktpersonalen. Det är Gottliebs uppfattning att den till höger om hans cell liggande cellen hade nummer 155, men han är inte säker på den saken. Någon gång under våren 1945 lyckades Gottlieb få kontakt med cellgrannarna i den till höger om cell 154 belägna cellen, vilket tillgick på följande sätt:

Såsom tidigare nämnts hade Skatula inbillat Gottlieb, att han kunde morse-tecknen, men det hade inte varit möjligt för Gottlieb att lösa knackningarna från granncellen. Först sedan han en baddag lyckades ropa över till granncellen "morse", hade personerna i granncellen börjat att systematiskt knacka ned morse-tecknen för de olika bokstäverna, vilket Gottlieb förstått vara en upprepning av bokstäverna så att han så småningom lärde sig morse-systemet. Han kom därvid underfund med att cellgrannarna voro tvenne tyskar vid namn Jäcker och Lorke, vilka båda varit telegrafister (Funker) i Sofia. Vidare fanns där en person vid namn Fred Felchner, en "Bürohilfsarbeiter" som också varit i Sofia. Beträffande dessa personer har Gottlieb efter sin frigivning erfarit att Jäcker lär ha avlidit, Lorkes öde är tills vidare okänt men Felchner är nu frigiven och bosatt i Bonn. (Enligt här tidigare gjorda anteckningar har en Fritz Jäcker nämnts av Paul Koch. Felchner är nämnd av en Herrmann Meier). Några andra cellgrannar funnos icke i granncellen under Gottliebs vistelse i cell 154.

Cell 116 var liksom cell 154 belägen så att inga cellgrannar funnos på den ena sidan, troligtvis beroende

därpå att cellen gränsade intill trappuppgången mellan de båda flyglarna. Det lyckades aldrig för Gottlieb och hans cellkamrater att komma i kontakt med några cellgrannar till höger om cell 116. Försök gjordes med morse-signaler men det visade sig vara tämligen svårt att begagna morse-tecknen, dels därför att endast ett fåtal kunde alfabetet och dels därför att det var svårare åstadkomma långa respektive korta signaler, vilka i varje fall tilldrogo sig uppmärksamheten än det sedermera praktiserade "idiot-systemet", där man alltid indelade bokstäverna i grupper om 5 med ett visst förslag för varje grupp. Sedan Gottlieb och hans cellkamrater lärt sig "idiot-systemet" lyckades man få förbindelse med en cell som låg antingen över eller under, kanske mest troligt under cell 116. Man började knacka "idiot-systemet" i vattenledningsröret och kommunicerade på detta sätt med varandra. Gottlieb är här icke säker på vem han kommunicerade med. Han har en viss förnimmelse av att de borde ha varit minister Beckerles adjutant Biermann, vilken var SA-Standartenführer och som tjänstgjort som adjutant åt Beckerle redan då denne var polischef i Frankfurt a/Main. Gottlieb ville här skjuta in en förklaring beträffande sitt relativt dåliga minne på vissa punkter. Saken var den, att han på grund av undernäring tidvis nästan helt förlorade minnet.

En sådan period inträffade särskilt i Workuta, och det är inte möjligt för honom att klart skilja på vissa förhållanden. Han ville därför framhålla att det kanske inte alls var Biermann som kommunicerade med honom under tiden han befann sig i cell 116. I detta hänseende hänvisade han till Erich Thiede, vilken är en man med klar hjärna och gott minne. Det är möjligt, att han skall kunna säga med vilka de korresponderade.

Vid någon tidpunkt, som måste ha inträffat i slutet av 1947 fick Gottlieb via knackningarna i vattenledningsröret ett meddelande av ungefär följande lydelse: "en svensk legationssekreterare vid namn Raoul Wallenberg befinner sig i samma fängelse". (Då jag frågade om med-

delandet verkligen gick ut på att presens-form användes, förklarade Gottlieb att han inte med säkerhet kunde avgöra detta. Det kunde vara så att antingen Wallenberg befann sig eller hade befunnit sig i Lefortovskaja-fängelset). Meddelaren upplyste om att han stod eller stått i kontakt med Wallenberg. Att en sådan nyhet meddelades till Gottlieb kunde möjligtvis bero därpå, att meddelaren kände till Gottliebs svenska förbindelser och därför kunde tänkas vara särskilt intresserad av att just en svensk befann sig i Lefortovskaja-fängelset. Så snart Gottlieb hörde namnet Wallenberg drog han omedelbart den slutsatsen att det måste vara en medlem av den kända bankirfamiljen i Sverige. Gottlieb hade intresserat sig för saken och frågat närmare om Wallenberg, varvid meddelaren upplyste att Wallenberg varit sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest och att han, när slutstriderna om Budapest pågingo hade fått i uppdrag av Internationella Röda Korset att taga hand om judarna i Budapest. Under sina färder i bil i Budapest hade han blivit anhållen av ryssarna. Några ytterligare upplysningar hade meddelaren säkert icke lämnat. Gottlieb hade diskuterat saken med sina cellkamrater och särskilt då med Thiede. Möjligheter föreligger att Thiede skall kunna klargöra vem det var som sände meddelandet.

Då Gottlieb kom tillsammans med Willi Bergemann hade förhållandet om att en svensk diplomat satt arresterad i Lefortovskaja diskuterats mellan Gottlieb och Bergemann, och Gottlieb är fullt på det klara med att Bergemann kände till denna sak innan Gottlieb kom in i Bergemanns cell. På vad sätt Bergemann erfarit att Wallenberg fanns i Lefortovskaja kände Gottlieb icke till. Det är möjligt att Bergemann lämnat en förklaring härom men i så fall har Gottlieb glömt bort den.

Genom förenämnde överste Hatt hade Gottlieb erfarit, att general Bentivoglio och Piekenbroek, vilka båda tillhört Canaris-stab hållits förvarade i Lubjanka-fängelset. Han hade varit tillsammans med den japanske generälmajoren ^{vidare}

Akikusa, som var chef för den japanska missionen i Harbin.

Jag räknade upp en del aktuella namn på kända fångar i Lefortovskaja och andra Moskva-fängelser men dessa namn sade icke Gottlieb någonting. Sålunda hade han icke hört omtalas Supprian, Roedl, Laarmann eller den ungerske doktorn Zoltan de Rivo.

Efter sin frigivning har Gottlieb sammanträffat med Mohrmann och diskuterat förhållandena i Lefortovskaja. Genom Mohrmann erfor Gottlieb att Mohrmann lämnat underrettelser om Wallenberg till svenska beskickningen i Bonn.

Då Gottlieb efter sin frigivning några dagar uppehöll sig i Salzburg sammanträffade han med överstelöjtnanten Leopold Nitsche, som bor i en förort till Salzburg vid namn Parsch, Fuggarstrasse 5. Nitsche återvände till Österrike i juni 1955 och under ett sammanträffande i en beklädnadsaffär i Salzburg diskuterade de vissa förhållanden under rysslandsvistelsen. Gottlieb förklarade, att han kände sig djupt olycklig därför att en del tidningsmän, med vilka han sammanträffat omedelbart vid ankomsten till Österrike skrivit en del delvis förvrängda uppgifter, som de lagt i Gottliebs mun. Han omnämnde för Nitsche, att olyckligtvis namnet Wallenberg kommit att nämnas. Nitsche hade då omedelbart replikerat, att han i lägret Revta med fältpostnummer 5110-54, beläget i närheten av Sverdlovsk, där Nitsche hållits i förvar från 1951 till februari 1955 sammanträffat med en Raoul Wallenberger, vilken han beskrev vara 40-45 år gammal, ungefär 168 cm. lång med markanta anletsdrag och brunt, fylligt hår. Denne Raoul Wallenberger hade själv uppgivit, att han under sista delen av kriget tjänstgjort som tolk i en tysk armékår. Han talade och skrev perfekt tyska och ryska och tjänstgjorde som skrivare åt lägerintendenten. Han hade ursprungligen dömts till 15 år men fått straffet efterskänkt och skulle i början av 1955 få återvända hem. I varje fall hade han fått lämna lägret någon gång i februari 1955 men så sent som i april 1955 hade paket anlant till honom från en fru

Magda Wallenberger, bosatt i Tyskland. Gottlieb ville särskilt poängtera att han vid samtalet med Nitsche icke sagt Wallenbergs förnamn, utan det var Nitsche som kom fram med namnet Raoul.

Under sin vistelse i Vorkuta hade Gottlieb sammanträffat med en man, som sade sig vara estlands-svensk och hans namn var Bernhard Palmkron. Han hade glömt att tala svenska och det var meningen att han och Gottlieb skulle tala detta språk för att Palmkron skulle få litet övning. Han påstod att hans hustru Rosina Palmkron och hans bror Edvin Palmkron skola vara bosatta i Sverige, möjligtvis i Stockholm. Palmkron hade bett att Gottlieb, om han kom till Sverige skulle försöka framföra en hälsning till Rosina och Edvin Palmkron. Han hade även sammanträffat med en estländare vid namn Karl Kosemaa, vilken tidigare hetat Lauritzon. Hans syster, Alida Lauritzon hade gift sig med den estlands-svenske pastorn, Herbert Söderberg ev. Söderholm. Denne Lauritzon-Kosemaa ville ha fram en hälsning till systemen och samtidigt meddela att bröderna August och Johannes befunnit sig i Ryssland, men troligtvis äro döda.

Några svenskar hade Gottlieb icke hört omtalas i Vorkuta med undantag för en musiker eller kompositör, som kallade sig Pariser och som utgav sig för att vara svensk. Gottlieb ansåg det dock vara mycket tvivelaktigt om han verkligen var svensk.

Då Gottlieb såsom tidigare nämnts sammanträffade med Oswald Harjo berättade denne att han under agentnamnet Furumo arbetat åt ryssarna i Kirkenes, men då han av fruktan för tyskarna sökt sig över till Murmansk blivit häktad av ryssarna, misstänkt för spioneri. Han hade sedan passerat genom en massa olika ryska fångläger. Han ville att Gottlieb skulle, om han kom till Sverige, framföra en varning mot två ryska agenter, som skulle arbeta i Sverige och troligtvis ha Göteborg som operationsbas. Gottlieb hade uppfattat namnen som (fonetiskt skrivet) Jöss Lipen och Olof Sanden. Att de skulle vara ryska agenter hade Harjo fått reda på under sin vistelse i Ryssland.

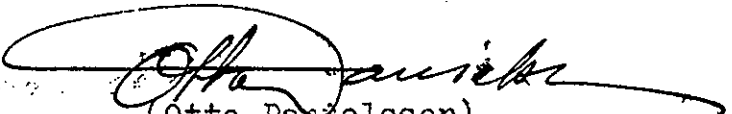
HEMLIG

Se anmärkning 3 sid. 1

- 9 -

Gottlieb kommer att stanna kvar i Borås, där hans hustru äger ett hus, intill troligen den 1 november, då han avreser till Bonn för att tillträda tjänst i tyska U.D. Till julen kommer han på besök till Sverige.

Stockholm den 1 september 1955.


(Otto Danielsson)

Köpenhamn den 1 september 1955.
Förtroligt.

5/9 Mr. Bent Friis -

SEP 1 Ad

Bröder,

Efter återkomsten hit efter somrastern har jag fått bekräftat det allmänna intrycket att somstern, utrikespolitiskt sett, varit lugn för Danmarks vidkommande. Vad som för närvarande förefaller ha största aktuella intresset är förhållandet till Sovjet och ankannerligen klanningarna här av Moskvas nya politik.

I motsats till Norges (och Sveriges) statsminister har hr E.C. Hansen icke emottagit någon som helst inbjudan till eller sondering om ett besök i Ryssland. Däremot har lantbruksminister Jens Smørum fått en dylik inbjudan redan för ett par veckor sedan, och det förklades att han accepterat denna utan att ha rådgjort med regeringschefen, som först efter åtskilliga dagar fick meddelandet av hr Smørum. Att den sistnämnda inbjudits och icke statsministern får säkerligen betraktas som taktiskt betonat. Man skulle med andra ord ha velat uppmuntra de lantbrukarkretsar som förmodas ha det största intresset av att få Ost-Västhandeln igång. Å andra sidan är väl industrien närmast mistrogen inför ett vidgat handelsutbyte med Sovjet, och politiskt sett föreligger i och för sig inga tecken på en lösning av

Utrikesrådet Jarring,
Stockholm.

Köp 1.9.55 E-F/CJ

Ad

tankbåtsproblemet. Handeln med Ryssland och öststaterna är ju emellertid ett högst betydelsefullt danskt problem, och hr Ernst Christensen har i sina första uttalanden till pressen som minister kraftigt understrukat förhoppningen om största möjliga handelsutbyte österut. Enligt vad jag förtroligt erfarit avser man att till den eljest helt lantbruksbetonade delegationen foga utrikesministeriets handelschef, hr Erling Kristensen. Detta för att skaffa bättre balans i den danska representationen, men ej med sikte på något slag av handelsförhandlingar vartill man fortfarande från regeringens sida inte vill ta något initiativ.

Det ryska initiativet till upphöjandet av legationerna i Köpenhamn, respektive Moskva till ambassader måste givetvis betraktas som en av Sovjets många vänliga gester vänterut under senare tid. Initiativet togs först efter det att agrément begärts och beviljats för en ny rysk minister här. Härifrån har man också givit agrément för dem som ambassader och begärt dylikt för minister Birch. Man väntar sig att ambassadörutbytet skall bli klart under den närmaste tiden. Eftersom det är för departementet välbekant, vill jag här erinra om att danskarna -- sedan man i Moskva på sin tid ganska klart motiverat vägran att utbyta ambassadörer med Danmarks förändrade politik -- avhållit sig från varje initiativ i denna sak. Hr Birchs företrädare torde, med hänsyn till tecknen på osslag till ett mildare politiskt klimat, en gång ha suggererat en sändning men fått avslag från utrikesministeriet.

Som en välvillig gest mot Danmark bör väl även antecknas ett nyligen emottaget erbjudande från Moskva att hit repatriera fyra danska medborgare som suttit fängslade som krigsförbrytare. På grundval av de från rysk sida lämnade meddelandena kunde man här identifiera alltså en (måjligen två), men erbjudandet har likväl i sin helhet accepterats. Risken att få några stycken icke-danskar på halsen kan -- i varje fall ur säkerhetstjänstens synvinkel -- i någon

man kompenseras av utsikten att från den förvärva några nyttiga upplysningar. Ur den synpunkten bör jag väl, när tiden kommer, liksom tidigare be utrikesministeriet låta fråga vederbörande om Raoul Wallenberg?

Vad inrikespolitiken angår har man i en del radikala tidningar antytt att statsminister H.C. Hansen skulle överväga utskrivande av val till folketinget inom den närmaste tiden. Syftet skulle vara att skapa större klarhet i den politiska situationen. Samtidigt har man sökt geva gillande att tidpunkten för ett val just nu skulle vara gynnsam för regeringspartiet. Självtorde emellertid hr H.C. Hansen inte ungås med dylika planer.

H. Beck-Friis

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen.

STOCKHOLM			2/9	19 55
N:o	12✓	BUD Chiffer	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD.	GR.	MÅL.		
P	2	Eu ^I		

h/ Svensk
Haag

Enligt meddelande i pressen skulle tio holländare
ha återvänt från fångenskap i Sovjetunionen. Om
denna uppgift riktig önska vi självfallet ni på
sedvanligt sätt söka utfråga dessa.

Cabinet

Exp. 2/9 12 nr 1115

Jarring/DS.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

kartor över Ryssland

STOCKHOLM
Stockholm den 2 september 1955.

Förtroligt.

N:o

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL

Eu^I

Broder,

Med anledning av Ditt handbrev den 11 augusti 1955
bad jag UD:s bibliotek tillsätta Dig diverse kartor
över europeiska och asiatiska Ryssland och antar jag
att de vid detta laget kommit Dig tillhanda.

Jarring

Envoyén Allard,

Wien.

exp. 3/9-55
JS.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTETTelegram

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM		3/9	1955
N:o	6/V	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MÅL.	
P	2	Eu ^I	

Svensk

Wien

Enligt Gottlieb som nu förhörts här har en österrikisk överstelöjtnant Leopold Nitsche, bosatt i en förort till Salzburg vid namn Parsch, Fuggarstrasse 5, meddelat att han i lägret Revta, nära Sverdlovsk, sammanträffat med en Raoul Wallenberger. Sök kontakt med Nitsche för sedvanlig utfrågning. Ytterligare detaljer om Nitsches uppgifter om Wallenberger översändes med kurir.

Cabinet

478

Exp. 3/9 1215 Rhin

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Telegram

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM		3/9	1955
N:o	4V	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MÅL.	
P	2	Eu ^I	

Generalkonsulatet
Hamburg

89 Ni bör på sedvanligt sätt utfråga Erich Thiede, ✓
bosatt Kiel, Bülowstrasse 7, telefon 44 889.
För eder information kan meddelas att Thiede på
sommaren 1948 suttit i Lefortovskaja.

Cabinet

910 3/9 120021

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM		
Stockholm den 5 september 1955. ¹⁹		
<u>Strängt förtroligt och personligt.</u>		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Broder,

Härmed endast några rader för att bekräfta, att vi vore tacksemla om Du, som Du föreslagit i Ditt handbrev till mig den 1 september, ville låta utfråga de danskar, som kan tänkas bli utsläppta från Sovjetunionen, om Wallenberg.

(Gunnar Jarring)

Ambassadören Friherre Beck-Friis,
K ö p e n h a m n .
- - - - -

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

STOCKHOLM 3 september 1955.

~~Personligt och strängt förtro-~~
~~ligt.~~

1 bBL.

INK. D. N:o

AVD.

P

GR.

2

MÅL.

Eu^I

Broder,

•/•

I anslutning till meddelande i särskild ordning
angående Leopold Nitsche översänder jag en kopia av en
promemoria, som upprättats av Danielsson angående hans
samtal med Gottlieb. I denna ingår på sid. 7 + 8 de
uppgifter som Nitsche lämnade angående Raoul Wallen-
berger.

(Gunnar Jarring)

Envoyén Allard,

Wien.

- - - - -

exp. 3/9-55
B.

479

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN
efterforskningar

Wien den 6 september 1955.

Nr 585. 3 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

Jarring/DS
22/9

HEMLIG.
a + b
Danielsson, f.k.
u. Jarring.

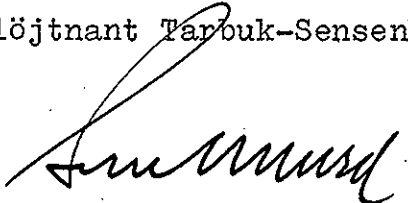
exp. 22/9-55
JS

AK
Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.
Härmed får jag vördsamt insända promemorior över
samtal med de från rysk fångenskap återvända österrikiska
medborgarna:

Alfred Cretnik,

Fru Heimroth (moder till Ernst Huber) och
överstelöjtnant Tarbuk-Sensenhorst.


Sven Allard

480

Cr

Strängt förtrolig.

P.M. /

över samtal med Alfred Cretnik den 30 augusti 1955.

Alfred Cretnik, verkmästare, "Werkzeugspezialist",
Hernalser Hauptstrasse 182/5, Wien.

Cretniks namn har erhållits av dr Maximilian Manfred
men jag har även hört talas om honom från andra återvända
krigsfångar, exempelvis omnämndes Cretnik av Victor Hahn (571
B.29.8.55.). Cretnik karakteriserades av Hahn som "Klopfer"
och nära förbunden med Manfred.

Cretnik begav sig i egenskap av verktygsspecialist
frivilligt till Sovjetunionen, där han under åren 1931-1933 ar-
betade i kanonfabriken Barikade, under åren 1933-1935 i en fab-
rik Kramatorskaja, under åren 1935-1937 i lokomotivfabriken
Oktoberrevolutionen i Vorosjilovgrad.

Det framgick icke av samtalet, om Cretnik vid denna
tid hade kommunistiska sympatier. Cretnik framhöll endast, att
han begivit sig till Sovjetunionen för att arbeta såsom spe-
cialist, men det är väl att förmoda, att han vid denna tid va-
rit kommunist.

Den 21 september 1937 häktades Cretnik vid ett besök
i Stalingrad och anklagades för spioneri. Han fördes till Sta-
lino, dit han anlände i oktober 1937. Den 9 februari 1938 för-
des han till fängelset Lokajonofka i Kiev, där han vistades ti-
den 21 april 1938, varefter han frigavs och sändes till Berlin
Den 9 maj 1938 återkom han till Wien.

Cretnik tog anställning i oljeraffinaderiet Vösen-
dorf, "vilket efter ryssarnas intåg förvaltades av dem, ehuru
raffinaderiet icke var ett USIA-företag i egentlig mening".
Den 17 juli 1950 häktades Cretnik av ryssarna. Han fördes till
det ryskkontrollerade österrikiska poliskommissariatet i As-
kersdorf i Wien, där han förvarades till den 5 augusti 1950.

Därefter fördes han till kommissariatet i Hartmuthstrasse, där han förvarades till den 1 december 1950. Därefter satt Cretnik häktad intill den 19 april 1951 i "Hoyos-palatset" i Wien. Därifrån sändes han till Neunkirchen, varifrån han i ensamtransport fördes till Lemberg den 2 juli 1951. Transporten skedde i en postvagn, inredd med små celler. Efter en dags uppehåll i Lemberg fördes Cretnik till Moskva, där han inträffade den 9 juli. Han insattes i en med endast elektriskt ljus upplyst cell i Butirki och vistades där ensam i 6 veckor. Cellens nr var 225 och belägen i l.Stock d.v.s. andra våningen efter svenska begrepp. Den 11 augusti 1951 flyttades Cretnik till cell 229 i 3:e våningen, där han satt ävenledes ensam till den 2 september 1951, då han transporterades till Verchne Uralsk, dit han ankom den 7 september 1951. I Verchne Uralsk vistades Cretnik till den 11 april 1954 och satt stora delar av denna tid ensam eller endast tillsammans med ytterligare en eller två personer. Under tre veckor efter ankomsten till Verchne Uralsk satt Cretnik i cell nr 31 och den 21 februari 1952 infördes en österrikisk medborgare vid namn Kurzböck. Från cell nr 31 fördes Cretnik den 7 februari 1953 till cell nr 17 i Stock 3, d.v.s. översta våningen i fängelset. Där fick han dela cell med österrikarna Josef Vollmeier och Josef Schweinberger. Såväl Kurzböck som Vollmeier och Schweinberger lär hava återkommit från den ryska fångenskapen. Den 5 september 1953 utfördes Schweinberger ur cell nr 17 och ersattes med en rysk fånge vid namn Anatole Orlof från Konstantinofka. "Orlof konstaterades snart vara cellspion." Den 7 februari 1953 fördes Cretnik till cell nr 38 i Stock 1, d.v.s. bottenvåningen. Där delade han cell med Oberst Tarbuk från Wien, broder till den i 545 B.23.8.55. omnämnde generalen Tarbuk-Sensenhorst. (Överste Tarbuk har återvänt och kommer att kontaktas av beskickningen). I cell nr 38 fanns även en lett vid namn Rudolf Kisis från Riga, vilken tidigare varit anställd i det lettiska handelsministeriet. Kisis hade bett Cretnik, att "när han bleve fri, han skulle underrätta den s.k. lettiska exilregeringen i Stockholm om, att Kisis var i rysk fångenskap". Sedermera hade Cretnik erfarit av andra fångar, att Kisis numera vistas i Wladimir under adress Postfach Moskva 5110/49. I cell nr 38 har Cretnik även suttit tillsammans med en amerikansk medborgare, Mikel Feingersch (Feingersch har omnämnts av Stöger, som sade, att Feingersch vistades i Alexandrovsk (se 570 B.26.8.55.)). Han

hade även i denna cell sammanträffat med Otto Eisenhauer (ävenledes omnämnd av Victor Hahn 571 B.29.8.55.). Cretnik kunde i likhet med Hahn omtala, att Feingersch egentligen vore bosatt i Etiopien, men att han för närvarande lär vistas i Wien. Ävenledes i cell nr 38 hade Cretnik sammanträffat med Otto Wessely och en dr Gönnner från Graz.

Den 5 mars 1954 flyttades Cretnik från cell nr 38 till cell nr 34 i bottenvåningen, där han vistades till den 11 april 1954. I cell nr 34 satt Cretnik tillsammans med Kisis, Tarbuk, Wessely och Eisenhauer. Den 11 april 1954 fördes Cretnik till Wladimir, dit han ankom den 24 april och insattes i cell nr 67 i Stock 3, d.v.s. översta våningen. (Cell nr.67, Stock 3, Corpus 3). Även här fick Cretnik dela cell med överste Tarbuk. Cretnik vistades i cell nr 67 till den 7 mars 1955, då han fördes till sjukcellen nr 48 i Corpus 2. Här delade han cell med den tyske majoren och generalstabsofficeren Ernst Keitel, son till fältmarskalken Keitel. Den 12 mars opererades Cretnik för bräck. Den 4 april 1955 infördes generallöjtnanten Bentivegni, som bekant chef för Abteilung III i tyska Abwehr, i sjukcellen. Bentivegni hade fått ett nervsammanbrott och kunde knappast tala mer. Den 19 maj 1955 fördes Cretnik för frigivning till Potmar, dit han anlände den 21 juni och sedermera till Wiener Neustadt, dit han anlände den 25 juni 1955.

Tillfrågad om han kände dr Maximilian Manfred meddelade Cretnik, att han gjort detta sedan ett 10-tal år tillbaka, alltså långt före fångenskapen. Cretnik tillfrågades, om han någon gång delat cell med Manfred, men detta förnekade han. Cretnik hade emellertid dagligen "telefonerat" med Manfred, som vistades i cell nr.68 i Wladimir. Cretnik framhöll vidare, med stor bestämdhet, att Manfred blott suttit i två olika celler i Wladimir (jfr Hahns vittnesmål). Tillfrågad om han visste vem som mer suttit i cell nr 68 meddelade Cretnik, att Rensinghoff gjort detta i april 1955.

På tal om övriga medfångar i Wladimir sade Cretnik, att fru Stelzer suttit i cell nr 37, Corpus 3 i Wladimir. Han visste icke i vilken cell Stelzer själv suttit men trodde, att en "ingenjör Hans Svoboda i Wiener Neustadt" skulle känna till detta.

I anslutning till Hahns vittnesmål (571 B.29.8.55.) frågade jag Cretnik, om han kände någon, som suttit i cell nr

17 i Wladimir. Cretnik trodde sig kunna erinra, att en viss Josef Tuček och "en vid namn Schuster" suttit i cell nr 17. Jag nämnde i förbigående namnet Huber, varpå Cretnik sade, att han i cell nr 67 i Wladimir sammanträffat med en Anton Huber. Tillsammans med denne Huber hade Cretnik för övrig gjort upp namnlistor på medfångar under vistelsen i Potmar. Dessa listor lovade Cretnik att vid tillfälle visa beskickningen. Den i Hahns vittnesmål omnämnde majoren Granitschek kände även Cretnik till och han kunde ävenledes korrigera stavningen till Gammillschegg.

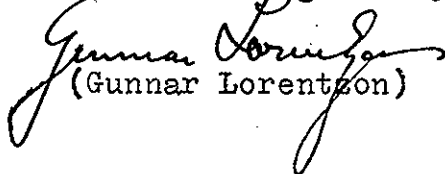
Cretnik gjorde ett relativt redigt intryck och han lämnade data med mycket stor precision. Han var översvallande tillmötesgående och gav närmast intrycket av att vara en glad garçon. Braunerhielm, som även var närvarande under samtalet med Cretnik, fann, att Cretnik till typ och uppträdande mycket liknade Manfred, ehuru Cretnik är ännu mera lättillgänglig än Manfred. Manfred har vidare uppgivit, att han haft Cretnik såsom "sekreterare" vid upprättandet av sina namnlistor, som han medfört ur fångenskapen. Cretnik tycktes emellertid inte vara medveten om, att Manfred betraktade honom som sin medhjälpare, ehuru de båda haft flitig kontakt med varandra och utbytt upplysningar.

Cretnik nämnde följande namn på tyska diplomater i Wladimir, som Manfred också nämnt (487 B.2.8.55.):

Attachén Langer, Bukarest
Kanslisten Wittern, Sofia
Kanslisten Muschl, Sofia
General Gerstenberg, Bukarest
en general Hansen el.dyl., Bukarest
samt österrikiske generalen Angélis.

Det är svårt att bilda sig en uppfattning om Cretniks tillförlitlighet men det är väl att förmoda, att Cretnik till större delen endast relaterat fakta.

Wien den 31 augusti 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Strängt förtrolig.

P.M.

Över samtal med fru Heimroth den 31 augusti 1955 angående
sonen Ernst Huber.

Fru Heimroth, tidigare gift Huber, bosatt Wien III.,
Klimschgasse 13/4. Fru Heimroths adress har erhållits av stats-
polisen

Vid kontroll i inrikesministeriet visade det sig,
att Ernst Huber (se 571 B.29.8.55.) icke återvänt från den
ryska fångenskapen. Jag uppsökte därför Hubers moder för att
kontrollera Victor Hahns uppgifter om Huber.

Fru Heimroth är i 70-80-årsåldern och mycket tård.
Hon synes vara åderförkalkad men kunde dock komma med en del
upplysningar. Hon berättade, att sonen Ernst tillfångatogs i
augusti 1944 i Craiova i Rumänien. På min fråga, vad sonen haft
för uppgifter, svarade hon utan någon tvekan, att han var "Fun-
ker in Abwehr und er hat sogar funken unterrichtet". Tillfrågad
vilken grad Huber hade, svarade hon omedelbart: "Obergefreiter"
(dessa uppgifter stämma helt överens med Hahns uppgifter om
Ernst Huber).

På min fråga, om fru Heimroth uppsökts av från Ryss-
land återvända fångar, meddelade hon, att hon endast haft kon-
takt med två stycken, nämligen majoren Gamillschegg (se samtal
med Hahn 571 B.29.8.55. och med Cretnik 585 B.6.9.55.), samt
med Wolfgang Richter, vilken även träffat Huber i fångenskapen.
Fru Heimroth kunde icke exakt erinra sig, var det var, som Hu-
ber träffat Richter, men hon ville minnas, att hennes son en
gång tillsammans med Richter flugit från fängelset, där de vis-
tades till Moskva för förhör. Beskickningen kommer snarast för-
söka få kontakt med Wolfgang Richter.

Wien den 1 september 1955.

Gunnar Lorentzen
(Gunnar Lorentzen)

482

Strängt förtrolig.

P.M.

Över samtal med överstelöjtnant Robert Tarbuk-Sensenhorst
den 1 september 1955.

Överstelöjtnant Robert Tarbuk-Sensenhorst, Gärtner-
gasse 10, Linz. Tarbuds namn har erhållits av makan till gene-
ralen Hans Tarbuk-Sensenhorst (545 B.23.8.55.) vilken är bro-
der till Robert Tarbuk.

Tarbuk hör till de 73 s.k. krigsförbrytarna.

Överstelöjtnant Tarbuk hade just blivit intagen på
sjukhuset i Linz för vård av de skador han ådragit sig under
den ryska fångenskapen. Han tog dock emot mig på sjukhuset till
sammans med sin maka. Med anledning av att Tarbuk var sjuk och
att samtalet fördes i en sjukhushall blev det mycket kort. På
min inledande fråga om Tarbuk under fångenskapen sammanträffat
med skandinaver, sade han bestämt, att så icke var fallet. På
min fråga om han vistats i något Moskvafängelset, meddelade Tar-
buk, att han suttit i Lefortofskaja, cell nr 278 i översta vå-
ningen under tiden november 1947 - maj 1948 samt i Butirki från
maj 1955 till avtransporten den 6 augusti 1955.

I dessa fängelser hade han endast haft förbindelse
med balter.

I Wladimir vistades Tarbuk från maj 1954 till maj
1955 i cell nr 70, Stock 3, d.v.s. översta våningen. Jag fråga-
de Tarbuk, om han kände till några fångar, som suttit i cell nr
17 (den cell i vilken Ernst Huber skulle ha vistats), varpå
Tarbuk svarade, att där måste "Eisenhauer och en bankdirektör
Stadeska ha suttit". Tarbuk förklarade spontant, att Eisenhauer
vore en förträfflig man och så vore även majoren Gamillischegg
och dr Otto Hesch. Däremot fördömde han dr Maximilian Manfred
och då jag nämnde Cretniks namn, utbrast Tarbuk "der ist ja
ein Verbrecher".

Jag återförde därefter samtalet till fångarna i cell
nr 17, men Tarbuk kunde icke erinra sig ytterligare namn. Jag

nämnde då namnet Huber, varpå Tarbuk sade, att "det finns ju så många Huber, men jag hörde i Wladimir talas om en Huber, som handlade med gravstenar någonstans vid Simmeringer Hauptstrasse."

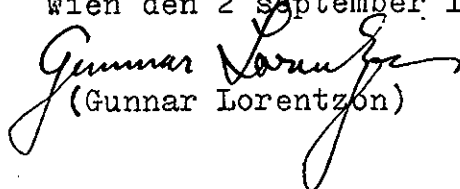
Jag frågade därefter, vilket sätt man begagnade vid kommuniserandet mellan medfångarna, varpå Tarbuk svarade, att man dels "telefonerat" dels knackat. Jag frågade, vilket knackningssystem, som använts, och han svarade, att det var uteslutande morsesystemet. På min fråga hur det kom sig, att fångarna i allmänhet kunde morsesystemet, svarade Tarbuk, att det icke alls var så konstigt, då det nästan alltid "i varje cell fanns någon, som var telegrafist; förresten vill jag minnas, att Huber var telegrafist". (De om Huber lämnade uppgifterna stämma med vad vi tidigare erfarit om Ernst Huber).

Tillfrågad om han under sin fångenskap sammanträffat med general Stahell, svarade Tarbuk, att han aldrig hört talas om en sådan general. Han betonade emellertid, att det mycket väl kunde finnas en "SS-general" med det namnet, som han icke kände till. SS-männen i fångenskap lade sig ofta till med generalstitlar.

Tarbuk kunde bekräfta, att majoren Ernst Keitel vistades i Wladimir och att han opererades för bräck i cell nr 47 i corpus 2. Tarbuk var alldeles säker på, att det var cell nr 47. (Cretnik har angivit cell nr 48 och har tydligen velat göra sig intressant genom att påstå att ha delat cell med Keitel). Tarbuk gjorde ett mycket gott intryck och förklarade sig beredd att efter sjukhusvistelsen föra ytterligare samtal med mig. Hans åkomma synes vara av nervös art och han har spasmodiska ryckningar i ansiktet.

På återresan från Linz sökte jag få kontakt med Karl Schickelgruber (se 435 B.16.7.55.) och fotografen Werner Schneider, vilkas adresser erhållits av statspolisen och vilka båda skulle vara bosatta i Amstätt mellan Linz och Wien. Hos den lokala polismyndigheten erfor jag, att såväl Schickelgruber som Schneider nyligen flyttat och erhöll deras nuvarande adresser. Det tycks taga mycket lång tid, innan adressförändringar, som anmälas till den lokala polismyndigheten, bliva registrerade i Wien.

Wien den 2 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM
Stockholm den 9 september 1955.~~Personligt och strängt förtroligt.~~

N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Broder,

Enligt uppgift i radion skulle tyska Röda Korset till sovjetiska Röda Korset ha överlämnat fullständiga listor över de tyskar, som anses fortfarande befinna sig i rysk fångenskap. Det skulle för oss vara av största värde att få ta del av dessa listor, närmast med tanke på att få fastställt om följande vittnen i Wallenbergs-affären kan tänkas vara upptagna å listorna:

Supprian, Karl; generalsekreterare vid tyska kulturinstitute i Bukarest.

Wallestein, ev. Wallenstein, Ernst Ludwig; "handelsagent vid tyska ambassaden" (möjligen Bukarest).

Roedel, Rödl el. Roedl; legationsråd vid tyska beskickningen i Bukarest.

Dietl, Albert; överste (ev. general)

Pörtzgen, Hermann; pressattaché vid tyska beskickningen i Sofia.

Hansen, Erik; general, anställd i Bukarest vid "deutsche Heeresmission".

Stahel, Stahell el. Stachel, Rainer; generallöjtnant.

Spalcke, Spalke; generalmajor, militärattaché vid tyska beskickningen i Bukarest.

Biermann, Heinrich; anställd vid tyska beskickningen i Sofia

Stelzer, Gerhard; legationsråd vid tyska beskickningen i Bukarest.

Rensinghoff, Bernhard; anställd vid tyska beskickningen i Bukarest.

Laarmann, Albert, dr.; chef för informationstjänsten vid tyska beskickningen i Bukarest.

Skatulla, Johann.

Waldschmidt, Karl; chaufför vid tyska beskickningen i Sofia.

Envoyén K u m l i n ,

B o n n .

exp. 10/9-55
JS.

4

Lorke, Paul; (f. 14.12.21 i Breslau).

Divish, Hanns, tolk vid tyska beskickningen i Sofia.

Starke, Gotthold, beskickningsråd vid tyska beskickningen i Moskva.

Bekerle, Adolf-Heinz; tysk minister i Sofia.

Gerstenberg, Alfred; general.

Gentz; journalist.

Styhler, Helmut.

Det gäller naturligtvis för oss att gå diskret tillväga. Det vore riskabelt att till tyskarna utlämna ovanstående namnförteckning. Om namnen skulle hamna hos en rysk agent, skulle dessa personer aldrig komma ut ur Sovjetunionen. Därför vore det, trots att det gäller mycket långa listor, önskvärt att t.ex. Göransson själv får se listorna och alltså har möjlighet att utan tysk inblandning konstatera om våra "kronvittnen" finnas med på listorna. Möjligen är listorna så gigantiska, att en granskning är svår. Är de uppställda i alfabetisk ordning, borde dock arbetet vara utförbart.

(Arne S. Lundberg)

Råd-Lapp.

Rom den 8 september 1955.

artikel om R. Wallenberg
i den italienska vecko-
tidningen "Oggi".

Nr. 565

i bil.
(i 5 ex.)

P 2

Kab. sek. M

Pol. chef. L



INK. UTRIKES DEPT.		
D. No 48 565		
10 SEP 1955		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	En I

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

83
För det intresse densamma må erbjuda får jag vördsamt
./.. i 5 exemplar insända en artikel ur den italienska vecko-
tidningen "Oggi" (Milano) den 8 september 1955 om Raoul
Wallenbergs försvinnande. I artikeln, vilken är daterad från
Stockholm i augusti, påpekas det, att i Sverige finnes "en
sammanslutning för Raoul Wallenbergs repatriering, vilken
bestode av 600.000 medlemmar", varav man kunde sluta sig till
den betydelse fallet gäves i Sverige.

Wallenbergs mission till Budapest och hans arbete där-
städes skildras därefter kanske något romantiserat. Bland
annat skulle han ha bildat ett "irreguljärt band", vilket
plundrat en tysk militärdepå för att komma över tyska uni-
former. Vidare sades han, iklädd en tysk SS-uniform, med
några djärva mäns bistånd ha stormat ett tåg och hjälpt om-
kring tretusen personer, vilka skulle deporterats, att fly.

Artikeln omnämner de försök, vilka från svensk sida

gjorts för att finna spår efter den försvunne, samt de démarches hos de sovjetryska myndigheterna, vilka företagits. Elva svenska noter i ärendet hade lämnats obesvarade och de ryska myndigheternas tes vore, att Wallenberg bragts om livet av Gestapo. När sedan Ungerns minister i Stockholm meddelade, att Wallenberg "mördats av Szallasy's grönskjortor", hade den svenska folkopinionen kraftigt reagerat. En begäran om upplysningar i fallet, undertecknad av "en och en halv miljon människor" hade riktats till de sovjetryska myndigheterna. Visjinsky hade svarat att Wallenberg troligtvis mördats av Szallasy's agenter samt att han vore okänd för de ryska myndigheterna.

Fallet Wallenberg hade åter aktualiserats genom den i Dagens Nyheter publicerade artikelserien av den italienske diplomaten Claudio de Mohr, vari denne omtalade att Wallenberg den 21 april 1945 befunnit sig i Lefortovskaia-fängelset i Moskva. Ett annat tecken på att Wallenberg befunne sig i livet samt att han dömts för något slags brott vore, heter det i artikeln, att ett monument över honom bortförts och en minnetavla på ett av de av Wallenberg för sin verksamhet inköpta husen i Budapest avlägsnats. Varför frågar sig artikelförfattaren?

Hela Sverige väntade sedan 10 år tillbaka på att få veta sanningen.

E. Rosenblad

(E. Rosenblad)

8-9-55 11.38
skr. nr. 585 den. 8.9.55
P 28

DURA DA DIECI ANNI IL MISTERO DELL'EROE SVEDESE

Il diplomatico svedese Raul Wallenberg, che salvò migliaia di connazionali durante la guerra, fu prelevato dai sovietici nel 1945: dopo di allora nessuno l'ha più visto

Corrispondenza di GIORGIO VENTURI

Stoccolma, agosto
Un paio di settimane fa la Pravda pubblicò una breve notizia per rendere noto che "il dottor Raul Wallenberg" era stato insignito di un'alta decorazione sovietica. Questo semplice annuncio bastò a far saltare in aria il ministero degli esteri svedese che da dieci anni va tempestando il Cremlino con una sola, grave domanda: «Dov'è Raul Wallenberg?». La scomparsa di questo autentico eroe della Svezia moderna, è sempre patata così strana e inquietante che gli stessi funzionari del ministero degli esteri svedesi, alla lettura della Pravda, si sono guardati in volto sbalorditi: poi, ragionando con mente più calma, hanno deciso che, con ogni probabilità, deve trattarsi di un sia pur strano caso di omonimia. Così l'eccezionale "caso Wallenberg" continua a restare oscuro.

L'ANGELO DEI DISPERATI

In Svezia esiste una associazione "per il rimpatrio di Raul Wallenberg" forte di seicentomila membri e questo può bastare per chi voglia comprendere l'importanza del caso. Nato nel 1912 nella Svezia meridionale, ultimo rampollo di una delle più ricche e nobili famiglie svedesi, Raul Wallenberg non volle mai rassegnarsi a condurre una vita comoda e brillante, ma vuota. Aveva tutto quanto si può immaginare dal punto di vista materiale: una immensa fortuna, tutte le porte aperte, un corpo atletico, una non comune conoscenza delle lingue. Ma, dopo essersi laureato all'università di Michigan, egli si spostò in Palestina, nell'Africa del sud e nei Balcani. Infine entrò nella carriera diplomatica e nel '42 fu inviato a Budapest, primo segretario presso quella legazione di Svezia. Verso la fine del 1943, a Londra e a Washington si notò con viva preoccupazione che le supreme autorità magiare, e segnatamente il reggente Horthy, non riuscivano più a contenere le sempre maggiori pretese tedesche. Sino allora, bene o male, la polizia germanica non era mai riuscita a far accettare il proprio punto di vista al governo di Budapest, un punto di vista secondo il quale i legittimi interessi degli ebrei, dei partigiani agrari e socialdemocratici e naturalmente gli israeliti avrebbero dovuto essere tutti arrestati, spediti in Germania nei soliti carri bestiame. Gli americani si misero in contatto con la Croce Rossa svedese che, a sua volta, si rivolse a Raul Wallenberg, chiedendogli se poteva assumersi la protezione di tutti i perseguitati. Il giovane diplomatico accettò con entusiasmo: e forse proprio da quel momento egli cominciò a vivere la vita che aveva sempre sognato.

In breve Raul Wallenberg divenne l'angelo custode di centinaia di migliaia di disperati. Munito di un ingentissimo fondo in dollari, egli usò l'arma della corruzione con la medesima costanza di quella della persuasione. Organizzò una "banda irregolare" composta di giovani audacissimi, che con un riuscito colpo di mano riuscirono a svaligare un deposito di uniformi tedesche e a servirvene, unitamente a falsi documenti. Quando né corruzione né astuzia riuscivano a portare i frutti attesi, Raul Wallenberg non esi-

tò mai a mettere in gioco la propria vita. Andrea Falk, nel suo volume *Terra due volte promessa*, racconta come una notte il diplomatico svedese — uno strano diplomatico per la verità — indossasse egli stesso la divisa di capitano della SS per guidare un manipolo di audaci all'assalto di un treno di deportati diretti in Germania, riuscendo a far evadere circa tremila persone. Un giorno infine, non sapendo più dove nascondere i suoi protetti, Raul Wallenberg fece sapere alle autorità di aver acquistato un blocco di 36 caseggiati per conto del governo svedese e che da quel momento appartamenti e abitanti erano sotto la sua protezione. Fece applicare lo scudo svedese a tutte le porte e rimase a vedere cosa sarebbe accaduto.

"SARÒ OSPITE O PRIGIONIERO?"

Non accadde niente sino a quando il reggente Horthy non venne rovesciato dal Szallasi, amico e sostenitore dei nazisti. Allora i 36 mila ospiti di Wallenberg ed egli stesso furono costretti a disperdersi e a nascondersi. Egli trovò rifugio in un sotterraneo della Benczur utca, da dove continuò a dirigere la sua "milizia segreta", ma risparmiando se stesso. La capitale ungherese era assediata e viveva la sua terribile agonia. Impossibilitati a far partire per la Germania gli arrestati, i tedeschi li avevano tutti confinati nel blocco di case "comperate" da Raul Wallenberg. E circa ventimila persone si pigliavano nelle fragili dimore, assolutamente indifese contro le granate sovietiche che piovevano sempre più numerose e contro le probabili rappresaglie dei vinti. Un giorno infatti si seppe che il gen. Schmidhuber, comandante delle truppe tedesche, aveva ordinato di minare il blocco di caseggiati per farlo saltare al momento della ritirata. Allora Raul Wallenberg portò a termine l'atto più eroico della sua vita. Uscì dal rifugio e si presentò al generale germanico: «Signor generale», gli disse, «lei sa chi sono e che io non mento. Ho l'onore di farle sapere che se lei non ritira l'ordine di minare il blocco di case appartenente al mio Paese, io provvederò personalmente a che i russi la impicchino appena saranno qui». Il gen. Schmidhuber cedette. Pochi giorni dopo arrivarono le truppe sovietiche.

Invitato da tre ufficiali sovietici a seguirli al Q.G. del maresciallo Malinovsky, Raul Wallenberg, prima di uscire, disse pensoso ai suoi amici: «Sarò loro ospite o prigioniero? Vorrei proprio saperlo!». Era il 17 gennaio del 1945. Da quel giorno nessuno ha più visto Raul Wallenberg.

In principio, rispondendo alle autorità svedesi che domandavano dove fosse andato a finire il loro consigliere di Legazione, i russi diedero risposte tranquillizzanti. Il sottosegretario agli esteri Dekanosov fece sapere che "si trovava sotto la protezione dell'Armata Rossa". Ma qualche settimana dopo, di punto in bianco, le cose mutavano. La celebre signora Kollontai, ambasciatrice sovietica a Stoccolma, alla madre dello scomparso che chiedeva ansiosamente notizie, fece capire che c'era qualcosa di loto a carico del giovane diplomatico. E alla richiesta di spiegazioni da parte del ministero degli esteri svedese, ri-

spondeva: «Vedremo cosa si potrà fare perché ritorni». Undici consecutive note svedesi a Mosca rimasero senza risposta. Sinché un bel giorno Radio Kossuth, la nuova stazione radiofonica di Budapest, annunciò che Raul Wallenberg "era stato assassinato dalla Ghestapo". E questa divenne la versione ufficiale di Mosca. Due anni dopo il ministro di Svezia presso il Cremlino riusciva ad avere un colloquio con Stalin sull'argomento. La vecchia volpe parve sorpresa, disse che non aveva mai sentito parlare del signor Wallenberg: ma promise che lo avrebbe fatto ricercare. L'indignazione svedese scoppiò qualche settimana dopo, quando il nuovo ministro d'Ungheria a Stoccolma, compagno Wilhelm Boehm, ebbe a dichiarare: «Sulla strada che conduce a Debrecen sono stati ritrovati indizi che permettono ora di stabilire che Wallenberg e i tre ufficiali sovietici che lo accompagnavano sono stati assassinati dalle "camice verdi" di Szallasi». Una simile impudenza fece perdere la testa ai pur pacifici svedesi. Un coro di proteste si levò da tutto il Paese, un milione e mezzo di persone firmò una richiesta di notizie che venne inviata al governo di Mosca. E allora Viscinsky fece sapere che «Wallenberg, verosimilmente assassinato dagli agenti di Szallasi... non si trova nell'U.R.S.S. ed è totalmente sconosciuto alle autorità sovietiche». Poi il silenzio divenne assoluto.

LA TARGA DIVELTA

Nel 1952 la Svezia ha insignito Raul Wallenberg della più alta decorazione nazionale *"Illis quorum meruerit labores"*. Non alla memoria, naturalmente. La faccenda ritornò a galla l'anno dopo, quando il quotidiano svedese *Dagens Nyheter* pubblicò gli articoli del diplomatico italiano Claudio de Mohr, appena liberato dal carcere sovietico e attuale addetto stampa a Madrid, dai quali si apprendeva che il 21 aprile del 1945, mediante il "telegrafo dei carcerati", Raul Wallenberg si era fatto vivo da una cella della prigione moscovita Le fortovskala. Si trovava in compagnia del diplomatico tedesco Roedel. Ma a partire dalla primavera del 1946 è stata perduta ogni traccia dello scomparso, benché vi sia ormai la prova che quando le autorità comuniste inventarono che era stato assassinato dalla Ghestapo o dalle "camice verdi", egli era bene in vita e prigioniero a Mosca. Dov'è Wallenberg?

C'è un altro sintomo che fa ritenere che egli sia in vita e sia anche stato condannato per chi sa mai quale colpa. Subito dopo la fine della guerra, le migliaia di persone che erano state salvate da Wallenberg gli avevano eretto un monumento, nel quale egli era raffigurato in un San Giorgio che abbatte il drago. Ebbene, nel maggio del 1949, il monumento veniva tolto dal piedestallo per essere trasferito — si disse — a Debrecen. Contemporaneamente dal muro maestro di una delle case "comperate" da Wallenberg veniva divelta una targa che ricordava lo splendido coraggio del diplomatico svedese. Perché? Ecco il mistero che sarebbe necessario svelare per poter infine arrivare alla verità. Una verità che tutta la Svezia attende da dieci anni.

Giorgio Venturi

Kod beryp.

12/9

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 10 september 1955.

Nr 594

2 bil.

samtal med Wolfgang Richter
och Otto Eisenhauer.

HP 1 Strängt förtrolig.

Jarring/DS
15/9

a + 2 b
Danielsson, f.k.
u.Jarring

sepp 15/9-58
VB.

PK

4/

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända promemorior över
samtal med de från rysk fångenskap återvända österrikiska
medborgarna

Wolfgang Richter och

Otto Eisenhauer.

Sven Allard

Sven Allard

484

63

Strängt förtrolig.

P.M.

över samtal med Wolfgang Richter den 6 september 1955.

Wolfgang Richter, notarie. Under kriget Hauptmann i tyska Abwehr. Richter tjänstgör som notarie i Tulln, ett samhälle cirka 40 km öster om Wien. Jag uppsökte Richter på kontoret. Hans namn har erhållits av fru Heimroth, moder till Ernst Huber.

Richter häktades den 18 juli 1945 i sitt kansli i Tulln. Efter en mycket kort sejour i Baden flögs han till Moskva, där han insattes i Lefortofskaja. Där vistades han till december 1945 i en cell i bottenvåningen. Cellens nummer kunde Richter icke rinra sig. Från Lefortofskaja fördes Richter till Butirki, där han satt till februari 1946. Därifrån fördes han via Sverdlovsk till lägret Ivdel i norra Ural, där han vistades till i slutet av april 1947, då han återfördes till Moskva och insattes i Lubljanka under åtta månader. I december 1947 återfördes Richter till Ivdel, där han vistades till februari 1951, då han fördes till Taichet. I Taichet satt Richter till oktober 1952, då han fördes till fängelset i Alexandrovsk, där han vistades tills han frigavs i juni 1955. Richter kunde icke erinra sig numren på de celler i vilka han suttit i de olika Moskva-fängelserna.

När jag kom in i Richters ämbetsrum i Tulln fick jag först legitimera mig, varefter Richter villigt svarade på alla frågor. På den första om han sammanträffat med skandinaver under fångenskapen i Ryssland, svarade han omedelbart nej. "Den enda jag hört talas om, är den svenske diplomaten, som försvann i Budapest vid krigsslutet 1945". Tillfrågad av vem han hört talas om den svenske diplomaten, sade Richter, att det var en österrikisk medfånge vid namn Ernst Huber, med vilken han delat cell i Butirki och därefter arbetat tillsammans med i Ivdel. Jag bad Richter berätta så mycket han kunde erinra sig om, vad Huber sagt om den svenske diplomaten. Richter ville minnas, att Huber icke talat om denne i Butirki, utan att det var först i Ivdel, som Huber talat om svensken. Richter kunde erinra sig,

att Huber berättat följande två episoder om svensken. Då Huber satt i Lefortofskaja (vilket alltså måste ha varit före december 1945) hade det från fängelsepersonalen anbefallts, att samtliga fångar skulle skruva av klack- och tåjärn på skodonen. Det hade alla gjort utom den svenske diplomaten, som under åberopande av sin diplomatiska immunitet "ställt till en fruktansvärd kravall". Huber hade säkert icke kommit ihåg denna episod och berättat den för Richter, därest svensken icke lyckats genomdriva sin vilja. Till alla medfångars stora förvåning läto ryssarna nämligen honom behålla sina skodonsbeslag och detta faktum var inom kort tid bekant i stora delar av fängelset.

Den andra episoden var, att Huber hade hört, att svensken hade tillfångatagits, då han i bil åkt ryssarna tillmötes i Budapest. Härutöver kunde Richter icke erinra sig någonting om, vad Huber berättat. Richter visste heller icke namnet på den svenske diplomaten.

Tillfrågad när han senast träffat Huber, svarade Richter, att han tillsammans med Huber förts till Moskva i slutet av april 1947 och att de där skiljts åt samt att han därefter icke hört talas om Huber, förrän han uppsökte dennes moder efter återkomsten till Wien. Richter hade varit av den uppfattningen att Huber avlidit.

Jag frågade om anledningen till att de båda förts till Moskva från Ivdal och han svarade, att det var för förhör och att färd sättet varit med tåg (ej med flyg, som Hubers moder angivit. Hon har tydligen förväxlat Richters resa från Baden till Moskva, vilken ju företogs med flyg). Vad förhöret beträffade, meddelade Richter, att han endast blivit utfrågad om sin tid i tyska Abwehr och han såväl som Huber hade under resan förutsatt, att förhöret skulle röra sig om detta ämne, då de ju båda varit anställda i Abwehr. Richter gjorde ingen som helst antydning om, att Huber skulle ha förts till Moskva med anledning av, att han kände till den svenske diplomaten.

Richter lovade att under de närmaste dagarna söka rekapitulera allt han visste om Huber och om vad denne berättat om svensken. Han skulle vidare söka erinra sig österrikiska medfångar, vilka varit i kontakt med Huber.

Wien den 6 september 1955.

Gunnar Lorentzon
(Gunnar Lorentzon)

Strängt förtrolig.

P.M.

över samtal med Otto Eisenhauer den 7 september 1955.

Otto Eisenhauer, Wien IX, Währingerstrasse 64/8. Eisenhauers namn har nämnts av flera återvända fångar (se 571 B.29.8.55. och 585 B.6.9.55. Tarbuks vittnesmål).

Eisenhauer var till italienarnas intåg hovstallmästare hos Kejsar Haile Selassie. Därefter flyttade han till Egypten och bodde tidvis i Kanada och kom år 1946 till Wien. I Wien umgicks Eisenhauer mycket med brittiska officerare, som han lärt känna i Egypten, dock endast såsom privatman. Vidare hade han en med egyptiskt nummer registrerad "elegant bil och detta var tydligen tillräckligt komprometterande för 10 års rysk fångenskap".

Den 9 april 1947 häktades Eisenhauer helt oförmodat på Schwarzenbergplatz i Wien av fem ryska soldater och fördes till kommandanturen i Plösslgasse, där han kvarhölls till oktober 1947. Då fördes Eisenhauer till Sopron, där han insattes i MGB-fängelset, "som ligger något utanför staden". Under fängelsevistelsen i Sopron ådömdes Eisenhauer 20 års arbetsläger för spionage. Han sammanträffade i Sopron med Hawlik (se 559 B.25.8.55.). Den 24 december 1947 transporterades Eisenhauer via Lemberg till Vorkuta, där han inträffade i februari 1948. I denna transport var även Hawlik med till Lemberg (stämmer med Hawliks vittnesmål). Till den 7 november 1948 arbetade Eisenhauer i schakt 8, läger 8 och därefter i schakt 7 intill januari 1949. Vid denna tidpunkt var Eisenhauer mycket sjuk och infördes till ett lasarett i närheten av Vorkuta, där han vistades till mars 1951. Därefter fördes han åter till schakt 40 - det modernaste schaktet i Vorkuta - där han arbetade till den 3 december 1951, då han transporterades till fängelset i Verchne Uralsk. I Verchne Uralsk insattes Eisenhauer i cell nr 40 i andra våningen (1.Stock). Den fånge, som fördes ur cellen, då Eisenhauer infördes, var minister Bekerle. I april 1954 fördes Eisenhauer till Wladimir, där han satt i tre olika celler allt

intill frigivningen. Cellerna lågo i bottenvåningen, men Eisenhower kunde icke erinra sig numren.

På min fråga om Eisenhower sammanträffat med skandinaver under fångenskapen, svarade han bestämt nej. Eisenhower hade suttit i samma cell som majoren Gamillschegg (se 571 B.29. 8.55.) och Ernst Huber. Om Huber berättade Eisenhower, att denne först 1954 fått dela cell med någon annan medfånge. Dessförinnan hade han alltid suttit i ensamcell utom under en tid, då han suttit i en tvåmanscell tillsammans med en vansinnig mexikanare. Eisenhower kunde icke erinra sig några ytterligare detaljer om Huber, annat än att denne tycktes ha "smittats av mexikanaren och själv numera gjorde ett virrigt intryck". Eisenhower visste även, att Huber sammanträffat med "generaler". Han sade sig vidare med Gamillschegg ha diskuterat anledningen till, att Huber förvarats i ensamcell. Det föreföll de båda herrarna högst besynnerligt, alldenstund Huber endast varit telegrafist i Abwehr och till och med direkt underordnad majoren Gamillschegg. Eisenhower ansåg, att den, som bäst kunde lämna upplysningar om Huber, vore Gamillschegg.

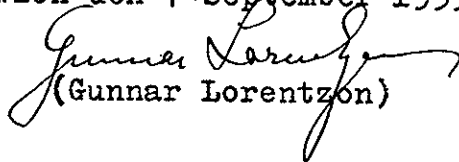
Det hade varit fruktansvärt tragiskt, när Huber fick klart för sig, att han icke skulle medfölja de övriga österrikarerna hem. Han hade varit fullständigt nedbruten och hade knappast räckt de hemresande kamraterna handen, då de lämnade cellen. Bland de övriga österrikarerna ansåg man, att Huber kvarhölls, enär hans medborgarskap icke vore klarlagt. Huber lär av ryssarna betraktas som rumän, då han "haft stora egendomar i Craiova".

I inrikesministeriet har man meddelat mig, att man beräknar, att fortfarande cirka 300 österrikare kvarhållas i Sovjetunionen och att man väl känner till Hubers fall, då dennes broder och åldriga moder upprepade gånger gjort förfrågningar om honom.

Eisenhower kunde meddela, att Manfred, Cretnik och Hawlik "icke haft det bästa rykte under fångenskapen". Manfred och Cretnik skulle t.o.m. icke ha fått del av det understöd, som den österrikiska staten tilldelar de återvändande fångarna.

Gamillschegg vistas för närvarande i närheten av Salzburg och jag avser att uppsöka honom samtidigt som överste Nitsche.

Wien den 7 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Strängt förtrolig.

PS till P.M. över samtal med Otto Eisenhower den 7 september 1955.

Då jag räknade upp ett antal namn på från rysk fångenskap återkomna österrikare och nämnde Victor Hahn, sade sig Eisenhower icke hava träffat denne.

Jag sökte åter upp Eisenhower och frågade då direkt, om han icke träffat en Victor Hahn i Wladimir. Efter en stunds funderande sade Eisenhower, att han träffat Victor Hahn i en cell i Wladimir, men detta endast under en mycket kort tid, vilket förklarar hans glömska. Jag vill icke underlåta att nämna, att Victor Hahn för mig sagt, att han träffat Eisenhower endast under kortare tid.

Wien den 12 september 1955.

L

"Die Welt"

13/9-55.

17/9 ch. Hamburg

KLEINE MELDUNGEN

Manila — Sachverständigenkonferenz. Militärische und zivile Sachverständige der acht SEATO-Nationen trafen am Montag in Manila zu einer Sitzung zusammen, um Maßnahmen zur Bekämpfung kommunistischer Tätigkeit in ihren Ländern auszuarbeiten.

Belgrad — Rückreise verschoben. König Paul und Königin Friederike von Griechenland haben ihre Rückreise nach Athen wegen heftiger Stürme auf der Adria verschoben müssen.

Brüssel — Beglaubigungsschreiben überreicht. Der neue Botschafter der Bundesrepublik in Brüssel, Ophuels, hat am Montag König Baudouin sein Beglaubigungsschreiben überreicht.

Saigon — Vietnamesische „Rebellen“. Die südvietnamesische Armee hat bekanntgegeben, daß bei mehreren Gefechten in der vergangenen Woche fast hundert „Rebellen“ getötet worden sind.

Mannheim — Neuer Oberbürgermeister. Mit knapp 3000 Stimmen Vorsprung vor dem SPD-Bundestagsabgeordneten Jacobi wurde der Kandidat des „Mannheimer Wählerblocks“ (CDU, FDP, DP und BHE), Dr. Hans Reschke, neuer Oberbürgermeister in Mannheim.

Friedland — Heimkehrer. Im Grenzdurchgangslager Friedland trafen fünf Heimkehrer aus der Sowjetunion ein. Sie waren als Einzelreisende in fahrplanmäßigen Zügen über Brest-Litowsk und Berlin gekommen.

Bonn — Neuer DP-Fraktionsvorsitzender. Als Nachfolger für den zum Bundesminister für Angelegenheiten des Bundesrates ernannten von Merkatz wählten die Fraktionsmitglieder einstimmig den Freiburger Professor und DP-Bundestagsabgeordneten Brähler zum Fraktionsvorsitzenden.

14/9 U
Hamburg den 12 september 1955.

Strängst förtroligt.

1 bil. i 2 ex.

Jarring/DS a.+b HEMSLIG
22/9 Danielsson, f.k.
u. Jarring

exp. 22/9-55
12/3.

AL

Broder,

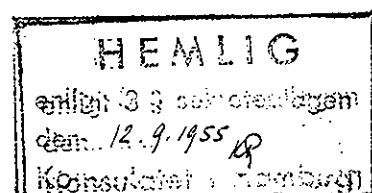
24

Med anledning av erhållna instruktioner har
jag äran härmed översända en promemoria över vicekonsul
Reinius' besök hos hr Erich Thiede.

Di. T. Jarring
H. E. Ekblad
(N.-E. Ekblad).

Nytt, njutningsbändigt vittne, som
säger mig ha hört Wallenberg tala.

Herr Utrikesrådet G.V. Jarring,
S t o c k h o l m.



P. M.

angående samtal med hr Erich Thiede.

Herr Thiede, som sade sig ha tjänstgjort som tolk vid tyska beskickningen i Sofia, uppgav på fråga, huruvida han under fångenskapen i Sovjetunionen varit tillsammans med några svenska fångar, att han i Butyrka-fängelset någon gång under tiden september 1946 - september 1947 i en "Sammelzelle" varit tillsammans med några svenskar och danskar. Det enda namn, som han kunde erinra sig, vore Helge Rosvaenge. Det torde ha rört sig om bl. a. journalister från Berlin.

I lägret Spaask hade han 1952-54 påträffat en viss Eriksson, som skulle ha tillhört det tyska underrättelseväsendet. Staden Norrköping hade fastnat i hr Thiedes minne, men om Eriksson hade bott eller varit född där, kunde han icke erinra sig. Erikssons hustru hade som flicknamn haft ett namn, som slutade på "kvist". Möjligen kunde Dr. Rolf Michaelis, Berlin-Fronau, Ariadnestrasse 23 lämna närmare upplysningar om Eriksson.

Några andra svenskar hade hr Thiede icke varit i kontakt med.

På min fråga, huruvida han oktober 1944 - september 1945 varit tillsammans med Koch och Lorke i Lefortovskaja-fängelset, bekräftade hr Thiede, att så varit fallet. Sedan jag framhållit, att hr Bergemann för mig uppgivit, att en svensk suttit i granncellen, sade Thiede, att detta nog kunde stämma. Vid någon promenad i fängelsegården hade någon från den med ett högt plank avskilda granngården uppgivit sig vara svensk och även uppgivit sitt namn. Efter en stunds funderande trodde hr Thiede, att namnet kunde vara Wallenstein, Wallenström eller något liknande. Även förnamnet Åke hade fastnat i minnet, men detta namn kunde möjligen vara Erikssons. Sedan jag nu först själv nämnde namnet Raoul Wallenberg, sade hr Thiede, att förnamnet Raoul hade han icke hört tidigare, men familjenamnet Wallenberg torde nog ha varit det namn, som vederbörande uppgivit. På min fråga, om den person, som han samtalat med genom planket, möjligen kunde vara en tysk fånge med namnet Wallenstein, förnekade hr Thiede detta. En tysk Wallenstein vore honom bekant såsom medlem i Abwehr, men den, som

talat med honom, hade varit en svensk.

Några ytterligare upplysningar kunde icke erhållas av hr Thiede, som hade ett rätt vagt minne från de första åren av fångenskapen.

Hamburg den 12 september 1955


(K. Reinius).

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM 15/9 19 55		
N:o 41 ✓	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

seher f. Jarring

Svensk
Berlin

87

Sök genast kontakt holländska generalkonsulatet
Berlin för ^{sedvanlig} utfrågning av de från Sovjetunionen
nyligen frisläppta holländarna, om de träffat eller
hört talas om någon svensk samt upplysningar om
de läger i vilka de hållits.

Cabinet

Cm

resp. 15/9 1315 CUB

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Berlin

Avsändt den telex 19 kl.

Inkom den 15/ 9 19 55 kl. 1625

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 6 : B		36
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu ^I

16/9 ch. Haag.

36.

R/

Samtliga sex holländare Edert chiffer 41 ha
återvänt till Holland och vid gränsen Oldenzaal
mottagits av representant Utrikesministeriet.
Skrivelse följer.

Tamm

Coll.: *fy*

Cm

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Berlin

Avsänt den teléx 19 kl.

Inkom den 16 / 9 1955 kl. 1300

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 6:B		38
Avd. P	Gr. 2	Mål. Eu ^I



38.

Suchdienst har uppgivit, att man översänt
enda exemplaret av förhørsrapporten om holländarna
vårt chiffer 36, till centralen i Hamburg.

Tamm

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM		16/9	1955
N:o	141	BUD Chiffer	BIL
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MÅL.	
P	2	Eu ^I	

Svensk

Haag

21
Edert chiffer 8. Enligt uppgift Berlin holländarna redan anlönt Holland, varför vi få anmoda ert sköta utfrågningen.

Cabinet

Gen. 16/9 kl. 16.15 L

Cw

Haag den 9 september 1955.

Förtroligt

från Ryssland återvändande
holländska fångar.

HP 39

HEMLIG

Jarring/DS a
22/9 Danielsson, f.k.
u. Jarring

Kab. seler: *AK*

exp. 22/9-55
3
Pol.

219

Ink. 17.9	19 55
Avd. HP	Gr. 39
Mål 5	

Orig. P 2 Eu I
*(ent. Jarring skall dröja
vissa på P 2 Eu I)*

ly Broder,

Sex holländare ingick i den grupp på 27 europeiska och amerikanska fångar, som nyligen frigavs ur ryska fångläger. Den 5 september överlämnades de av ryssarna till holländska generalkonsulatet i Berlin och fyra av dem anlände redan följande dag till holländska gränsen och kunde sedan efter sedvanlig utfrågning återvända till sina hemorter.

Jag har idag haft ett samtal med den tjänsteman i utrikesministeriet här, som speciellt handlägger ärenden om holländska koncentrationslägerfångar i Sovjetunionen. Han hade lett förhören med de fyra nu återkomna och enligt utfästelse även frågat dem, i tur och ordning, om någon under sin långvariga fångenskap i Ryssland varit i beröring med eller hört talas om någon eller några svenskar. Tre av dem, som suttit i ryska läger mellan nio och tio år, besvarade denna fråga bestämt nekande. En fjärde däremot uppgav sig ha hört talas om att i det enda läger, i vilket han hela tiden vistats, även några svenskar skulle ha funnits.

Det rör sig här om en man vid namn Haring Rollema från Landsmeer. Han hade under senare delen av kriget tvångsuttagits till tysk arbetstjänst och därvid hamnat i Riga och befunnit sig där, när staden besattes av ryssarna. Han hade kort efteråt försatts på fri fot och ända fram till 52 eller 53 kunnat försörja sig på platsen som bagare, hade då kommit i något krångel med myn-

digheterna, häktats, dömts till 25 års straffarbetsläger och förts till ett läger i nordligaste europeiska Ryssland vid orten Bonyuk. Lägrets administrativa nummer är AM/244/9/2. Detta läger, om vars existens min holländske sagesman hittills svävat i okunnighet, hade varit relativt litet, varmed torde menas att däri icke funnits mer än ett tusental fångar (till skillnad från exempelvis jätteläget vid Vorkuta med dess flera tiotusentals fångar). Läget hade varit ytterst kosmopolitiskt och Rollema förklarade att där förutom kineser, koreaner, andra asiater, turkar också hade funnits ett relativt litet antal tyskar, c:a 40, samt danskar, norrmän, finnar och svenskar. Rollema kunde emellertid inte erinra sig namn på någon av de nordbor, som skulle ha funnits i läget; namnet Wallenberg sade han sig icke känna igen.

Rollema hade under vistelsen lidit av svår psykisk depression och hans minnesbilder voro vaga och oklara. Han hade gått mest för sig själv och grubblat över sitt olycksöde och såg däri en förklaring till att han trots sin relativt sena och korta fångenskap mindes så litet. Hela hans diktan och traktan ginge nu ut på att få den lettiska hustrun och den son han har med henne till sig från Riga.

Min sagesman tillfogade att han även till de tre andra, som sagt sig aldrig ha träffat eller hört talas om någon svensk under sin fångenskap, ändå hade riktat frågan om de kände igen namnet Wallenberg men även fått nekande svar därpå.

De två holländare, som av olika skäl, den ene personliga, den andre politiska, valt att stanna i Tyskland, hade förhört av en tjänsteman vid generalkonsulatet i Berlin, som också fått instruktion att fråga efter svenskar och att i sista hand nämna namnet Wallenberg. Protokollet från utfrågningen av dessa båda hade vid mitt samtal idag med vederbörande ännu ej inkommit. Om de till äventyrs skulle innehålla något, återkommer jag givetvis. Jag vill tillägga att enligt min sagesmans uppgift holländarna ännu anser sig ha ett trettiotal landsmän fångna i Sovjetunionen. Femton av dessa har man tidigare klart kunnat identifiera och genom de nu frigivna fick man tillfredsställande uppgifter och fånglägeradresser för ytterligare två. Det hör till bilden av de ofattliga mänskliga tragedier,

som här på löpande band rullas upp, att en av dem, som nu äntligen kommit hem som fri man, först fick tillbringa två och ett halvt år som Gestapo-fånge i Sachsenhausen efter att ha häktats för medverkan i den holländska motståndsrörelsen. Kort efter det ryssarna tömt Sachsenhausen häktades han på nytt i Berlin, dömdes först till döden och fick sedan sitt straff "förmildrat" till 25 års tvångsarbete. Tillfrågad av journalister efter hemkomsten, om inte ryssarna tagit någon hänsyn till hans insats i den holländska motståndsrörelsen, svarade han att ryska förhörmyndigheter betecknat sådan verksamhet som lakejtjänst åt de brittiska och amerikanska imperialisterna.

Din tillgivne

Henrik Juhlman

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM			17/9	1955
N:o	5.1 ✓	BUD Chiffer	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD.	GR.	MÅL.		
P	2	Eu ^I		

AK

Svensk
Hamburg

Enligt notis i Die Welt den 13 september
skall fem tyskar ha återvänt från Sovjetunionen
till genomgångslägre Friedland. ~~*/ sök verkställa
förhör med dessa enligt sedvanligt mönster.~~

Cabinet

x/ Undersök vilka fångarna är med
båda på eventuellt förhör.

Rep. d. 17/9 kl. 13.15 af.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Chiffertelegram (BUD)

Från Hamburg

Avsant den 19/ 9 19 55 kl. 1404

Inkom den 19/ 9 19 55 kl. 1455

Utskrivet i 3 ex. Detta är originalet.

Dnr 23: B		1
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu I

AL

1.

Edert chiffer 5.

Enligt uppgift från Suchdienst äro vederbörande så kallade Zwangsversleppte, som frigivits sedan de bevisat sitt tyska medborgarskap. Sådana personer, som aldrig vistats i straffläger eller fängelser och därför icke kommit i kontakt med krigsfångar, anlända nästan dagligen såsom Einzelreisende. Straffläger- eller fängelsefångar, som skulle kunna lämna upplysningar i saken anlända alltid i fängstransporter.

Ekblad

Avskrift.

17/10 sk. Kohn
(dogda)

XXI 19/9 -55

AK

"Senex"

sk. sk. i Kohns sk.

Ly

Samtidigt som jag sänder den del av f.d. krigsfången, jordbrukaren Eino Olavi P e l k o n e n's berättelse som berör Wallenberg, meddelar jag att Pelkonen under sin fångenskap lärt sig tyska språket och att han är den ende repatrierade, som berättat om Wallenberg.

Pelkonen är en person, vars berättelser icke kan anses som fullt pålitliga. Därför har jag medtagit i det förkortade utdraget av Pelkonens berättelse så mycket att Du genom kontrollering av de andra uppgifterna i hans berättelse kan få en personlig uppfattning om trovärdigheten av Pelkonens uppgifter om Wallenberg. Jag har icke företagit sådan kontroll.

Samma protokoll har sänts till vårt utrikesministerium därifrån även ambassadör E. anhållit om uppgifter om Wallenberg.

19.9.55.

488

At

2
Ånjo förhörd berättade jordbrukaren, f.d krigsfånge-
n Eero Olavi P e l k o n e n, att han första gången hört ta-
las om den svenska medborgaren vid namn Wallenberg i fängel-
set i Lefertov i Moskva på natten mot den första maj 1945
då han satts i samma cell som en engelsk jude Langfeldler.
Langfeldler hade berättat att han i början av 1945 hamnat
i Budapest, som då belägrades av tyskarna. I bil, som
Langfeldler körde, hade han tillsammans med Wallenberg,
försökt tränga sig ut ur den belägrade staden, men båda
hade blivit tillfångatagna av ryssarna. Den avhörde påpe-
kade, att Langfeldler icke hade kunnat varken ryska eller
finska, och att de sålunda icke kunde förstå varandra. Så
pass mycket hade den avhörde dock fått reda på, att Wallen-
berg icke var diplomat och att han möjligen stod i för-
bindelse med något svenskt organ. Langfeldler hade varit
i samma cell som den avhörde endast i 16 dagar och hade
denne icke berättat något mer om Wallenberg eller om han
gjort det hade den avhörde icke förstått honom. I april
1946 hade den avhörde åter förts till samma cell och var
i cellen från förut tyska kontra-amiralen Grafft och tyska
generallöjtnanten Stahel. Grafft hade varit i samma cell
redan på våren 1945 samtidigt med Langfeldler. General-
löjtnant Stahel hade nu för den avhörde berättat om Wallen-
bergs och Langfeldlers tillfångatagande på samma sätt som
ovan skildrats. Han hade ännu tillagt att Wallenberg är
av en välkänd judesläkt i Sverige och att han varit i
Budapest för att bistå judarna där eller överhuvudtaget i
judefrågor. Vid tillfångatagandet hade de haft med sig
en stor summa utländsk valuta, ty Langfeldler var veterligen
i Budapest en rik affärsman i textilbranschen. Enligt den
avhördes förmodan hade Grafft hört detta av Langfeldler,
som talade tyska och varit i samma cell med honom. Grafft
i sin tur hade berättat det för Stahel, som kunnig i finska
berättade det vidare för den avhörde. Stahel hade aldrig
själv, dess bättre än den avhörde, sett Wallenberg. Sta-
hel hade berättat, att både Wallenberg och Langfeldler hade
vid anhållandet haft svenskt medborgarpass och vidare att
han alls icke hade reda på i vilka ärenden Wallenberg i

själva verket varit i Budapest.

Vid förfrågan svarade den avhörde att han icke vet när Wallenberg senast varit i något fängelse, men att han på våren 1945 varit i inrikesministeriets fängelse Lubjanka nära Kreml i samma cell som en tysk krigsfånge John Loida. Den avhörde hade aldrig träffat Loida, men en schweizisk krigsfånge Hoffstetter, som varit i samma cell som Loida, hade berättat det för honom. Senast hade Loida varit i fängelset Vladimir på hösten 1953. Hoffstetter hade av engelsmännen värvats till agent i SS-trupperna, fått radistutbildning och tjänstgjort som radist på flera olika frontavsnitt. Ryssarna hade tillfångatagit honom i Rumänien och dömt honom till 25 års fängelsestraff för spioneri till förmån för engelsmän och tyskar. I juli 1953 hade Hoffstetter förts bort från fängelset Vladimir och den avhörde ansåg det vara möjligt att han återsänts till hemlandet. Även tyskarna, krigsfångnen Ernhard Hille från Ost-Tyskland och Ernst Huber från Österrike, hade för den avhörde berättat om Wallenberg, men de visste inte heller mer om saken. Huber hade antagligen träffat Wallenberg i fängelset Lubjanka 1945 men Hille hade aldrig träffat honom. Langfeldler hade varit ännu i september 1947 i fängelset Butirka, dit han hämtats den 5. september samtidigt med den avhörde från fängelsets sjukhus. Den avhörde hade icke sett honom men sade ha känt honom på rösten och sett hans utrustning i fängelsets bastu.

Vidimeras:

Solweig Loida

Ruth Bergström

22/9

Hand tapp.

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 20 september 1955.

förhör med dr Maximilian
Manfred.

Nr 612.

2 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

HEMLIG.

Jarring/DS a + b
22/9 Danielsson, f.k.
u. Jarring.

exp. 22/9-55
AK.

h/ *AK*

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända tvenne promemorior
angående förhör den 16 september med dr Maximilian Manfred.

Erik Braunerhielm

Erik Braunerhielm

490

C

Strängt förtrolig.

1 bil.

P. M.

Över samtal med dr Maximilian Manfred den 16 september 1955.

Braunerhielm och jag sökte oanmälda upp Manfred, eftersom denne icke låtit höra av sig, sedan vi använt de vanliga kontaktvägarna. Manfred tog vänligt emot oss men hade tyvärr icke någon längre tid att tala med oss. Av denna anledning koncentrerade vi samtalet helt på vistelsen i Wladimir och vad han där hört om Raoul Wallenberg.

Manfred kom till Wladimir vid årsskiftet 1952-53 och fördes då till corpus 2, där han vistades en månad i karantäncellerna 56 och 57. Därefter fördes han till corpus 3 i cell 55 i översta etagen, där han vistades "en kort tid". Därefter flyttades han till cellerna 8 och 9 i bottenvåningen, där han vistades några dagar, och vid månadsskiftet november-december 1953 fördes han till cell 68 i översta etagen, där han vistades till den 2 februari 1955, då han fördes till straffcellen nr 11 i bottenvåningen. Där satt Manfred till den 12 maj 1955, då han fördes till corpus 4 för hemtransporten.

I cell 55 satt Manfred tillsammans med general Bentevegni, Generalvolksturmführern från Dresden Fritz Siegel och Rensinghoff.

I cellerna nr 8 och 9 var Manfred tillsammans med Stelzer, generalerna Angelis och Streckenbach, arkitekt Böhm, en wienare vid namn Alfred Göpner och tyske attachén i Bukarest,

(491)

Langer, samt med medfångarna från cell 55, vilka samtidigt flyttats.

I cell 68 var M. ävenledes tillsammans med samtliga medfångar från cellerna 55, 8 och 9.

I straffcellen nr 11 var Manfred ensam ungefär en månad, varefter österrikaren "Gestapochefen i Wien" Sanitzer och den tyske löjtnanten Döring infördes.

Tillfrågad om, vilka grannar, som suttit i cell nr 7, när Manfred satt i cell nr 8, nämnde han en dr Schandel, en dr Tourin och en man vid namn Hisberger. På min fråga, om vilken cell, som låg mitt emot cell nr 8, svarade Manfred, att det var cell nr 19. (Detta stämmer icke med Gamillscheggs uttalande. Denne hävdade ju, att mitt emot cell nr 7 låg cell nr 17. Se dock vad som anförts härnedan om cellernas storlek etc.)

Jag frågade då, om Manfred kände till general Stahell, varpå han omedelbart svarade, att denne suttit först i cell nr 19 och sedan i cell nr 17. I cell nr 17 hade även fotografen Werner Schneider suttit. Manfred hade aldrig hört talas om Ernst Huber.

Tillsammans med Stelzer hade Manfred varit i cell 8 i november 1953 samt därefter i cell 68 till slutet av mars 1954, då Stelzer bortförts. Sedermera hade Manfred av fångar från Alexandrovsk erfarit, att Stelzer förts dit.

Rensinghoff hade Manfred träffat dels i cell 55 och dels i cell 68. Manfred uppgav, att under den tid han varit tillsammans med Stelzer och Rensinghoff Stelzer en gång förts till Lubljanka för förhör och Rensinghoff två gånger. Manfred kunde icke närmare erinra sig tidpunkterna för dessa resor men ville minnas, att Stelzer kommit tillbaka från Moskva i januari 1954 och att Rensinghoff förts dit en gång under vistelsen i cell 55 och en gång under tiden i cell 68.

Manfred berättade, att man i cell 68 mycket diskuterat anledningen till, att en svensk diplomat vistades i Lubljanka.

Manfred är det svåraste vittne, som jag hitintills "förhört". Han är mycket tillmötesgående och lämnar beredvilligt alla upplysningar. I jämförelse med tidigare uppgifter motsade M. sig emellertid ofta men alltid på ett sätt, som gav intryck av, att han missminde sig eller att han själv ansåge uppgiften oviktig

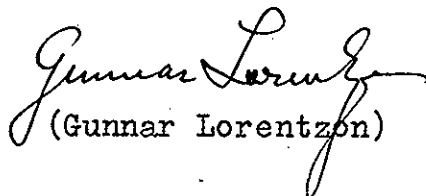
eller ovidkommande. Jag fick intrycket, att, om han icke kunde svara på en fråga, så fabulerade han men alltid med en viss kärna av sanning.

./.

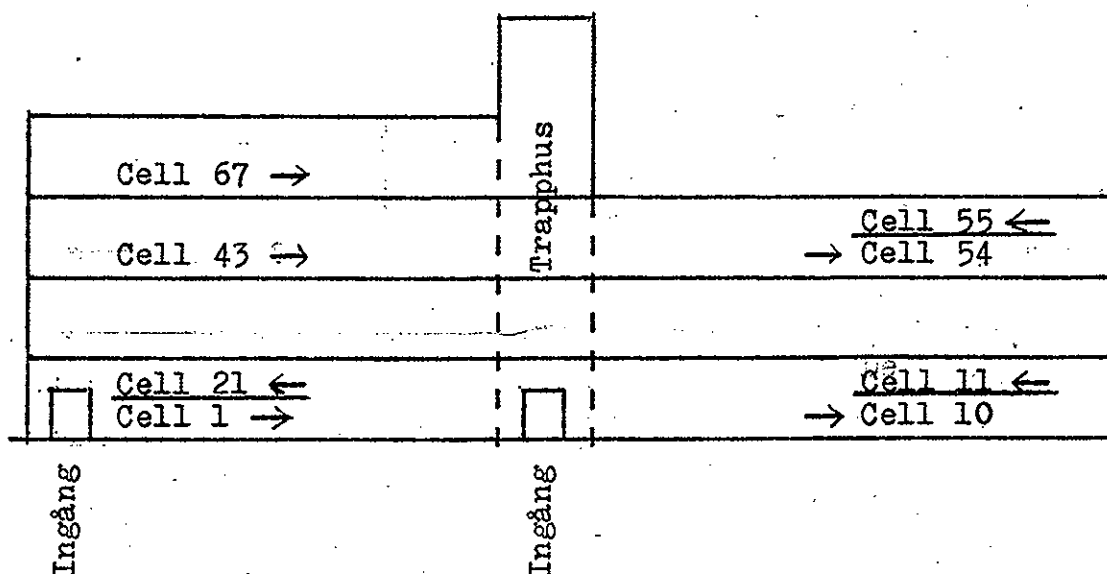
Manfred uppritade bifogade skiss över corpus 3 i Wladimir, varav cellernas numrering framgår. Man kan dock icke av denna skiss sluta sig till, vilka celler, som ligga mitt emot varandra, och Manfred kunde berätta, att cellerna voro av olika storlek och att flera celler hade sammanslagits.

Jag har ännu icke kunnat bilda mig en uppfattning om, huruvida Manfreds uppgifter om Stelzer och Rensinghoff angående Raoul Wallenberg äro sanna eller icke. Manfreds manöver med United Press-journalisten Cyrus talar ju icke till Manfreds fördel. Vidare kan Cyrus ha omtalat för Manfred, att det existerar en Wallenberg.

Wien den 17 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Vladimir
Vorkuta-Corpus 3



Skiss kopierad efter Dr. Manfreds original.

Med rött understrukna celler avser celler åt frånsidan.
 Icke understrukna nummer avser celler åt hitsidan.

Strängt förtrolig.

P. M.

angående dr Maximilian Manfred.

Det samtal, som Lorentzon och jag den 16 september hade med dr Manfred och för vilket Lorentzon redogjort i pro-memoria-den 17 september, inledde Manfred med att meddela ungefär följande: "Jag träffade häromdagen för första gången den där journalisten Sirius och vi redde då ut, att Sirius måste ha fått de upplysningar jag haft att lämna genom sin fru, som heter Santner. Var jag träffat henne, anar jag däremot icke." Med denna otroliga historia avsåg Manfred tydligen att en gång för alla bringa alla misstankar ur världen om att ha ljugit för oss om sina kontakter med pressen.

För att om möjligt få kontroll på detta, uppsökte jag Cyrus, som emellertid bestämt förnekade, att Manfred vore hans sagesman. Cyrus förklarade, att han fått sina uppgifter från en helt annan person och gav mig en mängd detaljuppgifter i sammanhanget, uppenbarligen avsedda att vilseleda mig. Cyrus ljög så fräckt, att jag i förstone faktiskt trodde honom. Då jag emellertid därpå tog kontakt med fru Santner, förklarade denna, att hon visste, att Cyrus icke hade någon annan sagesman än Manfred. Cyrus hade berättat för henne, att Manfred så beswurit honom om, att icke för oss berätta om sin bekant-skap med honom, att han som journalist ansåge sig böra göra allt för att skydda sin källa, även om detta innebure, att han måste föra beskickningen bakom ljuset.

Fru Santner hade även för någon tid sedan frågat Manfreds broder, poliskommissarien, om orsaken till, att Manfred icke vågade tillstå sina förbindelser med pressen. Brodern hade då berättat, att Manfred ursprungligen hoppats att få av-börda sig alla sina upplysningar genom journalister, som han

visste komme att bevara hans anonymitet. Då chefen för statspolisen i Wien, Peterlunger, senare frågat honom, om han vore beredd att tala direkt med svenska beskickningen, hade Manfred fått för sig, att ett avböjande svar kunde skada hans broder, som tjänstgör på Peterlungers avdelning, och att Manfred därför icke vågat säga nej. Så hade han emellertid därigenom trasslat in sig i dubbelsidiga förbindelser, att han fann situationen pinsam och försökte komma undan med lögn. Brodern hade ytterligare förklarat, att dr Manfred led av allsköns konstiga komplex.

Vid Lorentzons och mitt sista samtal med honom, lämnade Manfred en hel del uppgifter, som direkt strida mot, vad han tidigare sagt. Förut har han sålunda på direkt fråga förklarat, att han träffade Rensinghoff och Stelzer först sedan de återkommit från Lubljanka; nu säger han, att de sutto i hans cell, när de bortfördes till Lubljanka. Denna motsägelse kan möjligen bero på, att Manfred första gången missförstod min fråga. Värre är, att han tidigare nästan som en utantillläxa rabblade upp, att Rensinghoff 1953 och Stelzer 1954 berättat, att de i Lubljanka fått veta, att Waldenberg befunno sig där och att Stelzer tillagt, att Waldenberg satt i transportcellen för Butirki och att han vore sjuk samt att Manfred tillagt, att han icke kunde erinra sig, att man lämnat ytterligare upplysningar om Waldenberg. Nu säger Manfred, att fallet Waldenberg flitigt diskuterats i cellen och att det var något av en sensation bland tyskarna i Wladimir, att en svensk diplomat hölls fången. Manfred uttryckte sig i övrigt under samtalet ytterst slarvigt på många punkter. Vid ett tillfälle sade han sålunda, att Stelzer berättat, att Waldenberg satt i Lubljanka eller Butirki. Tidigare har ju Manfred exempelvis också sagt, att han kom till Wladimir i oktober 1952; ehuru han icke kunde erinra sig exakt datum; nu angav han årsskiftet 1952-53.

Ovanstående skulle kunna leda till antagandet, att Manfred av ryssarna erhållit i uppdrag att till oss framföra ett visst meddelande rörande Stelzer och Rensinghoff och att han så här långt efteråt icke riktigt kan komma ihåg, vad han först meddelat oss och därför börjar motsäga sig. Detta förefaller mig emellertid alltjämt osannolikt, då det är svårt att inse, vart man på rysk sida skulle vilja komma med ett sådant meddelande.

Det förefaller mig i stället troligare, att Manfreds minne i själva verket hela tiden varit ganska osäkert och att han därför ur egen fatabur lägger till och fabulerar en hel del. Jag kan tillägga, att Manfred själv förklarar, att han har ett visuellt minne, och det är alldeles tydligt, att, när han försöker erinra sig, vad en person har sagt, han anstränger sig att se framför sig den situation, då yttrandet fälldes.

Såsom i tidigare promemorior framhållits, lider Manfred synbarligen av vissa psykiska skador och vi ha sett andra tecken på komplex och tvångsföreställningar hos honom än hans ovan refererade ljuganden om kontakter med pressen. För övrigt tycks han alltjämt stå under läkaruppsikt för psykiska åkommor.

Såvitt jag kan förstå, kunna vi nu icke komma längre med Manfred. Med någon grund av säkerhet synes av hans vittnesmål endast kunna dragas den slutsatsen, att Stelzer och Rensinghoff vid någon för oss osäker tidpunkt hört talas om Wallenberg. Även om vi hade kunnat intyga, att Manfreds vittnesmål härom till alla delar är tillförlitligt, skulle väl detta endast leda till, att uppmärksamheten i de vidare efterforskningarna riktades mot Stelzer och Rensinghoff och dem som träffat dessa. Trots att värdet av Manfreds vittnesmål nu är tvivelaktigt, blir ju följden densamma.

Wien den 20 september 1955.

Erik Braunerhielm
(Erik Braunerhielm)

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

insänder promemorior
angående efterforsk-
ningar.

Hand lagp. 22/9
Wien den 20 september 1955.

Nr 615. 2 bil.

HP 1. Strängt förtrolig.

Jarring/DS
22/9

HEMLIG.
a + b
Danielsson, f.k.
u. Jarring.

22/9-55

exp. P.

sf AK

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända promemorior över
samtal med de från rysk fångenskap återkomna österrikiska
medborgarna Nitsche och Gamillschegg.

Erik Braunerhielm

Erik Braunerhielm

Sponsant, mycket bevärdigt
vittnesmål.

494

Gr

Strängt förtrolig.

P. M.

Över samtal med Leopold Nitsche den 13 september 1955.

Leopold Nitsche, överste och regementschef under andra världskriget. Nitsche uppsöktes med anledning av i särskild ordning erhållna instruktioner. Jag sökte Nitsche i Salzburg (Parsch), där han bor i ett läger, barack nr 5, vid Heinrich-Fuggerstrasse (icke Fuggarstrasse nr 5). Nitsche tog emot mig i det enda rum, som tilldelats honom och hans familj, bestående av hustru och ett barn. Såväl fru Nitsche som sonen voro närvarande vid samtalet.

Nitsche tillfångatogs den 9 maj 1945, då hans regemente kapitulerade på halvön Hela vid Danzig. Han fördes till krigsfångelägre Deutsch Eylau i Västpreussen och vistades därefter i ett stort antal krigsfångeläger. Det fanns ingen anledning att närmare ingå på, i vilka läger Nitsche vistats, då han uteslutande varit tillsammans med krigsfångar. För övrigt syntes han ha varit i ett så stort antal läger, att han själv icke kunde erinra sig vare sig namnen på lägren eller tidpunkterna, då han vistats i respektive läger.

Tillfrågad om han under fångenskapen hört talas om skandinaver, svarade Nitsche nej. "För övrigt vet jag, att Ni söker efter en försvunnen svensk diplomat, men denne har jag icke träffat." På min fråga, hur han så bestämt kunde veta detta, meddelade Nitsche, att han för någon tid sedan uppsökts av journalisten fil.lic. Gunnar Skans i Svenska Dagbladet, vilken frågat Nitsche om svensken och även visat ett fotografi av denne. Nitsche kunde icke erinra sig namnet på den svenske diplomaten och det kunde icke hans fru heller, trots att även hon

*x/ Herminius bekräftar Skans på minnelse.
Händelsen skall inte upprepas.*

tydiligen varit närvarande vid samtalet med Skans. Nitsche berättade därefter, att han i krigsfängeläget i Revda sammanträffat med en person, som haft ett liknande namn som den försvunne svensken. I Revda hade Nitsche vistats från den 26 januari 1951 till den 25 maj 1955 och med namnen till svensken hade han sammanträffat någon gång under våren 1951 och vistats tillsammans med denne till början av 1955, då han enligt uppgift skulle frigivas. Sedan namnen till svensken lämnat Revda, hade emellertid paket från dennes hustru fortfarande inträffat i läget. Nitsche kunde särskilt väl erinra sig detta, då fångarna haft stort intresse för till vem dessa paket skulle utdelas. Nitsche kunde icke heller erinra sig förnamnet på avsändaren (namnens hustru). I övrigt berättade Nitsche exakt samma detaljer (signalement etc.) om namnen till svensken, som framgå av Gottliebs vittnesmål. För mig berättade emellertid Nitsche, att han berättat om namnen för Gottlieb under sjukhusvistelsen efter fångenskapen och icke i en beklädnadsaffär i Salzburg. (Nitsches minne synes emellertid icke vara det allra bästa.)

Nitsche kunde icke heller redogöra för mig, när han exakt träffat Skans och när han träffat Gottlieb. Det var mig därför icke möjligt att avgöra, om det var Skans' besök, som erinrat Nitsche om namnen till svensken eller eventuellt suggererat honom till att tro, att han träffat en sådan namne. Då samtalet vid detta lag var svårt att föra vidare utan att nämna Wallenbergs namn, gjorde jag detta, varpå Nitsche omedelbart erinrade sig förnamnet Raoul. Den Raoul Waldenberger, med vilken Nitsche sammanträffat i Revda, beskrev han såsom varande cirka 167 cm lång, i 40-årsåldern och med ariskt "och absolut icke judiskt utseende". Waldenberger talade flytande ryska och tjänstgjorde som skrivare hos "der Zahlmeister" i Revda. Waldenberger skulle tidigare ha tjänstgjort som tolk vid någon tysk armékår.

På min fråga, om Nitsche kände någon mer österrikare, som återvänt från fångenskapen och som sammanträffat med Raoul Waldenberger, nämnde han efter mycket letande i minnet namnet Norbert von Hassler. Denne senare skulle ha nära samarbetat med Waldenberger och därför sitta inne med närmare upplysningar. (Beskickningen kommer att söka få kontakt med Norbert von Hassler.) Tillfrågad om Waldenbergers fru haft förnamnet Margot, svarade Nitsche, att han icke kunde erinra sig detta. Jag frågade därefter, om det varit

Marga, varpå han svarade, att detta kunde han icke heller komma ihåg.

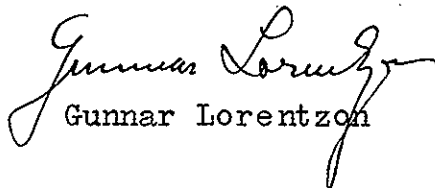
Trots att fru Nitsche hela tiden var närvarande och febrilt ansträngde sig att erinra sig Waldenbergers namn, lyckades hon icke heller härmed.

Nitsche gjorde ett trött och deprimerat intryck men han verkade påtagligt uppiggad och stimulerad av mitt besök.

Det är ytterst svårt att bilda sig en uppfattning om värdet av Nitsches vittnesmål men jag tror det vara mödan värt att kontakta Norbert von Hassler. Vittnesmålen om en Waldenberg (eller liknande namn) i Vorkuta ha ju sagt, att denne hade ett judiskt utseende, under det att Nitsche bestämt fasthåller vid, att hans Waldenberger icke hade detta.

Det skulle vara ytterst intressant att få erfara, om tyska Suchdienst känner till några fångar vid namn Waldenberger eller liknande (559 B. 25.8.55 in fine).

Wien den 16 september 1955.


Gunnar Lorentzon

Strängt förtrolig.

P.M.

över samtal med Richard Gamillschegg den 14 september 1955.

Richard Gamillschegg, major i tyska Abwehr under andra världskriget, blivande bostad Paulanergasse 5, Wien.

Genom en släkting till Gamillschegg hade jag erhållit dennes adress i Salzburg, där jag sökte honom på eftermiddagen den 13 september. Det visade sig, att Gamillschegg vistades i Wagrain, en liten alpy i närheten av St. Johann im Pongau, cirka 6 mil söder om Salzburg. Jag sammanträffade med Gamillschegg på morgonen påföljande dag.

Vid krigsslutet flydde Gamillschegg av fruktan för ryssarna till Tyrolen, där han bodde till 1948. Då ansåg han, att risken för att ryssarna skulle hava något intresse för en f.d. Abwehr-major var så liten, att han flyttade tillbaka till Wien. Han hade emellertid icke vistats mer än några månader i Wien, då ryssarna arresterade honom i hans våning den 7 april 1948. Han fördes till Baden, där han vistades till julen 1948. Under denna tid dömdes han av en militärdomstol till 25 års arbetsläger för spioneri (§ 58/6). Från Baden fördes Gamillschegg till Neunkirchen, där han vistades till slutet av maj 1949, då han fördes över Lemberg till Potmar. I Potmar underkastades Gamillschegg läkarundersökning och det visade sig, att han led av hjärtfel, varefter han fördes till en sjukvårdsbarack i läger nr 8 i det s.k. Mordova-området i närheten av Potmar. Gamillscheggs läkare hade tydligen fattat intresse för Gamillscheggs sjukdom och han fick kvarstanna under goda sjukvårdsförhållanden under cirka 3 år. I april 1952 fick Gamillschegg dock lämna Potmar, sedan han haft "ett uppträde" med sjukvårdspersonalen angående det arbete han hade att utföra på sjukhuset. Han fördes via Magnitogorsk till Verchne Uralsk, dit han anlände den 7 maj 1952. Han insattes där i huvudbyggnaden i cell nr 10 i översta etagen. I maj 1954 flyttades Gamillschegg till Wladimir, där han kvarblev till frigivningen i april 1955, då han via Potmar fördes till Wiener Neustadt.

I Wladimir satt Gamillschegg dels i cell nr 42 i översta etagen, dels i cellerna nr 6 och 7 i bottenvåningen samtliga i Corpus 3. Tillfrågad om Gamillschegg under sin fångenskap hört talas om skandinaver, svarade han nej och uttryckte sin förvåning över, att jag gjort mig mödan att söka upp honom i denna avlägsna alpbjerg. Jag förde då in samtalet på Gamillscheggs medfångar i Wladimir och Gamillschegg nämnde spontant Eisenhauers och Hubers namn. Jag bad honom berätta närmare om Ernst Huber, vilket Gamillschegg gärna gjorde, då han sade, att Huber varit hans närmaste vän under fångenskapen. Ernst Huber är son till en österrikisk general "vilken var en av de svåraste lärarna i taktik i krigsskolan och då jag fick Huber som telegrafist i min Abwehr-avdelning i Bukarest, betraktade jag honom egentligen icke som Obergefreiter, utan som generalen Hubers son och vi voro goda vänner redan under Bukaresttiden". Gamillschegg kunde berätta, att Huber tagits av ryssarna i Bukarest och icke, såsom tidigare angivits, i Craiova. (Se 585 B.6.9.55. Hubers moders vittnesmål). I Craiova hade Huber däremot haft stora egendomar och arbetat i en bank.

Gamillschegg kunde bekräfta, att Huber intill 1954 vistats i ensamcell samt att han under 2 år suttit tillsammans med en vansinnig mexikansk medborgare. Gamillschegg visste icke, under vilka tider Huber vistats i de olika Moskva-fängelserna, men han hade nämnt såväl Lefortovskaja, Lubljanka som Butirki. Tillfrågad om icke Huber för Gamillschegg omnämnt, att han även vistats i ett läger i norra Ural, svarade Gamillschegg, att han trodde, att Huber varit i Vorkuta under någon tid. Jag nämnde då lägret Ivdal vid namn, men Gamillschegg kunde icke erinra sig, att Huber omnämnt detta läger. Han höll det dock ingalunda för uteslutet, att Huber vistats där och att G. således endast utgått från, att det varit i Vorkuta, där så många andra österrikare varit. Huber hade dömts till 25 års arbetsläger för spioneri, vilket sedermera omvandlats till fängelse.

Gamillschegg kunde icke erinra sig, under vilken tid han suttit i cellerna 6 och 7 i bottenvåningen. Jag frågade honom då, om han haft förbindelse med cell nr 17 i bottenvåningen, vilket Gamillschegg kunde bekräfta, då denna cell låg mitt emot cell nr 6. I cell nr 17 vistades "generaler och en del andra österrikare". Gamillschegg erinrade sig namnen på ge-

neralerna Schmidt, Litz och Stahell. Han kunde även erinra sig, utan att jag frågade om det, att Ernst Huber och Victor Hahn tidvis vistats i cell nr 17. (Hahns vittnesmål om samtalet mellan Huber och Stahell om Langfelder bestyrkes härigenom. (571 B. 29.8.55).

Jag bad Gamillschegg berätta litet om sin Abwehrtid och om hur det kom sig, att Huber blivit tagen av ryssarna, då han själv kunnat klara sig undan, då de ju voro i samma avdelning. Gamillschegg meddelade, att Huber endast "råkat komma på sladden", då avdelningen skulle drägas tillbaka från Bukarest "och för övrigt misste jag medarbetare långt före 1944, t.ex. chauffören hos tyske konsulin i Iași, vid namn Schlüter". Jag frågade då Gamillschegg, om Huber i Wladimir hade berättat om, att han i fångenskapen suttit tillsammans med en chaufför. "Ja, ja, was war denn das? Das war aber etwas mit Budapest. Er ist mit irgendeinem Chauffeur in Gefangenschaft zusammengewesen aber das war eigentlich kein Chauffeur sondern ein Ingenieur, der irgendeine Maschinenfabrik oder so was gehabt hat." Efter detta yttrande, som jag tyckte med bestämdhet tyda på, att Huber berättat för Gamillschegg om Langfelder, frågade jag, om Huber icke i detta sammanhang talat om en svensk. Då gick det plötsligt upp för Gamillschegg, att så var fallet. Han satt tyst i flera minuter och därefter sade han: "Ja, das war doch etwas mit Juden. Ein schwedischer Diplomat hat doch Juden in Budapest gerettet und das stimmt. Der Ingenieur war Chauffeur für den Schweden." Härfter kom Gamillschegg icke ihåg något ytterligare, varefter jag skisserade läget i Budapest vid Wallenbergs försvinnande, dock utan att nämna Wallenbergs namn, varvid jag med all önskvärd tydlighet kunde konstatera, att Gamillschegg hört hela denna historia berättas av Huber. Gamillschegg tillade dessutom spontant att "erist ja die Russen entgegengefahren." Tillfrågad om han icke trodde, att det var min berättelse, som suggererat honom, svarade Gamillschegg mycket bestämt: "Ich kann das beeidigen, dass alles was wir besprochen haben, hat Huber mir erzählt."

Då Gamillschegg lämnade Wladimir, ansåg han Huber vara fullt normal, och Eisenhauers yttrande, att Huber skulle "smitats av mexikanaren", ansåg Gamillschegg vara högst överdrivet.

G. antydde icke, att Hubers vistelse i ensamcell skulle ha berott på hans kännedom om den svenske diplomaten,

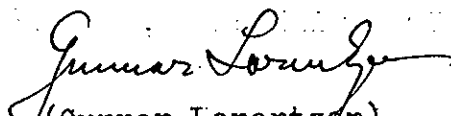
vilket ju Hahn gjort (571 B. 29.8.55). Jag undvek att närmare gå in på detta spørsmål, då det är sannolikt, att Gamillschegg åter kommer att träffa Hubers moder och om fru Heimroth skulle få reda på detta - som jag anser efter G:s vittnesmål icke helt styrkta - förhållande, kan hon genom en intervention hos österrikarna eller ryssarna komplicera den fortsatta utredningen. Gamillschegg ansåg, att Huber som telegrafist i Abwehr och som son till generalen var "tillräckligt viktig för att hållas i ensamcell och för övrigt vet man aldrig, efter vilka principer ryssarna gå i dylika fall".

På tal om tyska diplomater kunde Gamillschegg bekräfta, att flera funnits i Wladimir. I Verchne Uralsk hade han endast hört talas om Stelzer.

Gamillschegg gjorde ett intelligent och redigt intryck. Hans hälsa synes emellertid icke vara den bästa. Gamillschegg lovade mig att noga tänka efter, om han kunde erinra sig ytterligare detaljer om Hubers berättelse och att i så fall taga kontakt med beskickningen.

Gamillschegg var helt på det klara med, att vårt samtal var ytterst konfidentiellt.

Wien den 15 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

20/9

Wien den 20 september 1955.

svenskarna i Vorkuta.
612 B. 20.9.55

Nr 616.

HP 1. Strängt förtrolig.

Orig. hos Pol. I.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

I anslutning till med ovanciterade skrivelse insända promemorior angående dr Maximilian Manfreds vittnesmål får jag vördsamt meddela, att värdet av hans tidigare lämnade uppgifter rörande svenskar i Vorkuta numera synes beskickningen rätt tvivelaktigt. Vid beskickningens samtal med dr Manfred den 16 september visade det sig, att dennes minnesbilder från Vorkuta hade bleknat högst avsevärt; han kunde sålunda icke ens längre erinra sig namnet på fiskaren Olsson.

Manfred har emellertid nämnt, att en tysk journalist vid namn Dieter Friede, vilken i Vorkuta varit honom behjälplig med att insamla uppgifter om medfångar (jämför P.M. den 30.7.55 "angående nytt förhör med Maximilian Manfred", 437 B. 2.8.55), skulle ha specialiserat sig bl.a. på uppgifter om skandinaver. Dieter Friede synes därför kunna vara ett värdefullt vittne, därest han skulle återkomma.

497

Erik Braunerhielm

Berlin den 19 september 1955.

2 bil.

Strängt förtroligt.

HEMLIG
Jarring/DS a + 1 b
23/9 Danielsson, f.k.
u.Jarring.

Broder,

Vid besök i dag hos direktören i tyska Röda Korsets Suchdienststelle i Västberlin, herr Oehlschläger, erhöill jag vissa upplysningar om de hemförväntade krigsfångarna och andra i Ryssland kvarhållna tyskars omhändertagande efter ankomsten hit. Det första uppsamlingslägret för samtliga hemvändande är i Fürstenwalde vid Oder. Därifrån komme liksom tidigare alla i förbundsrepubliken hemmahörande "Heimkehrer" att direkt vidarebefordras via Eisenach till det stora västtyska genomgångslägret Friedland vid Göttingen. De i Östtyskland domicilierade vidarebefordras direkt från Fürstenwalde till sina hemorter, medan endast sådana, som äro hemmahörande i själva Berlin komma hit, med eventuellt senare tillägg av vissa till östzonen anlända "Heimkehrer", som sedermera av olika anledningar fortsätta till väst. Min sagesman sade vidare, att centralregister och protokoll beträffande samtliga civilinternerade och andra civilister funnes i Hamburg, medan "Wehrmachtsangehörige" registrerades och diariefördes i München. Suchdiensts i Berlin kompetens

Kabinettssekreterare Lundberg,
Utrikesdepartementet.

omfattade Västberlin och östzonen, varjämte vederbörande utgjorde förbindelseställe med östtyska myndigheter samt med de utländska militär- och civilmissionerna i Västberlin.

Jag nämnde för dr. Oehlschläger, att vi liksom tidigare vore starkt intresserade av, vad de hemvändande eventuellt hade att säga om i Ryssland av olika anledningar kvarhållna svenskar. Han kom därvid själv in på fallet Wallenberg och nämnde, att Suchdienst hade en rätt stor dossier rörande denne. Tidigare, sade han, hade såväl generalkonsuln (närmast Bratt) som flera andra tjänstemän besökt Suchdienst i Wallenbergfrågan. Min sagesman lovade snarast informera mig rörande de fall, då de hemvändande sade sig ha något bekant om svenskar, som de träffat eller hört talas om i Ryssland. Han upplyste vidare, att synnerligen grundliga förhör hålles med varje hemvändande, i genomsnitt 4-5 timmar, för att erhålla såväl upplysningar om dem själva, andra alltjämt kvarhållna civil- och militärfångar ävensom angående förhållandena i Sovjetunionen. Jag ber att få närsluta en i senatens bulletin för den 16 september intagen kommuniké angående vissa åtgärder för omhändertagandet av "die Heimkehrer" i Västberlin. Likaså bifogas för kännedom ett i "Der Tages-spiegel" hämtat pressmeddelande från UP Bonn rörande de tyska krigsfångarna. ./.

Dr. Oehlschläger bad om möjligt få del av hos Svenska Röda Korset resp. eventuella andra instanser tillgängliga förteckningar å samtliga de svenskar, som kunde tänkas befinna sig i Ryssland, vilket han sade utan tvivel skulle underlätta Suchdiensts efterforskningar och undersökningar.

Under hänvisning till ovanstående vore jag tacksam snarast möjligt delges de eventuella instruktioner, som må befinnas erforderliga.

Prin tilläggen
Hugo Tamm
/Hugo Tamm/

*Lägg in
i rubrik och
fråga om
Svenska
har träffat*

Vorbereitungen für die Ankunft der Heimkehrer aus der Sowjetunion

Der Senator für Arbeit und Sozialwesen teilt dem Presse- und Informationsamt mit:

PLB. Im Hinblick auf die aufgrund der Moskauer Besprechungen zu erwartende Heimkehr von bisher noch in der Sowjetunion zurückgehaltenen Deutschen ist von der Senatsverwaltung für Arbeit und Sozialwesen folgende Regelung getroffen worden: Die Heimkehrer werden an den Stellen, an denen sie vermutlich in Westberlin eintreffen, insbesondere auf dem S-Bahnhof Zoo, von Beauftragten des Deutschen Rotes Kreuzes, der Bahnhofsmission und der Verbände in Empfang genommen. Den Heimkehrern stehen Kraftwagen zur Verfügung, mit denen sie zu ihren Angehörigen oder in eines der für sie vorgesehenen Heime gebracht werden können. - Bei dem Deutschen Roten Kreuz (Suchdienst) in Dahlem, Im Dol 2, ist eine zentrale Stelle geschaffen worden, die die Heimkehrer in allen sie betreffenden Fragen beraten wird. Von dieser Stelle werden auch ihre Angelegenheiten soweit wie möglich erledigt, um den Heimgekehrten unnötige Gänge zu ersparen. Insbesondere werden Ärzte, Vertreter der Krankenversicherungsanstalt Berlin, des Landesarbeitsamtes Berlin, der Heimkehrerbetreuung- und der Kriegsgefangenenentschädigungsreferate des Senators für Arbeit und Sozialwesen sowie des Suchdienstes des Deutschen Roten Kreuzes zur Verfügung stehen. - Den Heimkehrern wird schnellstens ein Entlassungsgeld von 200 DM, eine Übergangsbeihilfe von 300 DM und die Begrüssungsgabe der Regierung der Bundesrepublik Deutschland von 100 DM ausgezahlt werden. Auf den Verkehrsmittel der BVG erhalten sie Freifahrt für die Dauer von zwölf Wochen. Den Heimkehrern und den Ehegatten kann auch ein Erholungsaufenthalt im Gebiet der Bundesrepublik Deutschland gewährt werden. Schliesslich wird dafür gesorgt werden, dass sie, sofern die Voraussetzungen des Kriegsgefangenenentschädigungsgesetzes entfällt sind, in kurzer Zeit in den Besitz der Kriegsgefangenenentschädigung kommen.

lit. ink 22/9

16. 8. 53

Der Tagespiegel

DRK stellt Gefangenenlisten zusammen

Bonn (UP). Die Bundesregierung hat das Deutsche Rote Kreuz mit der Zusammenstellung und Vervollständigung der Unterlagen über die noch in der Sowjetunion zurückgehaltenen deutschen Zivilgefangenen beauftragt. Die Listen, die schon seit längerer Zeit vorbereitet werden, sollen jetzt vom DRK auf den neuesten Stand gebracht und dann von der Bundesregierung auf Grund der Moskauer Vereinbarungen der sowjetischen Regierung übermittelt werden.

Die Unterlagen über die Zahl aller zurückgehaltenen Deutschen werden in Bonn wegen der Unsicherheitsfaktoren nur mit Vorbehalt bewertet. Statistische Vergleiche und Schätzungen des Bundesvertriebenen-Ministeriums haben ergeben, daß noch etwa 3,2 Millionen deutsche Zivilpersonen vermißt sind. Ferner ist die Verschleppung von rund 750 000 Personen in die Sowjetunion und in die Ostblockstaaten ermittelt worden, von denen noch rund 129 000 am Leben sein sollen. Der Verband der Heimkehrer hat ausgerechnet, daß in der Sowjetunion noch etwa 140 000 Deutsche zurückgehalten werden, von denen in der Heimat Lebenszeichen vorliegen.

Heimkehrerverband trifft Vorbereitungen

Der Verband der Heimkehrer trifft gegenwärtig alle notwendigen Vorbereitungen für die Versorgung der deutschen Gefangenen, die gemäß den Moskauer Vereinbarungen in der Bundesrepublik zurückerwartet werden. Nach einer Mitteilung des Verbandes stehen 3000 Heimkehrerärzte, 6000 Sozialreferenten und 2000 weitere Mitarbeiter dieser Organisation bereit, um sich der eintreffenden Heimkehrertransporte anzunehmen. Außerdem hat der Verband der Heimkehrer den von ihm jährlich im Oktober veranstalteten Kriegsgefangenen-Gedenktag in diesem Jahr auf den 26. und 27. November verlegt, damit die Entlassungsaktionen nicht gestört werden.

1/10 ch. Berlin

New York Herald Tribune

22/9 - 55.

RUSSIA TO FREE

23 Frenchmen

MOSCOW, Sept. 22 (U.P.).—Soviet Premier Nikolai A. Bulganin today told a group of visiting French Parliamentarians that 23 French citizens imprisoned in the Soviet Union would be released "before completion of their terms."

The first group of 11 would be turned over to French authorities in Berlin tomorrow, Marshal Bulganin said.

He told 19 members of the French Parliament during a three-hour conversation in the Kremlin that no Alsatian prisoners of war remained in the Soviet Union. He said there were "some" Alsatians serving sentences for war crimes.

Nikita Khrushchev, First Secretary of the Soviet Communist party, was present.

23/9 - 55

New York Herald

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

äker Jarring

Telegram

STOCKHOLM 22/9 1955		
N:o 6 ✓	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Svensk
Hamburg

81

Handbrev Ekblad-Jarring 12 september 1955.
Tyske konsulatsekreteraren Gottlieb, som uppger att han i Iefortovskaja suttit samma cell som Thiede, har förklarat att han genom knackningar från närbelägen cell fått veta att en svensk skulle ha befunnit sig i någon cell längre bort i korridoren. Gottlieb uppger att Thiede möjligen kan klargöra vem som sände detta meddelande. Kontakta Thiede på nytt för att diskutera igenom denna sak, även tidpunkten.

Cabinet

Exp. 22/9 kl. 1425 Z

23/9
Bonn, p.t. Köln, den 21 september 1955.

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
23/9

HEMLIG
a
Danielsson, f.k.
u.Jarring

26/9. Sv. överl. till
Göransson i Hamburg.

exp. 23/9-55
K

h. Broder,

Tyska Röda Korsets Suchdienst i Bonn, som den senaste tiden varit och alltjämt är överhopat med arbete inför den förebådade fångrepatrieringen, har först i dag kunnat lämna oss svar på den förfrågan, som vi framställt till dem med anledning av Ditt meddelande i slutet av augusti till Göransson.

Medan Suchdiensts kontor i Hamburg och München icke har någon von Wallenberg eller von Waldenberg upptagen i sina listor över personer, som konstaterats befinna sig i läger i Ryssland, har Suchdienst i Bonn i sina listor över saknade tyskar uppgifter på två personer, tillhörande dåvarande Wehrmacht, nämligen Edgar von Waldenberg, född den 23.6.1923 och saknad sedan september 1943, respektive Willy Wallenberg, född den 21.11.1895 och saknad sedan april 1944. Den förre hade försvunnit inom det "mellersta frontavsnittet"

Herr Utrikesrådet G. J a r r i n g,
Stockholm.

ct

i Ryssland, den senare vid Narew-brohuvudet i närheten av Warszawa. De sistnämnda listorna innehåller dessutom uppgifter av liknande slag beträffande ett par personer med namnet Waldenberger, respektive Wallenberger.

Jag vill tillägga, att herr Graf i Suchdienst, när han i dag framförde ovanstående besked till Bergensträhle, på tal om den nu väntade repatrieringen av tyska krigsfångar, spontant framkastade, att man, därest beskickningen så önskade, vid de förhör, som kommer att hållas i genomgångslägrer Friedland med de från Sovjetunionen återvändande fångarna, kunde utfråga vederbörande, om de i något sammanhang under sin fångenskap hört talas om någon Wallenberg eller i övrigt visste något om någon svensk i rysk fångenskap. Eventuellt kunde man inskränka sig till att visa dem ett fotografi av Raoul Wallenberg utan att därvid nämna något namn. Det syntes herr Graf lämpligast, om man därvid kunde ange de läger, som varit aktuella i fallet Wallenberg, så att man kunde inskränka sig till att - i den form beskickningen ansåg lämpligt - höra de därifrån återvändande. Graf framhöll, att det givetvis var angeläget, att han snarast erhöll besked, därest beskickningen önskade, att något företogs i enlighet med ovanstående. Därest förfarande med fotografi avsågs komma till användning, föreslog Graf, att detsamma underst måtte förseas med korta data om Wallenbergs födelsetid, yrke, plats för försvinnandet m.m.

Eftersom de frigivna fångarna kan börja anlända vilken dag som helst, vore jag tacksam för omgående helst telegrafiskt meddelande, om vad vi kan svara Graf på hans förslag.

Din tillgivne
A. Reuter

Överlämna Göranzon
i hant 26/9 55
3

Svar till beskickningen i Bonn på hbr Jar ing 21 sept.

Det finns ett stort antal uppgifter om svenskar i Sovjet. Därför är det önskvärt, att Suchdienst i sina rättsförhör tillfrågar samtliga fångar, om de känner till någon svensk. Blir svaret jakande, bör Suchdienst helst överlåta ~~written~~ ~~skrivet~~ detaljförhören till beskickningen. Om Suchdienst själv önskar på ett jakande svar fortsätta förhören är det nödvändigt, att man icke ställer ledfrågor utan nöjer sig med att anteckna vad fången spontant berättar, varpå beskickningen senare får tillfälle att höra vederbörande.

De metoder Graf föreslår för förhör ~~med~~ rörande Wallenberg (fotografi med allmänna anteckningar) är möjligen användbara i fråga om ointressanta tyska krigsfångar. Enligt vår upprepade erfarenhet i fallet Wallenberg är de absolut förkastliga.

Att visa fotografi av Wallenberg torde ~~written~~ vara meningslöst, för såvitt en fånge icke direkt säger sig ha sett honom. Wallenberg har nämligen suttit helt isolerad (möjligen med undantag för några dagar 1945 på våren) och troligen har ingen annan fånge än Roedel sett honom. De flesta fångar, som hört talas om Wallenberg eller Langfelder, har liksom varit isolerade, och endast två av denna isolerade grupp har av misstag sänts hem.

Beträffande andra svenskar är särskilt Vorkuta av intresse. Ifråga om Wallenberg saknar alla sådana läger intresse, där fångarna icke varit isolerade i ensamceller eller i celler med ett ringa antal fångar. Av intresse är "isolatorer", där generaler, diplomater, Abwehr-folk och andra intressanta fångar suttit. Alla sådana isolatorer är intressanta fr.o.m. 1948. Upp till 1948 intreserar endast Ljubljanka och Lefortovskaja. Av särskilt intresse är Lefortovskaja, Ljubljanka, Butirka och Wladimir. Dessa tids- och platsbestämningar får tjäna beskickningen till ledning men får icke meddelas Suchdienst. Till Suchdienst kan dock sägas, att generaler, diplomater, Abwehr-män och andra prominenta fångar, som suttit i isolatorer, är av särskilt stort intresse.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Köpenhamn den 26 september 1955.
Förtroligt. 1 bil.

27/9
au
Ring hos Pol. I.

Broder,

./.

Härmed får jag i avskrift bifoga ett brev från
Svenningsen den 23 dennes rörande upplysningar som lämnats
av en från fångenskap i Sovjetunionen återkommen dansk.

/u/ H. Beck-Friis

Utrikesrådet Jarring,
Stockholm.

Ad

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
Avskrift.

UDENRIGSMINISTERIET
Direktören

P.J.IV.j.nr. 6.U.411.f/1.

Köbenhavn, den 23. september 1955.

FORTROLIGT.

Kære Beck-Friis.

I forbindelse med mit brev af 12.d.m. kan jeg meddele, at en af de fra sovjetisk fangenskab fornylig løsladte danske statsborgere over for militærmissionen i Berlin har forklaret, at nedennaevnte to svenske statsborgere befandt sig eller havde befundet sig i lejre i Sovjetunionen:

1. Fröken Huld (skal tidligere have arbejdet i det svenske konsulat i Moskva),
opholdt sig i januar 1949 i lejren WMC/Workuta.
2. Konsul Ångström,
opholdt sig i august 1950 i lejren Rudnik/Workuta.

Disse oplysninger er af militærmissionen videregivet til det svenske generalkonsulatet i Berlin.

Såfremt der under den videre afhøring av de pågældende skulle fremkomme yderligere oplysninger om svenske fanger, skal ambassaden blive underrettet derom.

Med venlig hilsen
Din hengivne
/u/ Nils Svenningsen

Hans Excellence
Baron H. Beck-Friis,
S.K. af Dbg.,
Kgl. svensk Ambassadör,
Köbenhavn.

Jarring/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutfredningen

STOCKHOLM		
Stockholm den 27 september 1955.		
Personligt och strängt förtroligt.		
3 bil		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Broder,

./.

I anslutning till vårt samtal hos kabinettssekreteraren i går översänder jag följande P.M., som upprättats av Lorentzon under hans arbete i Wien:

- 1) P.M. över samtal med Richard Gamillschegg den 14 september 1955;
- 2) P.M. över samtal med Gerhard Leibnitz den 24 augusti 1955;
- 3) P.M. över samtal med Paul Kranitser den 16 augusti 1955.

Jag får anhålla, att Du efter genomläsning av dessa P.M. ville bränna dem och bekräfta hit att så skett.

(Gunnar Jarring)

Beskickningsrådet G ö r a n s s o n ,
B o n n .
- - - - -

exp. 28/9-55
TS hurin.

KUNGL.

SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 27 september 1955.

Strängt förtroligt.

Yule 28/9

28/9 Berw.

HR

Ärade Broder,

Som Du sett av mina promemior, ha dessa på sistone varit skäligen magra. Jag har alltså en hel del samtal att föra med återvända österrikare, men tyvärr visar det sig icke sällan, att de fångar, som enligt inrikesministeriets uppgifter skola ha suttit i Moskva fängelserna, endast vistats i dessa under kortare perioder - i flera fall endast under några dagar. Man får kanske förstå, att de österrikiska myndigheterna ha mycket litet intresse för, i vilka fängelser fångarna suttit, i och med att vederbörande återkommit till hemlandet, och att man därför icke för så noggranna anteckningar. Våra vänner i inrikesministeriet och statspolisen äro dock alltså mycket tillmötesgående men arbetet går tyvärr ganska långsamt.

Vid kommande samtal med österrikare, som icke ha någonting av vikt att förtälja, avser jag hädanefter att icke upprätta några promemior utan medför jag mina egna blyerts-anteckningar hem till Stockholm.

I och med att jag fullföljt de spår, för vilka jag redogjort i de insända promemoriorna samt ytterligare ett 10-tal "Moskvafångar" hörts, anser jag, att jag icke kan uträtta mycket mera för saken i Wien. Om en vecka à tio dagar beräknar jag vara färdig och sauf avis contraire återkommer jag då till Stockholm. Det vore emellertid dessförinnan för oss mycket intressant att få höra Dina kommentarer till spaningsarbetet i Österrike och om Du anser, att något av förhørsobjekten ytterligare skall höras eller om av tidigare vittnen omnämnda personer böra kontaktas.

Jag vore även tacksam få erfara, om Du delar vår uppfattning, att "Vorkuta-svenskarna" kunna "avskrivas" och så ävenledes "von Waldenburg".

Kabinettssekreteraren A. Lundberg,
Utrikesdepartementet.

Är väldigt tillgiven
Gunnar Lorentzon
Gunnar Lorentzon

Cr

Hand-lapp.

9/9 ✓

KUNGL.
SVENSKA BESKEICKNINGEN

Wien den 27 september 1955.

med PM över samtal med
från Sovjetunionen hem-
vändande fångar.

Nr 628

4 bil.

HP 1

X

Jarring/DS
30/9

a + b
Danielsson, f.k.
u. Jarring

40/9-55
exp *Tri*

As AL

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

Härmed får jag vördsamt insända promemorior över
samtal med de från rysk fångenskap återvända österrikiska
medborgarna

Werner Schneider ✓

Otto Wessely ✓

Gustav Vogt och ✓

Florian Svoboda. ✓

Erik Braunerhielm

Erik Braunerhielm

flut myn Langfelder-spår, Wladimir

498

C2

XXI

Bil./ till Besk:ens i Wien skr.nr 628/55.

Strängt förtrolig.

P.M.

över samtal med Werner Schneider den 20 september 1955.

Werner Schneider, fotograf, ännu ingen stadigvarande adress i Wien, men kan nås hos Mercedes-Benz-agenten Wittke, Schwarzenbergstrasse 8, Wien I. Schneider har tidigare av mig sökts i Amstetten och under flera adresser i Wien.

Schneider arresterades den 22 juli 1948 i St.Pölten av ryska soldater. Han var vid denna tidpunkt bosatt i Amstetten och var medlem i det socialistiska partiet. Han var känd för sin antikommunistiska inställning och han ansåg, att detta var anledningen till, att han arresterades. Från St.Pölten fördes Schneider till Baden, där han vistades till den 10 december 1948, varefter han insattes i fängelset i Neunkirchen till maj 1949. Därifrån transporterades Schneider till Lemberg, där han satt i fängelset till den 26 september, då han fördes till Vorkuta, dit han anlände den 7 oktober 1949. Han tilldelades schakt 8 i läger nr 9 och vistades där till den 21 augusti 1952, då han fördes till Wladimir. I Wladimir kvarblev Schneider till maj 1955, varefter han via Potmar fördes till Wiener Neustadt för frigivning.

Vid diskussion av medfångarna i Vorkuta, schakt 8, frågade jag Schneider, om han hört talas om en tysk "baron någonting". "Ja, ja, der Baron von Wall - - -". Schneider kunde icke erinra sig namnet helt men beskrev vederbörande såsom varande relativt liten, mörkhårig med judiskt utseende och känd såsom "Läufer" i lägret.

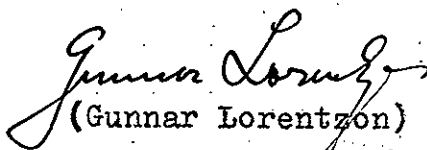
I Wladimir insattes Schneider i cell nr 65, där han var tillsammans med en tysk vid namn Adam Uibel, en österrikare vid namn Hans Dangel, Heinz Hinkeldey, en tysk stabsofficer hos general Paulus vid namn Rudi Palczko samt den tyske generalen

✓
Rattenhuber. Den 30 november 1953 fördes Schneider med dessa medfångar till cell nr 47, där han vistades i cirka 4 månader, varefter han, ävenledes med samma fångar, fördes till cell nr 20.

På tal om fångar i cell nr 17, kunde Schneider erinra sig Victor Hahn och generalen Stahell och en österrikisk polis vid namn Pöll samt en tysk vid namn Riedel. Schneider hade icke hört talas om Ernst Huber och själv aldrig suttit i cell nr 17. Schneider hade icke hört talas om några skandinaver i Vorkuta och ej heller i Wladimir.

Om Manfred sade Schneider - tydligen efter mycket betänkande över att yttra något ofördelaktigt om en olycksbroder - att han var "mit Vorsicht zu geniessen", då han var misstänkt för att ha gått ryssarnas ärenden.

Wien den 20 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Strängt förtrolig.

P.M.

Över samtal med Otto Wessely den 20 september 1955.

Otto Wessely anställd vid nationalbankens postavdelning, Wien VII., Mondscheingasse 2, tel: B 36-1-46 U.

Otto Wessely har av mig sökts på andra uppgivna adresser i Wien med anledning av att författaren Philipp under sin vistelse i Wien meddelat beskickningen, att Wessely suttit inne med upplysningar om Christiansen.

Otto Wessely var efter kriget sekreterare i det s.k. koncentrationslägerförbundet (han har själv suttit i Dachau). Wessely arresterades av ryssarna den 22 december 1950 i Wien, varefter han fördes till fängelset "i Hoyos-palatset", där han vistades under cirka 5 månader, varefter han efter 2 månaders uppehåll i fängelset i Neunkirchen fördes till Verchne Uralsk, dit han ankom i mitten av augusti 1950. I Verchne Uralsk vistades Wessely till april 1954, då han fördes till Wladimir, där han satt till maj 1955, då han via Potmar fördes till Wiener Neustadt för frigivning.

I Wladimir satt Wessely i cell nr 4 under hela tiden. Hans cellkamrater voro den "ungerske jordbruksministern" Bela Kovacs, en östtysk vid namn Otto Schön samt en man vid namn Stransky, vilken arbetat för tyska Abwehr i Bukarest. Alla medfångarna äro kvar i Wladimir. På fråga om Wessely sammanträffat med skandinaver under fångenskapen meddelade han, att han i Verchne Uralsk under en kort tid sammanträffat med en viss Alvin Andersson, vilken uppgivit sig vara svensk. Andersson hade dock gjort intryck av att vara "Hochstapler". Han hade bl.a. sagt, att han var en bror- eller systerson till den engelske generalen Robertson. Wessely hade aldrig trott på Andersson utan ansett denne vara en skojare eller "Klopfer".

Wessely meddelade mig därefter, att han för några

dagar sedan sammanträffat med den från rysk fångenskap återvände österrikiske ingenjören Gustav Vogt. Denne hade då vid samtalet i förbigående nämnt, att han i Wladimir sammanträffat med det tyska legationsrådet Stårke från Moskva, vilken berättat, att han "hört talas om en svensk diplomat från Budapest, som råkat i rysk fångenskap". (Beskickningen skall omedelbart söka kontakt med ingenjör Gustav Vogt). Om Christiansen hade Wessely aldrig hört talas.

Wien den 20 september 1955.

Gunnar Lorentzon
(Gunnar Lorentzon)

Strängt förtrolig.

P.M.

över samtal med Gustav Vogt den 21 september 1955.

Gustav Vogt, ingenjör, Wien VII, Auerspergstrasse 17/6. Vogt var före fångenskapen anställd i österrikiska tobaksmonopolet och han har där återfått sin plats. Jag erhöll Vogts adress genom statspolisen.

Vogt erbjöds att gå i rysk spionagetjänst 1945 genom en österrikare, som var rysk agent. Vogt stod tydligen i någon beroendeställning till denne österrikare och vågade icke vägra arbeta för ryssarna, ehuru han saboterade de uppdrag han fick. Ryska vederbörande kom snart underfund härmed och han arresterades den 21 april 1945. Vogt förvarades först i provisorisk arrest på två olika ställen i Wien och fördes därefter till fängelset i Poysdorf, där han vistades till den 13 maj 1945. Efter en transport på åtta dagar genom Tjeckoslovakien kom han till fängelset Selçani nära Prag, varefter han genom Ungern fördes till Lemberg. I Lemberg fördes Vogt, som led av allehanda sjukdomar till ett fängelsesjukhus, där han vistades från den 17 augusti 1945 till den 20 januari 1946. Från Lemberg fördes Vogt via Charkov och Gorkij till Wladimir, där han inträffade den 20 mars 1946 och vistades till den 12 februari 1955.

I Lemberg dömdes Vogt administrativt till 10 års fängelse för spionage.

Vid diskussion om i vilka celler Vogt suttit meddelade denne, att numreringen på cellerna i Wladimir ändrades juni - juli 1948 och på så sätt, att cellnumren ökades med ett d.v.s. att cell nr 46 blev nr 47, nr 47 blev nr 48 etc. (härnadan anges numret på cellen med det riktiga numret och "nya" numret står inom parentes).

Först sattes Vogt in i cell nr 71 (72) på nordsidan i corpus 3 med utsikt mot en begravningsplats. I cell nr 71 (72) vistades Vogt från den 25 mars 1946 till den 4 februari 1947,

varefter han fördes till cell nr 24 (25) på sydsidan (med utsikt mot promenadplatsen), där han vistades till den 28 mars 1947. Därefter fördes han till sjukcellen nr 46, corpus 2, där han vistades till den 12 maj 1947. Härefter återfördes Vogt till corpus 3, cell nr 2 (3), där han satt till juni 1948, då han fördes till cell nr 22 (23) i första våningen. Där vistades han till den 29 november 1948, då han fördes till cell nr 54, som vid detta tillfälle begagnades som sjukcell. Den 8 januari 1949 flyttades Vogt till cell nr 8, där han förblev till den 1 januari 1949, då han flyttades till cell nr 7, vilken vid detta tillfälle var sjukcell. Vid denna tidpunkt fick Vogt ett nervsammanbrott och satt därefter i en ensamcell, nr 48, från den 16 juli till den 12 oktober, varefter han återfördes till cell nr 7, där han kvarblev till den 2 december, då han insjuknade i lunginflammation och fördes till cell nr 6, varifrån han den 20 januari 1950 flyttades till cell nr 26. I mars 1950 flyttades Vogt åter till cell nr 7, där han kvarblev till den 12 april 1950, då han flyttades till cell nr 53 i corpus 1, där han till den 12 september 1950. Under vistelsen i corpus 1 renoverades corpus 3 och Vogt återfördes dit den 2 december 1953 och insattes i cell nr 23. I mars 1954 flyttades Vogt till cell nr 44, där han satt till hemtransporten. Samtliga celler utom nr 71 (72), som Vogt här ovan nämnt, vette mot sydsidan.

Tillfrågad om han i Wladimir hade hört talas om eller sammanträffat med skandinaver, svarade Vogt, att han endast i andra hand hört talas om, att en svensk diplomat från Budapest befunnit sig i rysk fångenskap. Vogt hade hört det av det tyska legationsrådet och chefen för pressavdelningen vid tyska ambassaden i Moskva under åren 1940-41 Gotthold Starke. Vogt hade suttit tillsammans med Starke i cell nr 44 och kunde om honom berätta följande.

Starke arresterades den 22 juli 1945 i Mühlhausen (Sachsen) och vistades i Moskva fängelserna Lefortovskaja, Butirki och en kort tid i Lubljanka intill 1948, då han fördes till Wladimir. Han hade "endast" dömts till 10 års fängelse. Starke hade i juni 1953 erhållit besked av ryska vederbörande, att han skulle repatrieras i förtid och den 17 juni 1953 fördes Starke med en transport från Wladimir till Tapiau i närheten av Königsberg. Framkommen till Tapiau hejdades emellertid Starke jämte cirka 125 andra medfångar och återfördes av okänd anledning till Wladimir, dit han ankom den 17 februari

1954 och insattes i cell nr 44 i corpus 3. Vogt visste, att Starkes straff skulle vara avtjänat den 22 juli 1955 och Vogt förmodade, att Starke när som helst kommer att inträffa i Tyskland, där hans fru är bosatt (Frau Renaté Starke, München, Grosshadern, Aurikelstrasse 23).

Starke hade hört talas om den i Budapest försvunne svenske diplomaten och dennes chaufför av en man vid namn Tomson. Tomsons nationalitet kände Vogt icke till, men han ville minnas, att Starke sagt, att han var ungrare och att Tomson egentligen icke vore hans riktiga namn. Detta kunde Vogt icke erinra sig och han kände heller icke till anledningen till att Tomson hade ett täcknamn. Vogt ville minnas, att Tomson även hade något med svenska Budapest-beskickningen eller Röda Korset i Budapest att göra. Med Tomson hade Starke sammanträffat vid repatrieringsresan i juni 1953 och Tomson hade då förts vidare västerut från Tapiau. Starke visste om Tomson, att denne har ett hotell i Köln mitt emot järnvägsstationen och att han är gift med en engelska. Om den svenske diplomaten hade Starke endast hört av Tomson. Däremot hade Starke själv hört talas om den svenske diplomatens chaufför i Wladimir. Chauffören skulle sålunda ha suttit i en tvåmanscell tillsammans med en ung tysk i corpus 2 i Wladimir "någon gång under 1952 - 53 eller 1954". Den unge tysken, vars namn Vogt icke kunde erinra sig, hade sedermera repatrierats till Tyskland. Vogt ansåg, att Starke säkert skulle erinra sig namnet på den unge tysken.

(Jag vill minnas från dossiererna och litteraturen i ärendet, att det figurerat en Tomson, varför jag får tillåta mig föreslå, att handlingarna studeras innan det uppdrages åt Bonn-beskickningen att kontakta Tomson).

Vogt gjorde ett seriöst intryck och som framgår av ovanstående berättelse, har han ett enastående minne för siffror. Vogt ansåg, att Starke för oss skulle vara ett synnerligen värdefullt vittne och han tror, att Starke när som helst skulle kunna dyka upp i Tyskland, då han sannolikt komme att repatrieras före de övriga hemvändande tyska fångarna i Ryssland, då hans strafftid utgått.

Wien den 21 september 1955.

P.S. Vogt har idag självant underrettat mig om, att han nu erinrat sig, att Tomsons riktiga namn är Grossman.

Gunnar Larsson

Strängt förtrolig.

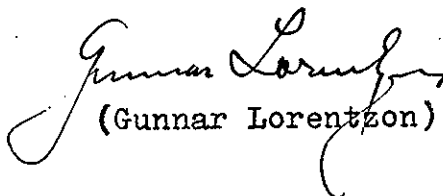
P.M.

Över samtal med Florian Svoboda den 26 september 1955.

Florian Svoboda, typograf, född den 12 november 1916, Wien XVII., Wattgasse 69. Svoboda arbetar på förlaget Waldheim-Eberle, Seidengasse 3/11, Wien VII. Svobodas namn har erhållits från inrikesministeriet såsom varande en av de fångar, som suttit i Lefortofskaja.

Svoboda vistades i Lefortofskaja från den 7 juni till den 7 november 1945 i cell nr 108 i tredje våningen. Vid denna tidpunkt kunde Svoboda varken Morse- eller idiotsystemet och hade därför icke någon aning om, vilka hans medfångar var i granncellerna. Han hade aldrig hört talas om någon skandinav eller svensk under den ryska fångenskapen. Svoboda har förutom i Lefortofskaja vistats i Arkangelsk och i Vorkuta samt slutligen i Alexandrovsk, där han vistades till februari 1955. I Alexandrovsk satt Svoboda 10 månader tillsammans med Wolfgang Richter (se 594 B.10.9.55). Detta var i cellerna nr 90 och 50 i andra våningen.

Wien den 26 september 1955.


(Gunnar Lorentzon)

Hamburg den 27 september 1955.

R 18

1 bil.

Strängt förtroligt.

Jarring/DS
30/9

a + b
Danielsson, f.k.
u. Jarring

30/9-55
sep. 82.

AK

4/

Broder,

./.

Närslutet får jag översända en promemoria över
det nya samtal, som Reinius jämlikt ingångna instruktio-
ner haft med hr Thiede.

Därest det synes önskvärt, att hr Thiedes för-
slag om en gemensam diskussion antages, får jag emotse
instruktion.

Reinius
N.-E. Ekblad
(N.-E. Ekblad).

*Intramant skiss
on Departavskan*

Herr Utrikesrådet G.V. Jarring,

S t o c k h o l m.

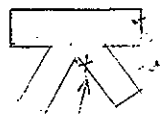
04

P. M.

ang. nytt samtal med hr E. Thiede.

Under ett längre samtal den 26 september 1955 berättade hr Thiede, att han i Lefortovskaja suttit tillsammans med hr Gottlieb från hösten 1946 till sommaren 1948. Tredje cellkamrat hade varit en viss Skatulla, tysk-polack till börden, vilken talade bruten tyska och som tysk soldat "slagit sig igenom" till tyska beskickningen i Sofia samt där tillfångatagits tillsammans med beskickningspersonalen.

Någon gång i början av nämnda vistelse i Lefortovskaja hade de mycket riktigt från en granncell genom knackningar fått veta, att även en icke namngiven svensk suttit i samma korridor. Hr Thiede kunde dock icke erinra, vem som vid detta tillfälle suttit i granncellerna till höger och vänster. Det enda, han kunde erinra sig, vore, att hans cell, belägen i översta eller nästöversta våningen, var andra eller tredje cellen från trappan, och att svensken måste ha suttit till höger om Thiedes cell. Möjligen kunde Skatulla lämna ytterligare uppgifter. Hr Thiede varnade dock för att lita för mycket på Skatulla. Denne hade under fängelsetiden visat sig vara en synnerligen opålitlig person, som vid åtskilliga tillfällen berett Thiede och Gottlieb svårigheter genom angivelse hos fängvaktarna. I förhoppningen att bli snabbare frigiven hade Skatulla ibland utgivit sig för att vara polack, ibland tysk. Vad som senare hänt Skatulla visste icke hr Thiede.



Thiedes
cell.

Hr Thiede kunde även erinra sig, att han, såsom den 26.7.54 uppgivits av hr Bergemann, fört samtal genom vattenledningsröret, då han första gången vistades i Lefortovskaja, d.v.s. 1944-45. Sommaren eller hösten 1945 hade han förts till Butyrka och därifrån tillbaka till Lefortovskaja hösten 1946. Hans uppgift den 12 september 1955, att han sept. 1946 - september 1947 suttit i Butyrka berodde på minnesfel.

Under samtalets lopp dök namnet Landwehr von Pragenau upp i hr Thiedes minne såsom en person, med vilken han haft knackför-

bindelser, och som 1946 suttit i en cell bredvid eller över Thiede. Landwehr von Pragenau, som tillhört Heeresmission i Bukarest, hade varit en mycket aktiv knackare och kunde möjligen veta något om svensken ifråga. Landwehr von Pragenau vore av en gammal österrikisk militär- och tjänstadel och hade flera släktingar i Wien, som eventuellt skulle kunna lämna upplysningar om hans senare öden.

Till slut omtalade hr Thiede, att hr Gottlieb, vilken enligt ett nyligen från Borås anlant brev skulle återvända till Tyskland över Grossenbrode-Lübeck i början eller slutet av nästkommande oktober, lovat hälsa på hos Thiede. Det skulle då möjligen vara av värde för de svenska myndigheterna, om Thiede, Gottlieb och någon svensk representant kunde gemensamt diskutera saken, då det icke vore uteslutet, att den nu mycket svaga minnesbilden från händelserna för 10 år sedan kunde bli skarpare vid en sådan gemensam diskussion.

Hamburg den 27 september 1955


(K. Reinius)

med
Erlandsson

Ref

Herr Thomsen
rätt G. Järn
från Kattred
Stockholm S.
29.9.1945

Daniel

Danske medborgaren, läkaren Alexander THOMSEN, som återvänt till hemlandet efter att ha frigivits från sovjetryska fångenskap, har meddelat, att han endast vid ett tillfälle uppehållit sig i Ljubianka-fängelset, nämligen den 20.4.46, då han var i förhör.

Under tiden 3.7.45 - 3.8.46 satt Thomsen i Burtirskij-fängelset i Moskva, där han satt i cell nr 288 tillsammans med generalen Heinz REMLINGER. I september-oktober 1945 blev även tyske generalen MOSER insatt i samma cell. I oktober 1945 flyttades Remlinger från Cellen och i slutet av året flyttades Thomsen och Moser till cell nr 281.

Thomsen och Moser sutto i denna cell i sammanlagt 6 månader.

Thomsen hade den 11.6.45 förts från Berlin via Moskva till Krasnogorsk-lägre, dit han anlände den 19.6.45. Han vet, att det i samma transport fanns en svensk sjöman vid namn ERLANDSSON, som han dock icke känner; Han är emellertid på det klara med att Erlandsson i juli 1945 överfördes till Burtirskij-fängelset med samma bil som han själv.

Thomsen påstår, att Erlandsson frigavs och hemsändes i oktober 1945. Han hade fått veta detta av en holländsk medborgare, Dirk BRAS, vars hemortsadress är: Amsterdam C 2, Westeringdwarstrasse 65-hs.- Bras frigavs från sovjetryska fångenskap den 6.9.55 samtidigt med Thomsen och han kan troligen lämna ytterligare upplysningar om Erlandsson.

Nämnde Dirk Bras hade vidare berättat för Thomsen om en svensk journalist vid namn Sandberg, som frigavs i slutet av år 1945, och som då troligen återvände hem till Sverige.

Sandberg satt i Burtirskij-fängelset i en cell, som låg i närheten av nr 288.

Några andra svenska medborgare känner icke Thomsen till från Burtirskij-fängelset.

Utöver de redan nämnda fångarna från Burtirskij-fängelset, känner Thomsen till en österrikisk medborgare,

Erlandsson är
även i fängel.
(Enl. i h.
Danielson)

af Sandberg ?

Ad

✓
Karl THOMANN, som han i april-maj 1946 delade cell nr 314 tillsammans med. Karl Thomann härstammade från Wien. Han var mycket sjuk och är möjligen död.

Vidare har Thomsen i Burtirskij-fängelset suttit tillsammans med tysken Hauptmann KLUGE från Magdeburg, också i cell nr 314. Kluge dog den 11.3.46 av svält och lunginflammation.

Dessutom har Thomsen delat cell med en del sovjetryska fångar, vars namn han ej kan erinra sig.

Han har icke några fler upplysningar att lämna om medfångarna i Burtirskij-fängelset.

15
Två av Thomsen uppgjorda skisser av två flyglar till Burtirskij-fängelset bifogas; 2:a och 3:e våningarna i de flyglar, där Thomsen har suttit. Skisserna omfattar dock endast de delar av flyglarna, som han har någon kännedom om.

Ovannämnda celler, 314, 288 och 281, äro angivna på skisserna.

14.9.55.

2 Skisser över
Bontypen

15/2 - 57 lämnade till
Grenzon

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

STOCKHOLM		
Stockholm den 29 september 1955.		
Personligt och strängt förtroligt.		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I

Broder,

Som Du nog själv förstått är resultaten av Dina förhör i Österrike mycket intressanta. De kompletterar på ett värdefullt sätt vårt gamla material. Huruvida de två spåren som pekar mot sena tidpunkter är riktiga, kan ännu inte bedömas. Jag har ingenting att invända mot Dina planer beträffande avslutandet av arbetet och har inte funnit någon punkt, där jag ansett Dig brista i grundlighet så att nytt förhör skulle erfordras.

Ifråga om Vorkuta-svenskarna och von Waldenberg lönar det sig väl inte att spana mycket mer.

(Arne S. Lundberg)

Sekreterare L o r e n t z o n,
p.t. Wien.

exp. 29/9-55
R.

30/7
Bonn, p.t. Köln, den 29 september 1955.

Strängt förtroligt.

1 bil.

Lundberg/DS a HEMLIG.
15/10 Danielsson, f.k.
u. Lundberg

Prim: Anders. Lundström har fått i sk. f.k.


Broder,

Åberopande Dina samtal med Göransson och den uppteckning Du lämnade honom i Stockholm rörande förfarandet för de fortsatta efterforskningarna i Wallenbergärendet ber jag få meddela följande.

Göransson försökte enligt överenskommelse att omedelbart efter sin ankomst hit igår få ett samtal med ledningen för Suchdienst. Han har idag på morgonen haft ett samtal med chefs, Dr. Wagner, närmaste man herr Graf. Därvid framkom, att tills dato icke någon krigsfånge eller civilinternerad återvänt hit med stöd av den överenskommelse, som träffades i Moskva. Förberedelserna för fångarnas mottagande är emellertid långt framskridna och organisationen av genomgångslägre Friedland är i allt väsentligt färdigställd - det enda läger, där fångarna kommer att mottagas. Den omedelbara ledningen av fångarnas mottagning kommer herr Graf själv att omhänderha i Friedland.

Graf meddelade, att förhören i och för sig komme att bli ganska utförliga och att avsikten vore att tillfråga

Herr Kabinetssekreteraren A. L u n d b e r g ,
Stockholm.

ca

var och en av de frigivna, huruvida han under fångenskapen kommit i kontakt med eller hört talas om medfångar av utländsk nationalitet. Svaren kommer givetvis att noggrant registreras. I händelse en fånge skulle besvara nämnda fråga jakande, kommer han att föreläggas ett formulär av det utseende bilagan till detta brev utvisar och Graf utlovade, att beskickningen omedelbart skulle få del av de uppgifter, som eventuellt pekade på, att utlänningen vore svensk eller skandinav.

./1

Vad beträffar den direkta personliga utfrågningen av vederbörande genom ett ombud för beskickningen trodde Graf icke, att några hinder häremot skulle möta. Saken vore emellertid något ömtålig med hänsyn till de utfrågningar, som ägt rum av representanter för de allierades underrättelsetjänster, vilka man nu önskade undvika. Graf medgav emellertid, att den nu ifrågasatta utfrågningen vore av en annan natur. Under alla omständigheter ansåg Graf det önskvärt, att en överenskommelse träffades rörande modaliteterna för den direkta utfrågningen, eventuellt efter samråd med Auswärtiges Amt.

Göransson omnämnde Edra planer på att hit utsända en särskild tjänsteman för att omhänderha utfrågningarna och tillfrågade Graf, vad han ansåge beträffande lämplig tidpunkt för en sådan tjänstemans hitkomst. Graf svarade, att det för närvarande vore omöjligt att göra något uttalande rörande den ifrågavarande tidpunkten, enär man på tysk sida ännu svävade i fullkomlig okunnighet om, när den första fångtransporten kunde inträffa i Friedland.

Göransson omnämnde för Graf vårt önskemål att erhålla upplysning rörande mera prominenta fångar, som suttit i särskilda läger, isolatorer etc., och frågade, om Suchdienst kunde ställa en förteckning över dylika fångar till vårt förfogande. Graf svarade, att han på stående fot inte kunde utlova tillmötesgående på denna punkt men att saken

skulle bli föremål för övervägande och att eventuellt samråd måste äga rum med Auswärtiges Amt. Samma ståndpunkt intog Graf när Göransson framställde vår begäran att få gå igenom listorna över samtliga de fångar, som nu väntas återkomma.

På Göranssons fråga huruvida upplysningar kunde erhållas rörande de fångar, som hemförlovades i Östtyskland eller stanna i Västberlin och sålunda icke passera Friedland-lägrät, sade sig Graf utgå ifrån, att dessa uppgifter utan större svårigheter skulle kunna erhållas genom Suchdiensts försorg.

Grafs chef Dr. Wagner väntas återvända till Bonn nästa vecka. Min avsikt är att så snart han återvänt uppsöka honom för att närmare diskutera de frågor, som berörts under Göranssons samtal med Graf, och därvid även få klarhet om i vilken utsträckning Auswärtiges Amt bör inkopplas i samband med utfrågningarna. Med hänsyn till sakens ömtåliga beskaffenhet och angelägenheten av att begränsa ärendets handläggning på tysk sida till en så trång krets som möjligt skulle jag vilja vänta med att ta kontakt med Auswärtiges Amt till dess jag av Wagner fått bekräftat, att en sådan kontakt är absolut nödvändig.

Diin Tilgung
Rammberg



DEUTSCHES ROTES KREUZ
SUCHDIENST

Bil. handbrev. *Kunze*
Lundberg 29.9.55

Benachr. LND
Kennbuchstabe
Geburtsdatum
lt. Registrierkarte

Heimkehrer-Erklärung/Lg

(nur für Nachforschungszwecke)

zur Liste Nr. _____ Lager Nr. _____

Aufn. LND

Kennbuchstabe

Art der Nachricht

Teil I

Personalien
des Verschollenen

Die Heimkehrer-Erklärung wird abgegeben:

1. über den Verschollenen (Kriegs- bzw. Zivilgefangenen*)

Name (bei Frauen auch Mädchenname) Vorname Geburtsjahr

()
letzte Heimatanschrift Beruf

Datum der Bekundung lt. Liste _____

des Heimkehrers

2. von dem Heimkehrer

Name (bei Frauen auch Mädchenname) Vorname Geburtsdatum

()
vollständige jetzige Anschrift

()
letzte Heimatanschrift

Teil II

LD

a) Ich hörte, daß der Verschollene am _____ oder von _____ bis _____
im Lager Nr. _____ Ort _____ gewesen ist.
Gewährsmann: _____
Name und genaue Anschrift

LAZ

b) Den Verschollenen habe ich selbst am _____ oder von _____ bis _____
im Lager Nr. _____ Ort _____ gesehen.
Weitere Zeugen: _____
Name und genaue Anschrift

L/DVe

c) Ich hörte, daß der Verschollene am _____ aus dem Lager
Nr. _____ Ort _____ in das Lager Nr. _____
Ort _____ Gewahrsamsland _____ verlegt worden ist.
Gewährsmann: _____
Name und genaue Anschrift

LAZ/Ve

d) Ich weiß, daß der Verschollene am _____ aus dem Lager
Nr. _____ Ort _____ in das Lager Nr. _____
Ort _____ Gewahrsamsland _____ verlegt worden ist.
Weitere Zeugen: _____
Name und genaue Anschrift

L/DVu

e) Ich hörte, daß der Verschollene am _____ im Lager
Nr. _____ Ort _____ verurteilt wurde.
Grund der Verurteilung und Strafmaß: _____
Ende der Haft: _____
Gewährsmann: _____
Name und genaue Anschrift

LAZ/Vu

f) Ich weiß, daß der Verschollene am _____ im Lager
Nr. _____ Ort _____ verurteilt wurde.
Grund der Verurteilung und Strafmaß: _____
Ende der Haft: _____
Weitere Zeugen: _____
Name und genaue Anschrift

LYL Fbl. 4

*) Nichtzutreffendes bitte streichen, damit klar ersichtlich ist, ob es sich um Kgl. oder Zivilperson handelt.

L/DHK

g)

Ich **hörte**, daß der Verschollene aus dem Lager Nr.

Ort am nach

entlassen wurde / nach Deutschland **heimkehrte** (Nichtzutreffendes streichen).

Er befindet sich vermutlich jetzt in:

Hinweis über jetzigen Aufenthalt

Gewährsmann:

Name und genaue Anschrift

LAZ/HK

h)

Ich **weiß**, daß der Verschollene aus dem Lager Nr.

Ort am nach

entlassen wurde / nach Deutschland **heimkehrte** (Nichtzutreffendes streichen).

Er befindet sich jetzt in:

jetzige Anschrift

Weitere Zeugen:

Name und genaue Anschrift

TD

i)

Ich **hörte**, daß der Verschollene am im LagerNr. Ort **verstorben** sel.

Bestattungsort:

Gewährsmann:

Name und genaue Anschrift

TAZ

k)

Den Verschollenen habe ich **selbst als Toten** gesehen am

im Lager Nr. Ort

Bestattungsort:

Weitere Zeugen:

Name und genaue Anschrift

NHW

l)

Der Verschollene ist mir nicht bekannt, aber vielleicht kann Auskunft geben:

Name

Vorname

möglichst genaue Anschrift

Weitere Hinweise über den Verschollenen zum Zeitpunkt der letzten Begegnung oder Bekundung (Gesundheitszustand, Arbeitstätigkeit, Familienverhältnisse usw.). Hat der Heimkehrer bereits jemanden benachrichtigt? Wenn ja, wen?

Ort und Datum

Stempel

Ort und Datum

Unterschrift der Annahmestelle (DRK-Kreisverband)

Unterschrift des Heimkehrers

Teil III

Personalien
der Angehörigen

(Wird von der
Zentrale ausgefüllt)

3. Für die Angehörigen:

Name

Vorname

Verw.-Verhältnis

()

vollständige jetzige Anschrift

36/19

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Bonn, p.t. Köln den 29 september 1955.

Strängt förtroligt.

2 bil.

Lundberg/DS
15/10

a + b
Danielsson, f.k.
u. Lundberg

17/10 Mr. Hamelin

AL *Enl. tacks. har prim. av. Hamelin
fäst i ex. av tit.*

Broder,

./.

Åberopande Ditt handbrev den 30 sistlidna juli ber jag härmed få överlämna två listor, som vi erhållit av Suchdienst som svar på vår förfrågan beträffande fångar, som suttit i Lubljanka 1951 - 1954. Den ena listan innehåller namn på sådana fångar, beträffande vilka icke med säkerhet kunnat fastställas, att de befunnit sig i nämnda fängelse men väl i något fängelse i Moskva. Suchdienst har medtagit även personer, som suttit i fängelse vid andra tidpunkter än under den ovan angivna perioden. Uppgifterna beträffande denna period är, som Du finner, ytterst fåtaliga.

Då vi mottagit listorna strax före kurens avgång ha vi icke hunnit ta några avskrifter. Vi vore tacksamma att vid tillfälle få sådana för vårt arkiv.

*Din tilläggs
Hamelin*

Kabinettssekreteraren Lundberg,
Stockholm.

ct

Bib handbrev. *Lundberg*
Lundberg d. 29.9.55.

Anschriftenverzeichnis

von Spätheimkehrern, die sich in einem Gefängnis
in Moskau befunden haben.

	<u>Zeitpunkt:</u>
1.) <u>Lange, Erwin</u> , geb. 31.1.1924 Auggen, b./Mühlheim/Bd., 156	6.48 - 4.51
2.) <u>Becker, Heinrich</u> , geb. 16.8.1900 Detmold/Lippe, Bölckestr. 17	4.50 - 5.50
3.) <u>Heyd, Walter</u> , geb. 10.5.1909 Ulm/Donau, Elisabethenstr. 21	11.47 - 1.48 2.51 - 4.51
4.) <u>Javosch, Peter</u> , geb. 20.5.1921 vorläufige Anschrift: zu Bekannten Düsseldorf, Hotel Alexander	10.50 - 1.51
5.) <u>Dr. Thrun, Walter</u> , geb. 13.8.1898 Schwelm b. Hagen in Westf.	8.47 - 9.47
6.) <u>v. Kosłowsky, Georg</u> , geb. 14.10.1908 Esslingen/Neckar, Uhlandstr. 7	4.50 - 1.52
7.) <u>Gebauer, Wolfgang</u> , geb. 22.8.1926 Bottrop/Westf.	4.50 - 5.50
8.) <u>Dr. Keller, Karl-Christel</u> , geb. 21.4.1913 Würzburg, Wittelsbacherstr. 7	4.50 - 5.50
9.) <u>Geßring, Heinrich-August</u> , geb. 9.11.1905 Flüchtlingslager Stade b./Hamburg	12.49 - 1.50
10.) <u>Kempf, Theodor</u> , geb. 16.4.1908 Melsungen/Kassel, Höhenweg 4 per Adr. Dr. Janssen	10.48 - 7.50
11.) <u>Lange, Werner</u> , geb. 19.12.1930 Byhusen, Krs. Bremervörde	5.50 - 6.51
12.) <u>Masuhr, Helmut</u> , geb. 3.1.1921 Stade, Holzstr. 16	5.50 - 6.50
13.) <u>Schäffner, Georg</u> , geb. 6.5.1911 Weidenau/Sieg, Schulstr. 38/4	4.50 - 5.50

Anschriftenverzeichnis

von Spätheimkehrern, die im Gefängnis "Lubijanka"
kriegsgefangen waren.

	<u>Zeitpunkt:</u>
1.) <u>Paulus, Alfons</u> , geb. 15.6.1913 HK-Erholungsheim "Paul Humburg", Duisburg, Prinzenstrasse	7.45 - 7.46 u. 5.53 - 6.53
2.) <u>Schubert, Maximilian</u> , geb. 19.7.1913 Breitensee, Krs.Königshofen Ld.Bayern	12.48 - 1.49
3.) <u>Säuer, Rudi</u> , geb. 6.4.1919 Ehrang/Trier, Breitenbachstr. 1	10.47 - 3.48
4.) <u>Kruse, Heinrich</u> , geb. 23.3.1922 Schönberg/Kiel, Siedl. 10	12.49 - 1.50
5.) <u>Kochanek, Adelheid</u> , geb. 20.10.1926 Schwester i.Krankenhaus Göttingen	12.45 - 5.46
6.) <u>Busch, Hans</u> , geb. 29.1.1920 Duisburg-Laar, Kaiserstrasse 12	12.48 - 1.49
7.) <u>Braun, Edmund</u> , geb. 13.6.1907 Vossbruch b./Lindla, Krs.Berg.-Gladbach	10.5.49 - 15.5.49
8.) <u>Gerzelanzeck, Josef</u> , geb. 9.5.1924 Herne, Vor dem Hofe 32, Krs. Herne/Nordrh.Westf.	5.46 - 9.46

Lundberg/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM			30/9	1955
N:o	65v	BUD Chiffer	BIL.	
INK. D. N:o				
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu ^I		

AK

Svensk
Wien

Landwehr von Pragenau, under kriget i
Heeresmission, Bukarest, bör om han hem-
kommit höras särskilt om knackningsförbin-
delser i Lefortovskaja 1946. Talrika släk-
tingar i Wien. Skall känna en tysk Thiede.

Cabinet

Exp 30/9 hl 1145 3/1

Er²

Lundberg/DS

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

sjöborgsutredningen

Telegram

STOCKHOLM		30/9	19 55
N:o	ZV	BUD Chiffer	BIL.
INK. D. N:o			
AVD.	GR.	MAL.	
P	2	Eu ^I	

AK
Svensk
Hamburg

För Reinius. I handbrev 27 september nämnd
diskussion bör om möjligt genomföras.

Cabinet

96x17 30/9 kl. 1200 SA